

REPUBLICA MOLDOVA
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

PCC- 01/33

Chișinău, 24 ianuarie 2024

Domnului Igor GROSU,
Președinte al Parlamentului

Stimate domn,

În conformitate cu prevederile legislației în vigoare, Curtea Constituțională prezintă anual autorităților competente de a numi judecători rapoarte privind exercitarea jurisdicției (art. 10 din Legea 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, art. 80 din Legea 502/1995 privind Codul jurisdicției constituționale).

În acest context, Curtea Constituțională Vă prezintă Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2023, aprobat prin Hotărârea Curții nr. 1 din 16 ianuarie 2024.

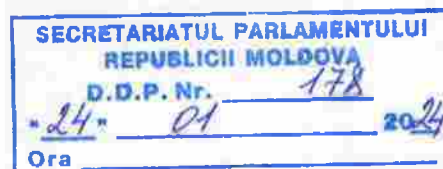
Cu respect,

Domnica MANOLE
Președintele Curții Constituționale

Adresa poștală:
str. Al. Lăpușeanu nr. 28
MD 2004, Chișinău

Telefon: (373 22) 25-37-08
(373 22) 25-37-20

Fax: (373 22) 25-37-46
E.mail: secretariat@constcourt.md

Republica Moldova

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

**cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea
jurisdicției constituționale în anul 2023**

CHIȘINĂU

16 ianuarie 2024

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, judecând în componența:

dnei Domnica MANOLE, Președinte,
dnei Viorica PUICA,
dlui Nicolae ROȘCA,
dnei Liuba ȘOVA,
dlui Serghei ȚURCAN,
dlui Vladimir ȚURCAN, judecători,
cu participarea dnei Elena Tentiuc, șef al Secretariatului Curții,

examinând în ședință plenară Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2023,

având în vedere prevederile articolului 26 din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, articolului 61 alin. (1) și articolului 62 lit. f) din Codul jurisdicției constituționale nr.502 din 16 iunie 1995,

în baza articolului 10 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, articolului 5 lit. i) și articolului 80 din Codul jurisdicției constituționale,

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2023, conform anexei.
2. Prezenta hotărâre se publică în „*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*”.

Președinte

Domnica MANOLE

*Chișinău, 16 ianuarie 2024,
HCC nr. 1*

*Aprobat
prin Hotărârea Curții Constituționale
nr. 1 din 16 ianuarie 2024*

**RAPORT
privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2023**

**TITLUL I. AUTORITATEA DE JURISDICȚIE CONSTITUȚIONALĂ ÎN
REPUBLICA MOLDOVA**

A. Statutul și atribuțiile Curții Constituționale

Statutul Curții Constituționale, unică autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova, autonomă și independentă față de puterile legislativă, executivă și judecătorească, este consacrat de Constituție, care stabilește, concomitent, principiile și principalele atribuții funcționale ale Curții. Statutul Curții Constituționale este determinat de rolul său primordial de a asigura respectarea valorilor statului de drept: garantarea supremației Constituției, asigurarea realizării principiului separației puterilor în stat, asigurarea responsabilității statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Aceste funcții majore sunt realizate prin intermediul instrumentelor garantate de Constituție.

Atribuțiile constituționale, prevăzute de art. 135 din Constituție, sunt dezvoltate în Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995, care reglementează, *inter alia*, procedura de examinare a sesizărilor, modul de alegere a judecătorilor Curții Constituționale și a Președintelui Curții, atribuțiile, drepturile și responsabilitățile acestora. Astfel, în temeiul prevederilor constituționale, Curtea Constituțională:

- a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
- b) interpretează Constituția;
- c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
- d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
- e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validează mandatele deputaților și al Președintelui Republicii Moldova;
- f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova, interimatul funcției de Președinte, imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;
- g) rezolvă excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice;
- h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

B. Componenta Curții Constituționale

Anul 2023 a fost marcat de anumite schimbări de ordin instituțional, și anume, alegerea Președintelui Curții și suplinirea postului vacant de judecător constituțional.

Astfel, prin Hotărârea nr. AG-1 din 25 aprilie 2023, cu majoritate de voturi, a fost ales în funcția de Președinte al Curții Constituționale domnul judecător Nicolae Roșca. La data de 9 noiembrie, Nicolae Roșca și-a dat demisia din funcția de Președinte al Curții Constituționale. Drept urmare, prin Hotărârea nr. AG-3 din 10 noiembrie 2023, în calitate de Președinte al Curții Constituționale a fost aleasă cu majoritate de voturi doamna judecător Domnica Manole, fiind la cel de-al doilea mandat de președinte. La data de 24 noiembrie 2023, a fost numită în funcția vacantă de judecător constituțional, din partea Consiliului Superior al Magistraturii, doamna Viorica Puica. Prin urmare, începând cu 27 noiembrie 2023, Plenul Curții Constituționale funcționează în componență deplină:

dna Domnica MANOLE, Președinte,

dna Liuba ȘOVA,

dna Viorica PUICA,

dl Nicolae ROȘCA,

dl Serghei ȚURCAN,

dl Vladimir ȚURCAN, judecători.

În anul 2023, Curtea Constituțională a continuat să-și desfășoare activitatea având la bază structura organizatorică aprobată prin Decizia nr. 9 din 23 martie 2018.

C. Sesizarea Curții

Curtea Constituțională își exercită atribuțiile la sesizarea subiecților abilitați cu acest drept. Legislația Republicii Moldova nu conferă Curții competența de a exercita jurisdicția constituțională din oficiu. Astfel, conform art.25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, cuprinzând modificările operate prin *Legea nr. 99 din 11.06.2020*, și art. 38 alin. (1) din Codul jurisdicției constituționale, dreptul de sesizare al Curții Constituționale îl au:

- a) Președintele Republicii Moldova;
- b) Guvernul;
- c) ministrul justiției;
- d) judecătorii/completurile de judecată din cadrul Curții Supreme de Justiție, al curților de apel și al judecătoriilor;
- d¹) Consiliul Superior al Magistraturii;
- f) Procurorul General;
- g) deputatul în Parlament;
- h) fracțiunea parlamentară;

i) Avocatul Poporului;

i¹) Avocatul Poporului pentru drepturile copilului;

j) consiliile unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi sau al doilea, Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri) – în cazurile de supunere controlului constituționalității a legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor, ordonanțelor și a dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, care nu corespund art.109 și, respectiv, art.111 din Constituția Republicii Moldova.

Sesizările înaintate de subiecții cu drept de sesizare trebuie să fie motivate și să corespundă cerințelor de formă și de conținut prevăzute de art. 39 din Codul jurisdicției constituționale.

TITLUL II. ACTIVITATEA JURISDICȚIONALĂ

A. Aprecierea Curții dedusă din hotărârile pronunțate

Pe parcursul anului 2023, Curtea a pronunțat 22 de hotărâri, contribuind astfel la formarea jurisprudenței constituționale, fiind analizate următoarele domenii.

1. Renunțarea inculpatului la dreptul de a fi prezent la ședința de judecată

Pe 24 ianuarie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 3 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 321 alin. (2) pct. 3) și alin. (4) din Codul de procedură penală¹.

Curtea a decis să examineze sesizarea în fond, prin prisma articolelor 20 și 54 din Constituție.

Potrivit normelor contestate, o persoană care nu se sustrăgea de la judecarea cauzei, care nu se afla în arest și care era acuzată de o infracțiune care nu se încadra în categoria celor ușoare era obligată să participe la judecarea cauzei. Legea nu prevedea nicio excepție de la regula judecării cauzei în prezența inculpatului în asemenea circumstanțe.

Curtea și-a imaginat situația unor persoane care, din motivul vârstei înaintate sau al stării de sănătate, nu se puteau prezenta la proces, însă doreau ca judecarea procesului lor să continue. Aplicând normele contestate, instanța de judecată trebuia să amâne judecarea cauzei la nesfârșit, pentru că situația lor nu se încadra în nicio excepție prevăzută de lege. Pentru persoanele în discuție, o astfel de soluție ar fi echivalat cu o negare a dreptului la un proces echitabil, judecat într-un termen rezonabil. Aducerea lor forțată nu remedia problema, ci dimpotrivă, o agrava, pentru că le putea leza drepturile acestor persoane la respectarea demnității sau a sănătății.

Curtea a notat că, deși prezența inculpatului în ședință are o importanță deosebită pentru asigurarea caracterului echitabil și în contradictoriu al procesului, iar legislatorul are obligația pozitivă să instituie mecanisme care să-i asigure prezența la ședință, acestea nu trebuie să

¹ [Hotărârea nr. 3 din 24 ianuarie 2023](#) privind excepția de neconstituționalitate a articolului 321 alin. (2) pct. 3) și alin. (4) din Codul de procedură penală

paralizeze procedura instanței de judecată, împiedicând, pur și simplu, desfășurarea procesului. Curtea a subliniat că, atunci când sunt puse în balanță cele două principii, legislatorul trebuie să găsească echilibrul corect, adică soluția care nu subordonează în mod definitiv un principiu în detrimentul altuia.

Analizând prevederile Codului de procedură penală, Curtea a constatat că legislatorul a reglementat situația persoanelor care refuză în mod implicit să-și exercite dreptul de a fi prezente la judecarea cauzei (e.g. inculpații care se sustrag de la judecată). De asemenea, legislatorul a reglementat posibilitatea renunțării în mod expres la dreptul de a fi prezente pentru persoanele aflate în arest preventiv, indiferent de categoria infracțiunilor de care sunt acuzate. Pe de altă parte, persoanele care nu se aflau în arest preventiv și care nu se sustrăgeau de la judecată puteau renunța în mod expres la exercițiul dreptului de a fi prezente la ședință doar dacă erau acuzate de comiterea unor infracțiuni ușoare. Curtea nu a putut identifica vreun motiv rezonabil care ar justifica o asemenea soluție legislativă. De altfel, articolul 321 din Codul de procedură penală prevede la alineatul (3) garanția potrivit căreia, în cazul judecării cauzei în lipsa inculpatului, participarea apărătorului și, după caz, a reprezentantului lui legal este obligatorie.

Din aceste motive, Curtea a conchis că textul „examinării unor cauze privitor la săvârșirea unor infracțiuni ușoare” din articolul 321 alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală nu le permitea unor categorii de persoane inculpate să beneficieze de dreptul la un proces echitabil, fapt contrar articolului 20 din Constituție.

Totuși, Curtea a notat că instanțele de judecată vor trebui să verifice, în asemenea situații: (I) dacă există circumstanțe excepționale și motive obiective care justifică absența inculpaților de la ședință (e.g. starea sănătății sau vârsta înaintată); (II) dacă renunțarea este voluntară, lipsită de echivoc (e.g. declară solemn într-o ședință precedentă sau prezintă un înscris contrasemnat de apărător în care își manifestă această dorință) și bazată pe o alegere în cunoștință de cauză (persoana prevede consecințele pe care le presupune conduita sa); (III) dacă renunțarea nu contravine unui interes public mai important. În aceste condiții, Curtea a emis o Adresă către Parlament în vederea reglementării acestor garanții în conformitate cu considerentele hotărârii.

Având în vedere că problema abordată de autorul sesizării a fost soluționată prin declararea neconstituționalității dispozițiilor contestate de la articolul 321 alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală, Curtea a considerat inoportun să se pronunțe și cu privire la critica alineatului (4) din același articol, care stabilește că judecarea cauzei se amână dacă nu se constată vreo excepție prevăzută de lege de la regula obligativității prezenței inculpatului la proces.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a declarat neconstituțional textul „examinării unor cauze privitor la săvârșirea unor infracțiuni ușoare” din articolul 321 alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală.

2. Suspendarea de drept a judecătorului în cazul în care colegiul disciplinar a propus eliberarea sa din funcție

Pe 9 februarie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 4 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 24 alin. (1¹) lit. b) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului².

Autorul excepției a menționat că suspendarea sa de drept din funcția de judecător afectează principiile independenței și inamovibilității judecătorului și principiul proporționalității. Autorul excepției a afirmat că suspendarea de drept care operează concomitent cu propunerea de eliberare din funcție și fără posibilitatea de a contesta această măsură în mod separat încalcă dreptul de acces la justiție.

Curtea a decis să examineze sesizarea în fond, prin prisma articolelor 20 și 116 din Constituție, care garantează accesul liber la justiție și independența judecătorilor.

Potrivit prevederilor contestate, judecătorul este suspendat de drept din funcție dacă Colegiul disciplinar a propus eliberarea sa din funcție. Ulterior, hotărârea trebuie adoptată de către Consiliul Superior al Magistraturii, după expirarea termenului de contestare. Așadar, de la etapa adoptării hotărârii colegiului disciplinar și până la pronunțarea de către autoritatea competentă a hotărârii de anulare a hotărârii colegiului disciplinar, judecătorului sancționat nu i se poate ridica suspendarea, de vreme ce articolul 24 alin. (1¹) lit. b) din Legea cu privire la statutul judecătorului stabilește suspendarea de drept, fără nicio excepție.

Curtea a notat că articolul 20 din Constituție trebuie interpretat prin prisma articolului 6 din Convenția Europeană și a principiilor din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în această materie. Curtea Europeană a reținut că garanțiile articolului 6 § 1 din Convenție sunt aplicabile și procedurii de suspendare temporară din funcție a unui judecător. În cauza *Camelia Bogdan v. România*, Curtea Europeană a observat că Înalta Curte de Casație și Justiție din România se limita doar la un control al legalității deciziei de suspendare din funcție a judecătorilor, dar nu verifica necesitatea și proporționalitatea suspendării (§ 68). Curtea Europeană a reținut că acest fapt a afectat chiar esența dreptului reclamantei de acces la un tribunal, contrar articolului 6 § 1 din Convenție (§§ 78 și 79).

Curtea a observat că, în baza prevederilor contestate, suspendarea începe din momentul emiterii hotărârii colegiului disciplinar și poate dura o perioadă îndelungată de timp, așa cum este cazul autorului sesizării, care a fost suspendat din funcția de judecător în data de 22 aprilie 2022. Suspendarea de drept a judecătorului încetează în cazul în care autoritatea competentă anulează hotărârea colegiului disciplinar prin care s-a propus eliberarea din funcție a judecătorului. Astfel, judecătorii aflați în asemenea situații nu beneficiază, în interiorul perioadei cuprinse între emiterea hotărârii colegiului disciplinar și pronunțarea de către autoritatea competentă a hotărârii de anulare a hotărârii colegiului disciplinar, de vreo formă de protecție judiciară împotriva măsurii suspendării din funcție.

Măsura suspendării este determinantă pentru dreptul cu caracter civil al judecătorilor de a-și exercita funcția (a se vedea, referitor la chestiunea măsurilor provizorii luate în cadrul procedurilor disciplinare, *Paluda v. Slovacia*, §§ 33-34, și *Camelia Bogdan v. România*, § 70). Deși judecătorii suspendați din funcție continuă să-și primească salariile, potrivit articolului 24 alin. (2) din Legea cu privire la statutul judecătorului, acest aspect are importanță prin raportare

² [Hotărârea nr. 4 din 9 februarie 2023](#) privind excepția de neconstituționalitate a articolului 24 alin. (1¹) lit. b) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului

la redresarea efectelor suspendării lor. Primirea salariilor nu are vreo legătură directă cu faptul că judecătorii suspendați nu au acces la justiție pentru a contesta măsura suspendării lor (a se vedea *Paluda v. Slovacia*, § 51). Judecătorilor suspendați din funcție continuă să li se aplice regimul incompatibilităților și al interdicțiilor stabilit de articolul 8 din Legea cu privire la statutul judecătorului, ei fiind obligați, la modul practic, să stagneze din punct de vedere profesional, uneori cu consecințe grave pentru reputația lor și pentru viața lor privată, în general.

În concluzie, Curtea a observat că suspendarea de drept a judecătorului în privința căruia colegiul disciplinar a propus eliberarea din funcție, fără a prevedea posibilitatea de a contesta în mod separat această măsură, afectează însăși esența dreptului de acces la justiție și încalcă articolele 20 și 116 din Constituție.

Măsura suspendării de drept din funcție a judecătorului este disproporționată și, așadar, neconstituțională, pentru că nu oferă posibilitatea beneficierii de garanțiile inerente acestor articole.

Deși a declarat neconstituțională măsura suspendării de drept impusă de articolul 24 alin. (1¹) lit. b) din Legea cu privire la statutul judecătorului, Curtea nu a exclus posibilitatea dispunerii suspendării din funcție a judecătorului de către colegiul disciplinar în situația în care colegiul disciplinar a propus eliberarea sa din funcție, dacă această măsură este proporțională cu situația care a stat la baza ei.

Până la modificarea legislației relevante în sensul considerentelor hotărârii Curții, judecătorii în privința cărora s-a dispus măsura suspendării din funcție o vor putea contesta în mod separat, potrivit procedurii instituite de articolul 24 alin. (6) din Legea cu privire la statutul judecătorului.

Curtea a transmis Parlamentului o adresă pentru a modifica legislația relevantă în conformitate cu considerentele enunțate în hotărâre.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea:

a declarat neconstituțional articolul 24 alin. (1¹) lit. b) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului.

Până la modificarea legislației relevante în sensul considerentelor hotărârii, suspendarea din funcție a judecătorului în situația în care colegiul disciplinar a propus eliberarea sa din funcție poate fi dispusă dacă această măsură este proporțională cu situația care a stat la baza ei. Judecătorii în privința cărora s-a dispus măsura suspendării din funcție o vor putea contesta în mod separat, potrivit procedurii instituite de articolul 24 alin. (6) din Legea cu privire la statutul judecătorului.

3. Competența Curții Supreme de Justiție în cazul examinării contestațiilor depuse împotriva deciziei Comisiei de evaluare

Pe 14 februarie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 5 privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri

aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor³.

Autorii excepțiilor au contestat mai multe prevederi din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor. Totuși, având în vedere actul de sesizare a Curții, ea a examinat doar constituționalitatea textului „dacă constată existența unor circumstanțe care puteau duce la promovarea evaluării de către candidat” din articolul 14 alin. (8) lit. b) din Legea citată.

Autorii excepțiilor au notat că textul contestat reduce, în mod semnificativ, limitele controlului judecătoresc asupra deciziilor Comisiei de evaluare privind nepromovarea evaluării, contrar articolelor 20, 23 alin. (2) și 54 din Constituție.

Curtea a reținut că dreptul de acces la un tribunal trebuie să fie unul practic și efectiv, nu teoretic și iluzoriu. Efectivitatea dreptului în discuție reclamă ca persoanele să beneficieze de o posibilitate clară și concretă de a contesta un act care constituie o ingerință în exercitarea drepturilor lor.

Curtea a observat că deși decizia Comisiei de evaluare privind nepromovarea evaluării nu-l împiedică pe candidat să-și continue activitatea în calitate de judecător, de procuror sau altă funcție din domeniul dreptului deținută anterior, ea poate afecta reputația profesională a candidatului – protejată de dreptul la viața privată –, de vreme ce ea conține constatări cu privire la lipsa integrității etice și financiare a candidatului.

Din perspectiva accesului la un tribunal. Curtea a constatat că legislatorul a stabilit o cale de atac împotriva deciziilor Comisiei de evaluare privind nepromovarea evaluării.

Totuși, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a notat că dreptul de acces la un tribunal nu include doar dreptul de a iniția o acțiune în justiție, ci și dreptul la soluționarea cauzei de către un tribunal competent să se pronunțe asupra tuturor aspectelor de fapt și de drept.

Analizând prevederile legii, Curtea a constatat că, în esență, prin textul de lege contestat legislatorul a stabilit că deciziile Comisiei de evaluare pot fi verificate de către colegiul special doar sub aspectul constatărilor referitoare la îndeplinirea de către candidat a criteriilor de integritate etică și financiară. În consecință, controlul judecătoresc al colegiului special se extinde doar asupra chestiunilor de fond, fără a acoperi chestiunile de procedură.

În jurisprudența sa, Curtea a notat că exigența „jurisdicției depline” a unui tribunal este îndeplinită atunci când se constată că organul judiciar în discuție a exercitat o „jurisdicție suficientă” sau a asigurat o „examinare suficientă” în cadrul procedurii. Această condiție nu va fi îndeplinită dacă tribunalul este împiedicat să examineze sau nu va examina problemele centrale ale litigiului.

Pentru a vedea dacă dispozițiile contestate respectă exigențele articolului 20 din Constituție, Curtea a verificat dacă limitarea controlului judecătoresc asupra deciziilor Comisiei de evaluare

³ [Hotărârea nr. 5 din 14 februarie 2023](#) privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor

a urmărit un scop legitim și dacă această limitare îi permite colegiului special al Curții Supreme de Justiție să asigure o „examinare suficientă” a problemelor centrale ale eventualelor litigii.

Referitor la existența unui scop legitim, Curtea a reținut că în nota informativă la proiectul de lege nu se regăsește niciun argument cu privire la necesitatea limitării controlului judiciar al deciziilor Comisiei de evaluare. Totuși, din opinia prezentată de Parlament și din conținutul textului contestat, Curtea a dedus că legislatorul a urmărit să evite situațiile de anulare a deciziilor Comisiei de evaluare din cauza încălcării unor reguli de procedură nesemnificative, iar pe de altă parte, să asigure celeritatea soluționării contestațiilor pentru a avea mai repede un Consiliu Superior al Magistraturii funcțional. Curtea a reținut că aceste scopuri legitime pot fi încadrate în obiectivele generale al ordinii publice și al garantării autorității și imparțialității justiției, stabilite de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

Cu privire la caracterul suficient al controlului judiciar exercitat de completul special al Curții Supreme de Justiție, Curtea a reținut că acesta se poate manifesta doar asupra chestiunilor de fond și nu acoperă chestiunile de procedură.

Curtea a constatat că articolul 12 alin. (4) din Lege stabilește drepturile candidatului în cadrul procedurii de evaluare. Astfel, candidatul are dreptul a) să participe la ședințele Comisiei de evaluare și să dea explicații verbale; b) să fie asistat de un avocat sau de un avocat stagiar pe parcursul procedurii de evaluare; c) să ia cunoștință de materialele evaluării, cu cel puțin 3 zile până la audiere; d) să prezinte, în formă scrisă, date și informații suplimentare pe care le consideră necesare în vederea înlăturării suspiciunilor privind integritatea sa, dacă a fost în imposibilitatea de a le prezenta anterior; e) să conteste decizia Comisiei de evaluare.

Curtea a notat că legea trebuie să prevadă un remediu în cazurile în care candidatului nu i-au fost asigurate drepturile procedurale în cadrul procedurii de evaluare. În funcție de eventualele carențe procedurale admise la etapa evaluării, de natura dreptului procedural afectat, precum și de circumstanțele particulare ale cauzei, neasigurarea unui drept procedural poate fi considerat o problemă centrală a litigiului. În această cauză, Curtea a observat că dispozițiile contestate nu le permit candidaților nepromovați să solicite reluarea procedurii de evaluare în cazul în care decizia Comisiei de evaluare este afectată de vicii procedurale grave.

Curtea a observat că la limitarea controlului judiciar al deciziilor Comisiei de evaluare legislatorul nu a avut în vedere nici faptul că împotriva deciziilor în discuție legea prevede o singură cale de atac. După epuizarea remediului din fața completului special, candidatul nu va putea pune în discuție în fața altui organ jurisdicțional încălcarea drepturilor sale procedurale la etapa evaluării. Acest fapt presupune că viciile în discuție nu vor fi examinate de nicio autoritate jurisdicțională, indiferent de gravitatea încălcărilor comise la evaluarea candidatului.

Curtea a admis că dispozițiile contestate sunt apte să realizeze obiectivul urmărit de legislator, *i.e.* să evite situațiile de anulare a deciziilor Comisiei de evaluare din cauza încălcării unor reguli de procedură nesemnificative. Totuși, acest obiectiv poate fi atins prin mijloace mai puțin intruzive în dreptul candidaților nepromovați la o instanță cu jurisdicție deplină. Astfel, obiectivul legislatorului poate fi realizat prin limitarea controlului judiciar la erorile procedurale grave ale Comisiei de evaluare în cadrul procedurii de evaluare, care afectează caracterul echitabil al procedurii de evaluare. Această soluție însoțită de competența completului special de a examina „circumstanțele care puteau duce la promovarea evaluării” de către candidat sunt în măsură să asigure o „examinare suficientă” a problemelor centrale abordate de candidații nepromovați.

În cauza *Xhoxhaj v. Albania*, 9 februarie 2021, Curtea Europeană a constatat că Comisia independentă de calificare, care evalua judecătorii și procurorii în funcție în partea ce ține de bunurile deținute, integritatea lor și competențele profesionale, avea toate caracteristicile unui organ judiciar independent. Totuși, Curtea Europeană a observat că decizia Comisiei în discuție putea fi contestată în fața Camerei de Apel care avea competență deplină să examineze fiecare dintre motivele contestației depuse de persoana evaluată, inclusiv să remedieze erorile de procedură.

Aceste constatări i-au permis Curții să ajungă la concluzia că dispozițiile contestate nu asigură candidații nepromovați că vor beneficia de o „examinare suficientă” a problemelor centrale ale contestațiilor formulate în fața completului special al Curții Supreme de Justiție și, prin urmare, contravin articolelor 20, 23 alin. (2) și 54 din Constituție.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a declarat *neconstituțional* textul „dacă constată existența unor circumstanțe care puteau duce la promovarea evaluării de către candidat” din articolul 14 alin. (8) lit. b) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor.

Totodată, Curtea a reținut că până la modificarea legii de către Parlament, completul special al Curții Supreme de Justiție, la examinarea contestațiilor declarate împotriva deciziilor Comisiei de evaluare, va putea dispune reevaluarea candidaților nepromovați dacă va constata (a) că în cadrul procedurii de evaluare au fost admise erori procedurale grave de către Comisia de evaluare, care afectează caracterul echitabil al procedurii de evaluare, și (b) că există circumstanțe care puteau conduce la promovarea evaluării de către candidat.

4. Competența Guvernului de a stabili condițiile aplicabile la calcularea pensiei militarilor și a funcționarilor detașați

Pe 28 februarie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 6 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din punctul 2 lit. b) din Hotărârea Guvernului nr. 78 din 21 februarie 1994 cu privire la modul de calculare a vechimii în muncă, stabilire și plată a pensiilor și indemnizațiilor militarilor, persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne, colaboratorilor Centrului Național Anticorupție și funcționarilor publici cu statut special din cadrul sistemului administrației penitenciare⁴.

Autorul excepției a menționat că Guvernul a stabilit o condiție suplimentară aplicabilă la calcularea pensiei funcționarilor detașați, care contravine articolului 47 din Constituție. Autorul excepției a susținut că Guvernul a acționat *ultra vires* la adoptarea prevederilor contestate.

Curtea a decis să examineze sesizarea în fond, prin prisma articolelor 47 și 102 alin. (2) din Constituție, care reglementează dreptul la asistență și protecție socială și competența Guvernului de a adopta hotărâri pentru organizarea executării legilor.

⁴ [Hotărârea nr. 6 din 28 februarie 2023](#) privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din punctul 2 lit. b) din Hotărârea Guvernului nr. 78 din 21 februarie 1994 cu privire la modul de calculare a vechimii în muncă, stabilire și plată a pensiilor și indemnizațiilor militarilor, persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne, colaboratorilor Centrului Național Anticorupție și funcționarilor publici cu statut special din cadrul sistemului administrației penitenciare

Curtea a notat că, conform articolului 102 alin. (2) din Constituție, Guvernul organizează executarea legilor, scop în care emite hotărâri pentru precizarea, clarificarea și aplicarea cât mai corectă a acestora. Necesitatea și legitimitatea unei hotărâri a Guvernului apare numai în măsura în care punerea în aplicare a unei prevederi legale reclamă stabilirea unor reguli subsecvente, care să asigure aplicarea lor corectă sau organizarea corespunzătoare a unor activități.

Curtea a subliniat că normele cuprinse în actele Guvernului nu pot avea caracter primar și că acestea dezvoltă și concretizează dispozițiile legilor. Guvernul nu are competență normativă primară, fiind abilitat să acționeze numai în executarea actelor legislative.

Curtea a verificat următoarele chestiuni: a) dacă hotărârea Guvernului a fost adoptată în vederea executării unei legi și b) dacă Guvernul, prin actul său, a adoptat norme cu caracter primar.

a) Dacă hotărârea Guvernului a fost adoptată în vederea executării unei legi

Curtea a observat că în preambulul Hotărârii Guvernului nr. 78 din 21 februarie 1994 se menționează că aceasta urmărește scopul executării Legii nr. 1544 din 23 iunie 1993 și a Hotărârii Parlamentului Republicii Moldova nr. 1545 din 23 iunie 1993.

Legea nr. 1544 din 23 iunie 1993 stabilește condițiile de pensionare a unor categorii de funcționari care activează, de exemplu, în Forțele Armate, Serviciul Protecție și Pază de Stat, Ministerul Afacerilor Interne, Centrul Național Anticorupție etc.

Articolul 44 alin. (2) din Legea în discuție reglementează modul de stabilire a soldei din care se calculează pensia. De asemenea, articolul 48 al Legii în discuție prevede că pensiile funcționarilor în discuție și ale membrilor familiilor acestora se stabilesc de către Casa Națională de Asigurări Sociale, în modul stabilit de Guvern.

Potrivit articolului 2 al Hotărârii Parlamentului menționate *supra*, Guvernul trebuie să-i prezinte Parlamentului spre examinare propuneri pentru aducerea actelor legislative în conformitate cu Legea nr. 1544 din 23 iunie 1993 și să adopte actele normative necesare aplicării acesteia.

Așadar, Curtea a reținut că Hotărârea Guvernului nr. 78 din 21 februarie 1994 a fost adoptată în vederea executării Legii nr. 1544 din 23 iunie 1993.

b) Dacă Guvernul prin actul său a adoptat norme cu caracter primar

Curtea a reiterat că actul normativ subordonat legii nu poate conține norme cu caracter primar, iar conținutul actului normativ trebuie să fie în strictă conformitate cu normele și scopul legii și nu poate introduce reglementări noi, altele decât cele stabilite de lege.

Curtea a constatat că, în acest caz, Guvernul, odată cu adoptarea măsurilor de organizare a executării Legii nr. 1544 din 23 iunie 1993, a introdus o condiție cu caracter limitativ, care nu se conține în articolul 44 alin. (2) din Lege. Această condiție reprezintă o plafonare a soldei din care se calculează pensia persoanelor menționate în articolul 44 alin. (2) din Lege. Așadar, funcționarului detașat nu i se poate calcula o soldă mai mare decât media lunară a

funcționarului din ministerul de unde a fost detașat, afectându-i astfel dreptul la protecție socială.

Curtea a conchis că prin introducerea textului „dar nu mai mare decât media lunară prevăzută pentru militari și persoanele din corpul de comandă în ministerele de unde au fost detașați” din punctul 2 lit. b) din Hotărârea nr. 78 Guvernul a acționat *ultra vires*, stabilind o condiție care face ca norma să aibă un caracter primar. Prin urmare, au fost încălcate prevederile articolelor 47 și 102 alin. (2) din Constituție.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a declarat *neconstituțional* textul „dar nu mai mare decât media lunară prevăzută pentru militari și persoanele din corpul de comandă în ministerele de unde au fost detașați” din punctul 2 lit. b) din Hotărârea Guvernului nr. 78 din 21 februarie 1994 cu privire la modul de calculare a vechimii în muncă, stabilire și plată a pensiilor și indemnizațiilor militarilor, persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne, colaboratorilor Centrului Național Anticorupție și funcționarilor publici cu statut special din cadrul sistemului administrației penitenciare.

5. Excluderea persoanelor cu dizabilități și a persoanelor care asigură creșterea și educarea a patru și mai mulți copii care dețin licența de avocat din categoria persoanelor asigurate de Guvern

Pe 6 aprilie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 8 privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 4 alin. (4) din Legea nr. 1585 din 27 februarie 1998, din articolul 23 alin. (4) din Legea nr. 1593 din 26 decembrie 2002 și a punctului 10 al Regulamentului aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1246 din 19 decembrie 2018⁵.

Curtea a observat că prevederile contestate stabilesc că statul are calitatea de asigurător pentru persoanele cu dizabilități severe, accentuate sau medii și pentru părinții, inclusiv adoptivi, care exercită în mod efectiv creșterea și educarea a patru și mai mulți copii, pentru perioada în care cel puțin un copil are vârsta de până la 18 ani. Totuși, dacă persoanele în discuție au decis să activeze în calitate de avocat, legea prevede că acestea trebuie să se asigure în mod individual. În aceste condiții, autorii sesizărilor susțin că prevederile contestate instituie un tratament diferențiat între, pe de o parte, persoanele neangajate cu dizabilități severe, accentuate sau medii și persoanele care au patru și mai mulți copii, iar pe de altă parte, aceleași persoane care dețin o licență care le permite să exercite profesia de avocat. Tratamentul diferențiat se bazează pe criteriul veniturilor și pe cel al originii sociale.

În jurisprudența sa, Curtea a subliniat că respectarea principiului egalității presupune acordarea acelorași avantaje tuturor persoanelor aflate în situații similare, cu excepția cazului în care se demonstrează că tratamentul diferențiat este justificat în mod obiectiv și rezonabil. Această condiție demonstrează că principiul egalității nu are în vedere interzicerea oricărui tratament diferențiat, ci doar a tratamentelor diferențiate nejustificate.

⁵ [Hotărârea nr. 8 din 06.04.2023](#) privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 4 alin. (4) din Legea nr. 1585 din 27 februarie 1998, din articolul 23 alin. (4) din Legea nr. 1593 din 26 decembrie 2002 și punctul 10 al Regulamentului aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1246 din 19 decembrie 2018

Curtea a reținut că deși este justificat ca legislatorul să aplice în mod diferențiat obligația de a achita prima de asigurare obligatorie de asistență medicală în funcție de veniturile persoanelor, rămâne important (i) dacă autoritățile au ales categoriile care au venituri pe baza unui criteriu obiectiv și (ii) dacă la adoptarea deciziei autoritățile au stabilit un echilibru corect între principiile concurente.

Curtea a admis că prin excluderea avocaților din categoria persoanelor asigurate, Guvernul a urmărit să facă o diferență între persoanele care desfășoară o activitate profesională și care, în mod implicit, obțin mijloace financiare pentru a achita prima de asigurare obligatorie de asistență medicală și persoanele care nu dispun de astfel de mijloace financiare.

Curtea a avut în vedere competența Guvernului în domeniul gestionării bugetului public și a observat că direcționarea mijloacelor financiare spre categoriile de persoane vulnerabile, în detrimentul categoriilor financiar independente, reprezintă măsuri de asigurare pentru orice om a unui trai decent, inclusiv a sănătății și a bunăstării lui și a familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. Astfel, Curtea a reținut că prin excluderea avocaților din categoria persoanelor asigurate de Guvern autoritățile au urmărit un scop legitim, adică au urmărit să protejeze drepturile, libertățile și demnitatea altor persoane, în sensul articolului 54 alin. (2) din Constituție.

Curtea a admis că profesia de avocat poate fi generatoare de venituri. Totuși, pentru a stabili că profesia de avocat reprezintă un criteriu obiectiv care justifică tratamentul diferențiat, Curtea a verificat dacă legea prevede garanții pentru persoanele care exercită această profesie că vor încasa venituri în quantum suficient care ar permite autorităților să le excludă din categoria persoanelor asigurate de Guvern.

Legea cu privire la avocatură prevede că profesia de avocat este o profesie liberă și independentă, precum și că aceasta nu constituie activitate de întreprinzător. Avocatul acordă solicitanților asistență juridică calificată, munca lui fiind remunerată din contul onorariilor primite de la persoanele fizice și juridice, iar mărimea onorariilor se stabilește prin acordul părților contractante. De asemenea, Legea cu privire la avocatură prevede că, în funcție de starea materială a clientului, avocatul ar putea acorda asistență juridică în mod gratuit.

Așadar, Curtea a concluzionat că licența de avocat nu presupune și încasarea în mod automat a unor venituri pecuniare, încasarea acestora fiind dependentă, *inter alia*, de efortul fizic și intelectual (capacitatea de muncă) depus, de capacitatea avocatului de a avea clienți și de a presta acestora asistență juridică calificată. Prin urmare, deținerea de către o persoană cu dizabilități a licenței de avocat nu presupune și încasarea indiscutabilă a unor venituri. Din acest punct de vedere, aceste persoane nu se deosebesc de persoana cu dizabilități care nu deține o licență de avocat și, respectiv, nu are la bază un criteriu obiectiv.

Curtea a notat că excluderea persoanelor cu dizabilități din categoria „persoană asigurată de Guvern” și includerea lor în categoria „persoană asigurată individual” doar pentru faptul că acestea dețin licență de avocat impune concluzia că legislatorul nu a avut în vedere situația particulară a persoanelor în discuție, inclusiv capacitatea de muncă a titularului licenței de a exercita profesia de avocat și de a obține venituri. Situația particulară a persoanelor cu dizabilități îl obligă pe legislator să aibă în vedere și exigențele articolului 51 alin. (1) din Constituție, potrivit cărora aceste persoane trebuie să beneficieze de „o protecție specială din partea întregii societăți” și că statul trebuie să le asigure „condiții normale de [...] readaptare [...] și de integrare socială”. Prin urmare, Curtea a considerat justificat argumentul autorilor excepțiilor că excluderea automată a persoanelor cu dizabilități severe, accentuate sau medii

din categoria persoanelor asigurate de Guvern în cazul în care acestea decid să activeze în calitate de avocat este în măsură să descurajeze aceste persoane să participe la viața socială.

Curtea a aplicat aceleași raționamente și în cazul persoanelor care asigură creșterea și educarea a patru și mai mulți copii și dețin o licență de avocat. Curtea a menționat că prin excluderea persoanelor care asigură creșterea și educarea a patru și mai mulți copii și dețin licența de avocat din categoria persoanelor asigurate de Guvern pentru simplul motiv că aceste persoane dețin licența de avocat, fără a ține cont de veniturile realizate în această profesie, legislatorul nu a avut în vedere garanțiile consfințite la articolele 48, 49 și 50 din Constituție, în virtutea cărora statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin, ocrotește maternitatea și copiii, stimulând dezvoltarea instituțiilor necesare, precum și că mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială din partea statului.

Curtea a menționat că această opțiune de politică socială a legislatorului de a exclude persoanele cu dizabilități și persoanele care asigură creșterea și educarea a patru și mai mulți copii care dețin licența de avocat din categoria persoanelor asigurate de Guvern creează un tratament discriminatoriu, atât timp cât nu au fost luate în considerație veniturile pe care titularul de licență le încasează din profesia de avocat.

În concluzie, Curtea a reținut că dispozițiile contestate sunt contrare articolelor 16, 47, 48, 49, 50, 51 și 54 din Constituție.

Totuși, Curtea a menționat că nu se poate substitui Parlamentului și Guvernului în reglementarea unui mecanism de achitare a primei de asigurare medicală obligatorie pentru avocații cu dizabilități și pentru avocații care asigură creșterea a patru și mai mulți copii în funcție de veniturile obținute. În aceste condiții, Curtea a emis o Adresă Parlamentului și Guvernului, în vederea reglementării mecanismului de calculare a primei de asigurare medicală obligatorie pentru avocații cu dizabilități și pentru avocații care asigură creșterea a patru și mai mulți copii, în funcție de veniturile obținute, în conformitate cu raționamentele Hotărârii adoptate.

Pornind de la cele menționate, Curtea:

a recunoscut constituțional textul „avocații” din punctul 2 al Anexei nr. 2 la Legea nr. 1593 din 26 decembrie 2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală în măsura în care nu se aplică în privința persoanelor cu dizabilități severe, accentuate sau medii care dețin licența de avocat și în cazul persoanelor care asigură creșterea și educarea a patru și mai mulți copii care dețin licența de avocat;

a recunoscut constituționale:

a) textul „cu excepția persoanelor obligate prin lege să se asigure în mod individual” din articolul 4 alin. (4) din Legea nr. 1585 din 27 februarie 1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală;

b) articolul 23 alin. (4) din Legea nr. 1593 din 26 decembrie 2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și

c) punctul 10 al Regulamentului privind acordarea/suspendarea statutului de persoană asigurată în sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1246 din 19 decembrie 2018.

6. Interzicerea simbolurilor general cunoscute utilizate în contextul unor acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității

Pe 11 aprilie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 9 pentru controlul constituționalității articolului 365⁵ din Codul contravențional și a articolului 1 din Legea privind contracararea activității extremiste, în redactarea Legii nr. 102 din 14 aprilie 2022⁶.

Cu referire la circumstanțele cauzei, la 20 aprilie 2022 a intrat în vigoare Legea nr. 102 privind modificarea unor acte normative. Articolul I din Legea vizată a modificat articolul 1 din Legea privind contracararea activității extremiste, extinzând categoriile de simboluri a căror utilizare este considerată activitate extremistă. Articolul II pct. 98 din Legea nr. 102 a introdus două contravenții în Codul contravențional, *i.e* articolele 365⁴ și 365⁵.

La 3 mai 2022, un grup de deputați în Parlamentul Republicii Moldova au depus la Curtea Constituțională o sesizare, înregistrată cu nr. 54a/2022, prin care au solicitat controlul constituționalității articolului I și a articolului II pct. 98 din Legea nr. 102 din 14 aprilie 2022 pentru modificarea unor acte normative. La 25 mai 2022, unul dintre autorii sesizării a mai depus la Curtea Constituțională o sesizare, înregistrată cu nr. 68a/2022, prin care a solicitat verificarea constituționalității textului „se sancționează cu amendă de la 90 la 180 de unități convenționale aplicată persoanei fizice sau cu muncă neremunerată în folosul comunității” din articolul 365⁵ din Codul contravențional.

De asemenea, prevederile articolului 365⁵ din Codul contravențional au fost contestate pe calea unei excepții de neconstituționalitate (sesizarea nr. 111g/2022) într-un dosar pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani.

În procesul examinării sesizărilor, Curtea Constituțională i-a solicitat Comisiei de la Veneția o opinie referitoare la unele prevederi din Legea nr. 102 din 14 aprilie 2022 care au operat modificări în Legea privind contracararea activității extremiste și în Codul contravențional.

La etapa verificării admisibilității sesizărilor, Curtea a reținut că articolul 365⁵ din Codul contravențional și prevederile Legea nr. 102 din 14 aprilie 2022 constituie o limitare a exercițiului dreptului la libertatea de exprimare, garantat de articolul 32 din Constituție. Pentru că s-a constatat incidența articolului 32 din Constituție, Curtea a decis să exercite controlul constituționalității prevederilor în discuție prin prisma articolelor 23, 32 și 54 din Constituție, verificând, în analiza fondului cauzei, exigențele privind legalitatea ingerinței și caracterul justificat al limitării.

Analiza Curții a vizat:

a) Cu privire la respectarea standardului calității legii (dacă ingerința este „prevăzută de lege”)

Curtea a constatat că, în redactarea Legii nr. 102 din 14 aprilie 2022, articolul 1 din Legea privind contracararea activității extremiste stabilește noțiunea de atribute și simboluri general cunoscute utilizate în contextul unor acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității, precum și al propagandei sau glorificării acestor acțiuni. Acestea sunt drapelele, benzile și panglicile colorate/de conștientizare (banda bicoloră negru-oranj),

⁶ [Hotărârea nr. 9 din 11.04.2023](#) pentru controlul constituționalității articolului 365⁵ din Codul contravențional și a articolului 1 din Legea privind contracararea activității extremiste, în redactarea Legii nr. 102 din 14 aprilie 2022

emblemele (elemente grafice, litere sau cifre și combinații ale lor), insignele, uniforme, sloganurile, formulele de salut, precum și orice alte asemenea însemne utilizate de către participanții la acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității, precum și de către persoane care, fără a fi participanți la acțiunile respective, contribuie la mediatizarea și propagarea în societate a unor idei de instigare, justificare, glorificare sau de absolvire de răspundere pentru acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității. Caracterul general cunoscut al unor asemenea atribute și simboluri este constatat doar în cazurile în care atributele și simbolurile respective, precum și conotațiile specifice ale acestora sunt cunoscute în mod obiectiv publicului larg la nivel internațional și local. Nu constituie atribute și simboluri general cunoscute ce sunt utilizate în contextul unor acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității, precum și al propagandei sau glorificării acestor acțiuni, benzile și panglicile care sunt parte componentă a însemnelor, a medaliilor și a ordenelor acordate persoanelor pentru participarea la cel de-al Doilea Război Mondial.

Deși nu este prevăzută o listă a simbolurilor concrete care se încadrează în categoria celor „general cunoscute utilizate în contextul unor acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității, precum și al propagandei sau glorificării acestor acțiuni”, legea oferă o descriere a acestora, menționând și un exemplu – „banda bicoloră negru-oranj”. De asemenea, legea stabilește că caracterul general cunoscut al unor asemenea atribute și simboluri se constată doar în cazurile în care atributele și simbolurile respective, precum și conotațiile specifice ale acestora sunt cunoscute în mod obiectiv publicului larg la nivel internațional și local. În Opinia *amicus curiae* nr. 1097/2022, § 44, Comisia de la Veneția a menționat că această teză sugerează ideea că sunt interzise doar simbolurile care sunt asociate, în general, cu o entitate care s-a angajat într-un război de agresiune, în comiterea crimelor de război sau a crimelor împotriva umanității.

În nota de fundamentare a amendamentelor legislative care au introdus interdicția analizată s-a menționat că aceasta era necesară, dat fiind faptul creșterii numărului de cazuri de utilizare în Republica Moldova a simbolurilor asociate cu susținerea și justificarea agresiunii militare din Ucraina. Comisia de la Veneția a notat existența unui consens larg cu privire la faptul că aceste simboluri cuprind, în afară de „panglica Sfântului Gheorghe”, literele „Z” și „V” (atunci când sunt utilizate în forma care amintește de utilizarea lor de către forțele armate rusești în Ucraina). Aceste simboluri sunt vizate de legislațiile adoptate recent în Letonia, Lituania, Estonia și Ucraina, fapt care denotă că, într-adevăr, ele sunt general recunoscute, la nivel internațional și național, ca simboluri asociate cu războiul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei. Pentru că simbolurile în discuție sunt bine cunoscute în dezbaterile publice, nu există niciun dubiu că legea Republicii Moldova se referă, de asemenea, la ele (Opinia *amicus curiae* nr. 1097/2022, § 45).

Curtea a observat că măsura în discuție se referă și la „atributele ori simbolurile create prin stilizarea atributelor ori simbolurilor general cunoscute ce sunt utilizate în contextul unor acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității, precum și al propagandei sau glorificării acestor acțiuni, și care pot fi confundate cu acestea”.

Curtea a admis că „simbolurile general cunoscute ce sunt utilizate în contextul unor acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității, precum și al propagandei sau glorificării acestor acțiuni” ar putea fi redată cu ajutorul artelor plastice, prin intermediul unor desene grafice sau al altor procedee similare. Aceste metode de redare a unui simbol pot fi catalogate ca „stilizare”.

Totuși, Curtea a constatat că textul „și care pot fi confundate cu acestea” din articolul 1 din Legea privind contracararea activității extremiste nu este conform cu standardul previzibilității legii. În jurisprudența sa, Curtea a subliniat faptul că identificarea „atributelor și simbolurilor asemănătoare, până la confundare, cu cele naziste” contravine principiului interzicerii aplicării analogiei sau a interpretării extensive în materie penală, dacă acest fapt reprezintă un dezavantaj pentru persoana acuzată, atributele sau simbolurile în cauză putând fi determinate de o manieră arbitrară *ad casu* (HCC nr. 28 din 23 noiembrie 2015, § 70). Raționamentele Hotărârii nr. 28 din 23 noiembrie 2015 sunt aplicabile, *mutatis mutandis*, în raport cu textul „și care pot fi confundate cu acestea” din articolul 1 din Legea privind contracararea activității extremiste. Prin urmare, Curtea a constatat că acest text este contrar articolelor 23 și 32 din Constituție.

b) Cu privire la legitimitatea scopurilor urmărite și la legătura rațională dintre acestea și prevederile normative contestate

Făcând trimitere la nota informativă la amendamentul prin care a fost introdusă măsura în discuție, Curtea a admis că interzicerea simbolurilor asociate cu războiul din Ucraina ar putea asigura ordinea publică, securitatea națională și respectarea demnității refugiaților ucraineni.

Curtea nu a putut constata lipsa legăturii raționale cu scopurile legitime pe care le urmăresc prevederile contestate.

c) Cu privire la respectarea condiției ingerinței minime și la existența unui echilibru corect între principiile concurente

Articolul 365⁵ din Codul contravențional sancționează confecționarea, vânzarea, răspândirea, deținerea în vederea răspândirii și utilizarea în public a atributelor și a simbolurilor general cunoscute care sunt utilizate în contextul unor acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității, precum și al propagandei sau glorificării acestor acțiuni. Totuși, această normă nu stabilește dacă confecționarea, vânzarea, răspândirea, deținerea în vederea răspândirii și utilizarea simbolurilor în discuție trebuie să urmărească vreun scop pentru a fi sancționate. Nu poate fi dedusă nici obligația instanțelor de judecată și a agenților constatori de a analiza contextul în care au fost comise faptele sancționate de acest articol.

Prin Legea nr. 102 din 14 aprilie 2022, care a introdus articolul 365⁵ în Codul contravențional, a fost modificată și Legea privind contracararea activității extremiste, care stabilește la articolul 1 o listă exhaustivă de excepții de la aplicarea sancțiunii pe baza articolului 365⁵ și de la catalogarea ca activitate extremistă atunci când se utilizează simbolurile analizate. De exemplu, în această listă nu este prevăzută situația unei persoane care utilizează simbolurile interzise pentru a protesta împotriva, nu pentru a glorifica războiul și crimele de război (*e.g.* prin arderea lor, murdărirea cu vopsea roșie care simbolizează sânge, desenarea unei caricaturi etc.). Curtea a constatat că legea nu distinge nici situația în care o persoană nu conștientizează conținutul simbolului (*e.g.* poartă o haină pe care este inscripționată o marcă sau un desen care sunt identice cu simbolul interzis). De asemenea, Curtea a admis că o parte din simbolurile analizate ar putea avea conotații multiple. Sub acest aspect, Curtea a notat că, deși legislatorul a reglementat o listă exhaustivă de excepții de la aplicarea sancțiunii, având în vedere multitudinea și complexitatea situațiilor care pot apărea în practică, legislatorul a oferit o prioritate cvasiabsolută scopurilor legitime.

Pentru a se stabili care este, în realitate, ideea transmisă de un simbol, trebuie avute în vedere timpul, locul, persoana, mesajele care însoțesc utilizarea simbolului și alte circumstanțe factuale.

Curtea a notat că echilibrul corect ar putea fi asigurat prin ponderarea principiilor concurente de către agenții constatatori și instanțele de judecată. În acest condiții, Curtea a menționat că autoritățile publice și instanțele de judecată trebuie să evalueze, în fiecare caz concret, dacă comiterea vreunei acțiuni enumerate la articolul 365⁵ din Codul contravențional trebuie sancționată, deoarece urmărește realizarea scopurilor legitime prevăzute de articolul 54 din Constituție și dacă nu există o ingerință disproporționată în dreptul la libertatea de exprimare. La modul concret, agenții statului trebuie să verifice contextul în care a fost utilizat un simbol și să constate scopul urmărit de persoana vizată, pentru că nu în toate cazurile sancționarea pentru utilizarea unui simbol urmărește realizarea vreunui scop legitim prevăzut de articolul 54 alin. (2) din Constituție. Odată constatată urmărirea unui scop legitim pentru aplicarea sancțiunii, instanțele de judecată trebuie să aplice o pedeapsă proporțională cu gravitatea faptei.

Așadar, Curtea a conchis că articolul 365⁵ din Codul contravențional și prevederile articolului 1 din Legea privind contracararea activității extremiste care au fost introduse prin Legea nr.102 din 14 aprilie 2022 sunt constituționale, cu excepția textului „și care pot fi confundate cu acestea” din definiția „activitate extremistă” reglementată de articolul 1 din Legea privind contracararea activității extremiste, în măsura în care sunt aplicabile doar pentru faptele comise în scopul justificării sau glorificării acțiunilor de agresiune militară, a crimelor de război sau a crimelor împotriva umanității.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a admis parțial sesizările.

Curtea a declarat neconstituțional textul „și care pot fi confundate cu acestea” din definiția „activitate extremistă” reglementată de articolul 1 din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremiste.

Curtea a recunoscut constituționale articolul 365⁵ din Codul contravențional și prevederile articolului 1 din Legea privind contracararea activității extremiste care au fost introduse prin Legea nr. 102 din 14 aprilie 2022, cu excepția celor menționate la pct. 2 din dispozitiv, în măsura în care sunt aplicabile doar pentru faptele comise în scopul justificării sau glorificării acțiunilor de agresiune militară, a crimelor de război sau a crimelor împotriva umanității.

7. Verificarea constituționalității Partidului Politic "Șor"

Pe 19 iunie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 10 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”⁷. Pentru prima dată, Curtea a verificat dacă activitatea unui partid încalcă valorile protejate de Constituție. În analiza sa, Curtea s-a ghidat de prevederile Constituției, de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și de recomandările Comisiei de la Veneția.

Articolul 41 alin. (4) din Constituție permite declararea neconstituționalității unui partid politic dacă autoritățile demonstrează că acesta militează, între altele, prin scopurile sale ori prin activitatea sa, împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova.

⁷ [Hotărârea nr. 10 din 19 iunie 2023](#) privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”

Declarația neconstituționalității unui partid reprezintă o competență atribuită Curții prin articolul 135 alin. (1) lit. h) din Constituție.

Curtea a fost sesizată, în acest sens, de către Guvern în noiembrie 2022. Motivele Guvernului pot fi încadrate în trei categorii.

În primul rând, Guvernul a făcut trimitere la faptele cu caracter penal comise de liderul Partidului Politic „Șor”, de deputații care reprezintă Partidul „Șor” și de membrii acestuia.

În al doilea rând, Guvernul a scos în evidență încălcările repetate, continue și în proporții considerabile legate de finanțarea netransparentă a partidului politic, analizate de autorități naționale și sancționate de instanțele judecătorești prin decizii irevocabile, care nu au avut niciun efect și nici nu au condus la corectarea conduitei Partidului Politic „Șor”.

În al treilea rând, Guvernul a făcut trimitere la acțiuni și declarații ale Partidului „Șor” care sugerează aplicarea violenței în scopul răsturnării sau al schimbării prin violență a orânduirii constituționale a Republicii Moldova.

Constituția protejează dreptul persoanelor de a promova idei și programe politice și de a participa la alegeri în mod independent sau prin asocierea în partide politice. În special, articolul 41 din Constituție și articolul 11 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează dreptul persoanei de a se asocia liber în partide și în alte organizații social-politice.

Analizând actele prezentate de Guvern referitoare la finanțarea Partidului „Șor”, Curtea a reținut că finanțarea transparentă a partidelor politice și a campaniilor electorale reprezintă un principiu care stă la baza alegerilor democratice. Pentru a sublinia caracterul excepțional al declarării unui partid ca fiind neconstituțional, Curtea a notat că acest principiu poate fi afectat dacă finanțarea netransparentă a partidului are un caracter sistematic, continuu și proporții semnificative.

Curtea a constatat că în mai multe scrutine la care au participat concurenții electorali ai Partidului „Șor” s-a încălcat principiul finanțării transparente a partidului politic, prin:

- nedeclararea în rapoartele financiare ale partidului a mijloacelor financiare utilizate în campania electorală;
- nedeclararea donațiilor în rapoartele financiare ale partidului;
- depășirea plafonului maxim al mijloacelor financiare care pot fi transferate pe contul „Fond electoral” al concurentului electoral;
- diminuarea prețului real al donațiilor și al serviciilor prestate pentru un eveniment electoral;
- ignorarea sancțiunilor aplicate de Comisia Electorală Centrală.

Astfel, deși în anul 2016, în cauza *Popenco* autoritățile au constatat că candidatul Partidului „Șor” a afectat principiul finanțării transparente prin alocarea de mijloace din surse nedeclarate, în anii care au urmat, candidații partidului au comis încălcări similare.

De exemplu, în anul 2018, în cauza *Apostolova* autoritățile au constatat încălcarea interdicției subvenționării din străinătate a partidului politic; în anul 2019, partidul a primit donații de la agenți economici care desfășoară activități finanțate din bugetul de stat; în anul 2020, în

cauza *Balinschi* autoritățile au constatat că candidatul nu a declarat resursele financiare folosite în activitățile electorale.

Mai mult, în anul 2021, autoritățile electorale au aplicat trei sancțiuni pentru încălcarea legislației referitoare la finanțarea partidului și a campaniei electorale, pentru încălcarea regulilor de utilizare a mijloacelor bănești din fondul electoral, pentru neraportarea donațiilor primite și pentru depășirea plafonului maxim al mijloacelor financiare.

De asemenea, în anul 2022, autoritățile electorale au constatat de două ori că concurenții electorali ai Partidului Politic „Șor” au diminuat în mod semnificativ prețul donațiilor primite.

Curtea a reținut că deciziile autorităților electorale au fost menținute prin hotărâri judecătorești irevocabile.

Curtea a notat că cazurile analizate sunt suficiente pentru a constata încălcarea sistematică a principiului finanțării transparente a partidelor politice. Totuși, pentru a analiza amploarea acestui fenomen, Curtea a avut în vedere și faptele constatate de autoritățile de investigație care au fost prezentate de Guvern, pentru a vedea dacă din informațiile prezentate rezultă vreun pericol pentru valorile protejate de Constituție.

De altfel, în jurisprudența sa, Curtea Europeană nu impune un standard autorităților să demonstreze că pericolele care le prezintă partidul pentru valorile protejate să fie confirmate prin decizii definitive ale instanțelor.

Dimpotrivă, în cauza *Adana Tayad v. Turcia* din 21 iulie 2020, Curtea Europeană a examinat dacă probele prezentate de autoritățile de investigație pe care s-au bazat instanțele naționale în decizia lor de a dizolva o asociație au fost suficiente din perspectiva articolului 11 din Convenție. În acel caz, Curtea a reținut că pentru a pronunța o decizie privind dizolvarea unei asociații, instanțele de judecată ar trebui să facă o evaluare independentă, care nu se bazează automat pe constatările făcute de instanțele penale împotriva membrilor individuali ai asociației de inculpați, în special în cazul în care ultimele sentințe nu sunt definitive.

Astfel, Curtea a reținut că faptele constatate prin hotărâri judecătorești irevocabile trebuie analizate în cumul cu elementele de fapt care rezultă din alte acte prezentate de Guvern.

Curtea a constatat că după ce dl Ilan Șor în anul 2019 a părăsit teritoriul Republicii Moldova și a fost anunțat în căutare națională și internațională în legătură cu condamnarea sa din anul 2017 pentru cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere în proporții deosebit de mari și spălarea banilor în proporții deosebit de mari, Partidul „Șor” a început să primească mijloace financiare într-un mod netransparent în proporții semnificative.

De asemenea, Curtea a reținut că din acțiunile autorităților de investigație au fost constatate următoarele elemente de fapt: că există un sistem netransparent de distribuire a mijloacelor bănești către reprezentanții Partidului „Șor”; că funcționarea acestui sistem este asigurată de persoane apropiate dlui Ilan Șor; că distribuirea mijloacelor financiare are loc prin intermediul unor persoane responsabile de localități concrete, împărțite din timp; că există persoane care asigură introducerea banilor în țară, persoane care primesc banii de peste hotare și le trimit altor persoane pentru a fi distribuiți în localități către reprezentanții Partidului Politic „Șor”; că există locuințe închiriate temporar în care este asigurată repartizarea banilor primiți.

Mai mult, din actele prezentate de Guvern rezultă caracterul generalizat al repartizării mijloacelor financiare în localitățile din țară. De altfel, persoanele care acționau în numele partidului au recunoscut că pentru fiecare localitate din țară exista o persoană responsabilă de

repartizarea banilor, de exemplu unele persoane erau responsabile de regiunea de sud a țării, altele de regiunea de nord etc. De asemenea, prin acțiunile autorităților de investigație, Guvernul a mai confirmat caracterul generalizat al finanțării netransparente a partidului în care autoritățile au ridicat pachete cu mijloace bănești care aveau inscripția mai multor localități din țară unde acești bani trebuiau livrați de către curieri care acționau în interesul partidului. În acest sens, Curtea a avut în vedere și materialele din care rezultă că, în perioada 7 noiembrie 2022 – 16 martie 2023, autoritățile de investigație, prin intermediul unui agent sub acoperire, au consemnat 21 de cazuri de primire-transmitere a banilor de la și către persoane care acționează sau care sunt reprezentanți ai Partidului „Șor” pentru remunerarea persoanelor care participă la protestele organizate de partid, pentru achitarea serviciilor de transport al acestor persoane, pentru achitarea salariilor și alte cheltuieli de întreținere a oficiilor.

Curtea a constatat că cele 21 de cazuri de primire-transmitere a banilor privesc finanțarea netransparentă a activităților partidului doar din orașele Chișinău și Bălți. Curtea a avut în vedere amploarea acestui fenomen când îl privește din perspectiva actelor care atestă că partidul dispune de un sistem ilegal de distribuire a banilor care asigură că în fiecare localitate din țară exista o persoană responsabilă de repartizarea banilor la oficiile teritoriale ale partidului.

Astfel, dacă actele din octombrie și noiembrie 2022 demonstrează că există persoane care primesc și distribuie mijloace financiare la oficiile partidului din mai multe localități din țară, prin materialele din 20 aprilie 2023 Guvernul a prezentat informații din interiorul partidului, care confirmă caracterul netransparent al finanțării Partidului „Șor”.

Pentru a reține caracterul sistematic al finanțării, Curtea a reținut și înscrisurile prezentate de Guvern, potrivit cărora în perioada 7 noiembrie 2022 – 16 martie 2023 persoanele care acționau în numele partidului primeau sume de bani de cel puțin trei ori pe lună, iar uneori de patru sau chiar de șase ori pe lună.

Mai mult, în unele cazuri primirea și transmiterea banilor a avut loc chiar în sediile oficiilor teritoriale ale partidului.

În concluzie, Curtea a reținut că acțiunile analizate mai sus denotă că finanțarea netransparentă a Partidului „Șor” are natură sistematică.

Cu privire la caracterul continuu al încălcării principiului finanțării transparente, Curtea a reținut că, deși în anul 2016, în cauza *Popenco*, autoritățile au aplicat măsura cea mai severă – anularea înregistrării candidatului – pentru încălcarea principiului finanțării transparente a campaniei electorale, această sancțiune nu a influențat în vreun fel conduita Partidului Politic „Șor” în campaniile electorale care au urmat.

Dimpotrivă, în anul 2018, în cauza *Apostolova*, partidul a riscat să primească o donație de la o companie care aparține Administrației Președintelui Federației Ruse, iar în 2019, partidul a obținut o donație în sumă de 2 090 000 lei din partea unor agenți economici care au desfășurat activități finanțate din mijloace publice.

Chiar dacă în aceste două cazuri autoritățile au anulat înregistrarea candidatului și au obligat partidul să verse în bugetul de stat suma donațiilor primite, în anul 2020, în cauza *Balinschi*, autoritățile au constatat că dl Ilan Șor le promitea alegătorilor că vor fi remunerați cu 3 000 lei dacă vor vota pentru candidatul Partidului „Șor” la alegeri și că resursele financiare folosite pentru organizarea transportării alegătorilor în scopuri electorale nu au fost declarate în rapoartele financiare ale partidului.

În acest caz, autoritățile au anulat înregistrarea candidatului și au lipsit Partidul „Șor” de alocațiile de la bugetul de stat până la finele aceluiași an.

Aceste sancțiuni nu au împiedicat Partidul Șor și pe candidații acestuia să comită noi încălcări ale principiului finanțării transparente. Astfel, în anul 2021, autoritățile au constatat că concurenții electorali ai partidului au încălcat în trei cazuri diferite prevederi legale referitoare la finanțarea transparentă a campaniei electorale, iar în anul 2022 a mai fost constatată încă o încălcare a acestor prevederi.

În aceste cazuri, autoritățile au aplicat sancțiuni diferite, de exemplu atenționări, avertismente, anularea înregistrării candidaților, lipsiri de alocații de la bugetul de stat pentru perioade de șase luni sau un an.

Din materialele prezentate de Guvern și examinate de Curte rezultă că aceste sancțiuni nu au avut un caracter descurajator, de vreme ce după ultima sancționare electorală a partidului din septembrie 2022, în luna octombrie a aceluiași an și în luna martie 2023 autoritățile de investigație au descoperit mijloace bănești destinate finanțării reprezentanților Partidului Politic „Șor” la persoane care acționau în interesul acestui partid.

Așadar, prin prisma celor examinate, Curtea a confirmat caracterul continuu al acțiunilor de finanțare netransparentă a Partidului „Șor”.

Cu privire la proporțiile semnificative ale finanțării, Curtea a observat că deși în anul 2021 autoritățile electorale au constatat că Partidul Politic „Șor” a încălcat principiul finanțării transparente a campaniei electorale în proporție de 7 800 lei, 9 049 lei sau 9 514,80 lei, în cazurile din anii 2016, 2018 și 2019 candidații partidului nu au raportat sume cu mult mai mari, de exemplu de la 25 044 lei până la peste 2 090 000 lei.

De asemenea, din actele de investigație din octombrie 2022 rezultă că autoritățile au ridicat de la persoane care acționează în interesul partidului sume de bani ce depășesc 2 500 000 lei.

Mai mult, din actele ce datează din aceeași perioadă rezultă că diferite persoane care acționau în interesul Partidului „Șor” distribuiau bani reprezentanților partidului în sume care depășesc 10 000 000 lei.

Din actele analizate rezultă că o persoană a primit fie personal, fie prin intermediari, pentru a fi distribuiți reprezentanților partidului, sume de bani cuprinse între 3 000 000 lei și 8 000 000 lei. O altă persoană a repartizat sume de bani cuprinse între 500 000 lei și 2 000 000 lei.

Prin urmare, Curtea a constatat că finanțarea netransparentă a Partidului Politic „Șor” are caracter sistematic, continuu și în proporții semnificative.

Cu privire la afectarea suveranității și independenței Republicii Moldova, Guvernul a prezentat acte referitoare la sancțiunile economice aplicate Partidului Șor și persoanelor din conducerea partidului de către autoritățile din Statele Unite ale Americii, de către Consiliul Uniunii Europene și de Norvegia.

De asemenea, Guvernul a făcut trimitere la o decizie a Comisiei pentru Situații Excepționale și la un act al Serviciului de Informații și Securitate din care rezultă că finanțarea Partidului Șor are loc cu implicarea unui stat străin.

Sub acest aspect, Curtea le-a analizat prin prisma actelor care au demonstrat finanțarea netransparentă sistematică, continuă și în proporții semnificative a partidului.

În acest sens, Curtea a acceptat teza exprimată de Comisia de la Veneția în Opinia sa din 19 decembrie 2022 pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova, în care s-a menționat că situația generală din țară reprezintă un factor important la evaluarea utilizării de către un partid a mijloacelor necorespunzătoare sau chiar ilegale pentru a distrage alegătorii de la alte partide sau chiar a folosirii resurselor pentru a submina corectitudinea sau integritatea competiției politice, conducând la denaturări ale procesului electoral, prin avantajul obținut în mod incorect, susținut de finanțări străine neautorizate.

Din această perspectivă, Curtea nu a putut trece cu vederea că acțiunile de protest și finanțarea partidului s-au intensificat în toamna anului 2022, adică după începerea conflictului militar dintre Federația Rusă și Ucraina, conflict care are un impact negativ și asupra securității Republicii Moldova, ca țară vecină.

Totodată, Curtea a observat că membrii și organele colegiale ale partidului nu s-au disociat de comportamentul dlui Ilan Șor manifestat prin cauzare de daune materiale în proporții deosebit de mari prin înșelăciune sau abuz de încredere și spălarea banilor în proporții deosebit de mari, constatat prin hotărâri judecătorești.

Din contră, așa cum a menționat un deputat din partea partidului în ședința Curții, în anul 2019 chiar l-a încurajat pe dl Ilan Șor să părăsească teritoriul Republicii Moldova.

Practic, un vicepreședinte al partidului l-a îndemnat pe președintele partidului să se eschiveze de a se prezenta în fața instanțelor de judecată.

De asemenea, Curtea a observat că conducerea partidului nu a formulat nicio opinie cu privire la încălcările constatate prin hotărâri judecătorești irevocabile în cele zece cauze din anii 2016, 2018, 2019, 2021 și 2022. Curtea consideră că partidul avea o modalitate de a influența comportamentul membrilor și al persoanelor din conducerea partidului.

Însă, având în vedere că partidul a refuzat să aplice mecanismele disponibile pentru a se disocia de comportamentul membrilor săi, partidul și-a asumat comportamentul membrilor săi, al persoanelor care acționează în numele partidului și al persoanelor din conducerea partidului.

Referitor la pericolul iminent al partidului pentru valorile protejate de Constituție, Curtea a notat că obiectivul partidului de a răsturna ordinea democratică poate fi dedus din cazurile de finanțare netransparentă, din protestele organizate și plătite netransparent de partid și din revendicările reprezentanților partidului și chiar ale dlui Ilan Șor expuse în cadrul acestor întruniri.

Caracterul persistent al obiectivului urmărit poate fi observat din comportamentul neschimbat al partidului după sancțiunile electorale aplicate și după cazurile de ridicare a sumelor de bani de la curieri.

Curtea notează că finanțarea netransparentă a partidului care are o natură sistematică, continuă și în proporții semnificative încalcă valorile protejate de articolele 1 alin. (3) și 41 alin. (4) din Constituție.

De asemenea, aceste acțiuni denotă că ordinea internă a partidului nu corespunde principiilor democratice. Din această situație rezultă că, odată ajuns la putere, acest partid va aplica principiile pe care le-a aplicat în interiorul structurii sale și în structura statală, făcând ca voința statului să nu se mai formeze ca urmare a jocului liber al forțelor politice, ci ca urmare a manifestării unui sistem autoritar.

Analizând în cumul toate materialele cauzei în raport cu relevanța și concluzia lor și având în vedere istoricul și consistența încălcărilor comise de Partidul Politic „Șor”, consemnate în special în hotărâri judecătorești irevocabile și alte acte ale autorităților, Curtea a ajuns la concluzia că Partidul Politic „Șor” militează împotriva principiilor statului de drept, a suveranității și a independenței Republicii Moldova. Din aceste motive, Curtea a declarat neconstituțional Partidul Politic „Șor” și a dispus următoarele:

De la data pronunțării prezentei hotărâri, Partidul Politic „Șor” se consideră dizolvat. Niciun act al organelor acestui partid, adoptat după pronunțarea prezentei hotărâri, nu are valoare juridică.

Ministerul Justiției va desemna de îndată o comisie de lichidare a Partidului Politic „Șor”, care va întreprinde toate măsurile necesare pentru lichidarea și radierea acestui partid din Registrul de stat al persoanelor juridice.

Reprezentanții și membrii Partidului Politic „Șor” care la data pronunțării prezentei hotărâri exercită mandate de deputat în Parlamentul Republicii vor continua să-și exercite mandatele în calitate de deputați independenți, fără dreptul de a se afilia la alte fracțiuni parlamentare.

Reprezentanții și membrii Partidului Politic „Șor” care la data pronunțării prezentei hotărâri exercită mandate reprezentative în organele unităților administrativ-teritoriale de toate nivelele, inclusiv în organele unității teritoriale autonome Găgăuzia, vor continua să-și exercite mandatele ca reprezentanți independenți, fără dreptul de a se afilia la alte fracțiuni.

Listele candidaților supleanți din partea Partidului Politic „Șor” în Parlament și în consiliile locale din unitățile administrativ-teritoriale de toate nivelele validate anterior se declară nule de la data pronunțării prezentei hotărâri.

În cazul în care, la data pronunțării acestei hotărâri, un mandat de deputat în Parlament atribuit Partidului Politic „Șor” este sau devine vacant, acesta rămâne vacant pe întreaga durată a legislaturii a XI-a, iar Curtea Constituțională nu va valida în acest sens niciun mandat.

Dacă un mandat reprezentativ în organele unităților administrativ-teritoriale de toate nivelele, inclusiv în organele unității teritoriale autonome Găgăuzia, din partea Partidului Politic „Șor” este sau devine vacant, nu va fi validat în acest sens niciun mandat.

8. Interdicția angajării în organizațiile de pază particulară a persoanelor condamnate pentru comiterea cu intenție a unor infracțiuni

Pe 20 iulie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 11 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea privind activitatea particulară de detectiv și de pază⁸.

La originea cauzei s-a aflat excepția de neconstituționalitate a textului „nu au fost condamnate pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, conform unei hotărâri judecătorești definitive” din articolul 22¹ alin. (1) lit. c) și a articolului 27³ lit. d) din Legea privind activitatea particulară de detectiv și de pază nr. 283 din 4 iulie 2003.

⁸ [Hotărârea nr. 11 din 20 iulie 2023](#) privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 22/1 alin. (1) lit. c) și a articolului 27/3 lit. d) din Legea privind activitatea particulară de detectiv și de pază

Prevederile contestate interziceau angajarea în companiile particulare de pază a persoanelor care au fost condamnate pentru infracțiuni comise cu intenție.

Curtea a decis să examineze sesizarea în fond, prin prisma articolului 43, care garantează dreptul la muncă, în coroborare cu articolul 54 din Constituție.

Curtea a reținut că scopul de bază urmărit de prevederile contestate constă în recrutarea în companiile de pază privată a persoanelor cărora li se poate încredința paza bunurilor și ocrotirea persoanelor. Mijlocul ales pentru realizarea acestui scop îl reprezintă excluderea dreptului persoanelor condamnate anterior pentru infracțiuni comise cu intenție de a se angaja în astfel de organizații.

Curtea a observat că interdicția producea efecte fără a avea în vedere faptul stingerii antecedentelor penale. De asemenea, Curtea a constatat că, deși interdicția viza doar condamnările pentru infracțiuni comise cu intenție, legea nu distingea în funcție de gravitatea faptei comise sau de valoarea socială lezată prin fapta penală. Mai mult, legea nu avea în vedere comportamentul persoanei după comiterea infracțiunii, nici circumstanțele în care a fost comisă infracțiunea sau motivul comiterii ei.

Curtea și-a imaginat situația unor persoane care au comis în trecut infracțiuni intenționate, dar care, având în vedere toate circumstanțele factuale, perioada de timp trecută și factorii care le caracterizează personalitatea, nu pot fi catalogate, *per se*, ca fiind incompatibile cu funcția de agent de pază.

Analizând prevederile legale care reglementează statutul unor profesii al căror obiect de activitate îl reprezintă, între altele, ocrotirea persoanelor și a bunurilor, Curtea a observat că legislatorul le-a oferit un regim mai atenuat în cazul infracțiunilor comise în trecut de candidații care solicită accesarea în profesie. De exemplu, Legea privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne stabilește că în funcțiile publice cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne nu pot fi angajate persoanele care au antecedente penale.

Curtea nu a putut identifica vreun motiv rezonabil care justifică abordarea legislativă diferită în cazul persoanelor care vor să se angajeze în companiile de pază particulară. În acest sens, Curtea a constatat că cerința lipsei antecedentelor penale pentru angajarea în organizațiile de pază particulară constituie o ingerință mai puțin intruzivă în dreptul la muncă al persoanelor care vor să se angajeze în astfel de organizații.

Totuși, Curtea a subliniat că lipsa antecedentelor penale nu presupune că persoana este compatibilă pe deplin cu funcția de agent de pază particulară. De altfel, potrivit punctului 9 din Regulamentul tip al activității particulare de pază, aprobat prin Legea privind activitatea particulară de detectiv și de pază, conducătorul organizației particulare de pază are obligația selectării persoanelor cu un profil moral corespunzător și cu aptitudinile fizice și profesionale necesare în vederea realizării serviciului de pază.

Așadar, pentru că a identificat existența unei măsuri mai puțin intruzive, Curtea a conchis că opțiunea legislatorului manifestată prin prevederile contestate nu este conformă cu articolul 43 coroborat cu articolul 54 din Constituție. Pornind de la argumentele invocate, Curtea a admis sesizarea și a declarat neconstituțional articolul 27³ lit. d) și textul „nu au fost condamnate pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, conform unei hotărâri judecătorești definitive” din articolul 22¹ alin. (1) lit. c) din Legea privind activitatea particulară de detectiv și de pază nr. 283 din 4 iulie 2003.

Totodată, în vederea evitării unui vid legislativ, Curtea a considerat necesar să stabilească o soluție provizorie. Așadar, până la modificarea legii de către Parlament, cerința lipsei unei condamnări anterioare pentru angajarea în organizațiile de pază particulară se va referi doar la persoanele care au antecedente penale. În acest sens, Curtea i-a trimis Parlamentului o Adresă pentru a implementa raționamentele hotărârii.

9. Salarizarea procurorilor

Pe 8 august 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 12 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, precum și a articolului XXVII punctele 2), 3) și 4) din Legea nr. 271 din 23 noiembrie 2018 pentru modificarea unor acte legislative⁹.

La originea cauzei se afla sesizarea depusă la Curtea Constituțională, pe baza articolelor 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, 25 lit. f) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 38 alin. (1) lit. f) din Codul jurisdicției constituționale, de către Procurorul General interimar la data respectivă.

Autorul sesizării i-a solicitat Curții Constituționale să exercite controlul constituționalității articolului 30 alin. (4) din Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar și a articolului XXVII pct. 2), 3) și 4) din Legea nr. 271 din 23 noiembrie 2018.

Autorul sesizării a afirmat că prevederile atacate încalcă articolele 1 alin. (3), 6, 46, 54, 124 din Constituție și 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană.

La etapa verificării admisibilității sesizării, Curtea a stabilit că normele al căror control se solicită vizează doar articolele 12 alin. (15), 29 alin. (2) și Anexa nr. 4 Tabelul 1 din Lege, care reglementează valoarea de referință și coeficienții de salarizare aplicabili față de procurori.

În jurisprudența sa, Curtea a subliniat că o serie de instrumente juridice internaționale au stabilit și au dezvoltat principiul independenței procurorilor. Astfel, conform Liniilor directoare ale ONU privind rolul procurorilor, statele membre trebuie să se asigure că procurorii sunt apți să-și exercite atribuțiile profesionale fără intimidări, impedimente, hărțuiri, ingerințe necorespunzătoare sau expunere nejustificată la răspundere civilă, penală sau de altă natură din partea altor autorități. Comitetul Miniștrilor Consiliului Europei a menționat în Recomandarea (2000)19 privind rolul urmăririi penale în justiția penală că: „Statele trebuie să ia măsuri corespunzătoare, astfel încât procurorii să-și poată îndeplini atribuțiile fără ingerințe nejustificate sau fără a fi expuși unei responsabilități nejustificate penale, civile sau de altă natură.” (HCC nr. 25 din 29 octombrie 2020, § 41).

Curtea a notat că, având în vedere că sesizarea contestă salarizarea procurorului, Curtea a examinat dacă dispozițiile contestate ale Legii privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar respectă exigențele care rezultă din articolele 124 alin. (1) și 125¹ alin. (1) din Constituție, *i.e.* dacă îi permit procurorului să-și îndeplinească atribuțiile care îi sunt delegate de Legea Fundamentală.

⁹ [Hotărârea nr. 12 din 8 august 2023](#) privind controlul de constituționalitate al articolelor 12 alin. (15), 29 alin. (2), 30 alin. (4) și al Anexei nr. 4 Tabelul 1 din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, precum și al articolului XXVII punctele 2), 3) și 4) din Legea nr. 271 din 23 noiembrie 2018 pentru modificarea unor acte legislative

Curtea a observat că procurorilor le sunt acordate prin lege importante atribuții referitoare la pornirea urmăririi penale, la colectarea probelor privind existența faptei și a vinovăției făptuitorului, la reprezentarea învinuirii în fața instanței de judecată ș.a.

Curtea a reținut că procurorul, la fel ca și judecătorul, nu poate să acționeze într-un caz în care are un interes personal sau atunci când există motive care pun la îndoială rezonabilă imparțialitatea sa. Mai mult, Curtea a observat că procurorul exercită nu doar funcția acuzatorului de stat, ci și responsabilități care țin de buna desfășurare a procesului penal, cum ar fi aplicarea măsurilor de protecție a victimei sau a martorilor în proces. De asemenea, în procesul penal, procurorul veghează la respectarea legalității și la aplicarea corectă a legii de către instanțele de judecată, având posibilitatea să conteste cu apel sau cu recurs actele judecătorești pe care le consideră neîntemeiate sau ilegale.

Curtea a constatat că articolul 29 alin. (2) din Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar le oferă autorităților competente o marjă discreționară largă privind condițiile în care are loc ajustarea remunerației procurorilor. Astfel, deși legislativul a majorat, începând cu anul 2020, valoarea de referință pentru unele categorii de funcționari publici, remunerația procurorilor nu a suferit nicio modificare, în pofida faptului că inflația a diminuat din puterea de cumpărare a salariilor procurorilor (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 21 din 6 decembrie 2022, § 60).

Curtea a subliniat că ajustarea salariilor procurorilor nu trebuie să depindă exclusiv de puterea executivă sau cea legislativă ca autorități competente de a elabora și de a adopta bugetul de stat (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 21 din 6 decembrie 2022, § 70).

Curtea a precizat că nivelul salariului influențează decizia procurorilor privind încetarea carierei. Curtea a reținut că majoritatea procurorilor acced în funcție în tinerețe, proiectându-și o carieră de durată. Deși la data ocupării funcției majoritatea procurorilor sunt conștienți de necesitatea unor sacrificii financiare, Curtea a subliniat că ei nu trebuie puși în situația de a-și epuiza resursele personale sau de a se îndatora.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a recunoscut constituționale articolele 12 alin. (15), 29 alin. (2) și Anexa nr. 4 Tabelul 1, în partea referitoare la procurori, din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, în măsura în care ajustarea anuală a mărimii valorii de referință de salarizare a procurorilor este obligatorie și se bazează, cel puțin, pe rata inflației medii anuale la data adoptării Legii bugetului de stat pentru anul următor.

10. Garanțiile refuzului de acordare a dreptului de acces la secretul de stat

Pe 8 august 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 14 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea cu privire la secretul de stat și a unor prevederi din Regulamentul cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice¹⁰.

La originea cauzei s-a aflat sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a articolului 25 alin. (1) lit. i) din Legea cu privire la secretul de stat nr. 245 din 27 noiembrie 2008 și a pct.

¹⁰ [Hotărârea nr. 14 din 08 august 2023](#) privind excepția de neconstituționalitate a articolului 25 alin. (1) lit. i) din Legea cu privire la secretul de stat nr. 245 din 27 noiembrie 2008 și a pct. 109 din Regulamentul cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr. 1176 din 22 decembrie 2010

109 din Regulamentul cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr. 1176 din 22 decembrie 2010.

Articolul 25 alin. (1) lit. i) din Legea cu privire la secretul de stat stabilea că reprezintă un motiv de refuz de acordare a dreptului de acces la secretul de stat comunicarea de către cetățean a unor date incomplete sau neautentice. Totuși, Curtea nu a reținut incidența vreunui drept fundamental invocat de autor în raport cu acest capăt al sesizării și l-a declarat inadmisibil.

Totodată, pct. 109 din Regulamentul cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice le oferea persoanelor care solicită dreptul de acces la secretul de stat posibilitatea de a fi informate doar cu privire la motivul legal pe care se bazează concluzia privind imposibilitatea acordării accesului la secretul de stat.

Curtea a decis să examineze în fond acest capăt de sesizare prin prisma articolelor 20, 26, 43 și 54 din Constituție. Pentru că în această sesizare motivul legal al refuzului consta în comunicarea de către cetățean a unor date incomplete sau neautentice, Curtea a examinat capătul de sesizare prin raportare la articolul 25 alin. (1) lit. i) din Legea cu privire la secretul de stat.

Curtea a rezumat principiile generale deduse din jurisprudența Curții Europene cu privire la dreptul de a fi informat despre esența motivelor care stau la baza deciziei și a examinat dacă prevederea contestată din Regulamentul cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice respectă standardul calității legii, dacă urmărește un scop legitim și dacă asigură un echilibru corect între principiile concurente.

Curtea a constatat că nedivulgarea motivelor factuale pe care se bazează concluzia privind neacordarea dreptului de acces la secretul de stat urmărește scopurile legitime ale protecției securității naționale și împiedicării divulgării informațiilor confidențiale prevăzute de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

Curtea a observat că norma contestată acordă o pondere abstractă mai mare interesului legitim al securității naționale și al împiedicării divulgării informațiilor confidențiale. Totuși, pentru că nici drepturile procedurale ale persoanei nu au un caracter absolut și nici interesele bazate pe securitatea națională sau pe caracterul confidențial al informațiilor nu sunt absolute ca pondere, Curtea a analizat dacă există măsuri de contrabalansare și dacă acestea sunt apte să diminueze limitările drepturilor procedurale.

Curtea a notat că, în scopul perfectării dreptului de acces la secretul de stat, cetățenii Republicii Moldova completează un chestionar de bază și, după caz, un chestionar suplimentar. Curtea a observat că atât chestionarul de bază, cât și cel suplimentar devin secrete după completare și includ date și întrebări care vizează ultimii cinci, iar în cazul chestionarului suplimentar, ultimii zece ani, despre persoana care solicită acces la secretul de stat și rudele acesteia.

Având în vedere caracterul vast al informațiilor care trebuie trecute în aceste chestionare, Curtea a admis că persoana ar putea omite să introducă unele date. Mai mult, pot exista informații pe care persoana nu le cunoaște sau le cunoaște în mod eronat.

În consecință, fără a-i fi comunicate, chiar și de o manieră sumară, care informații au fost omise sau au fost comunicate în mod neautentic la solicitarea acordării dreptului de acces la secretul de stat, persoana nu poate înlătura circumstanțele care fac imposibilă acordarea dreptului de acces la secretul de stat.

Astfel, Curtea a conchis că nu se poate susține că persoana are posibilitatea efectivă de a solicita în mod repetat accesul la secretul de stat.

Curtea a notat că avocatul care a luat cunoștință de motivele deciziei privind refuzul de acordare a dreptului de acces la secretul de stat poate să aibă necesitatea imperioasă de a comunica cu persoana pe marginea acestor motive pentru a putea combate în mod efectiv constatările autorităților potrivit cărora persoana a comunicat informații incomplete sau neautentice la perfectarea dreptului de acces la secretul de stat.

Astfel, fără a-i putea cere explicații clientului său cu privire la circumstanțele factuale și fără să poată demonstra dacă persoana și-a încălcat obligația de a comunica informații depline și autentice la perfectarea dreptului de acces la secretul de stat, apărarea exercitată de un avocat care deține dreptul de acces la secretul de stat ar fi vagă și, astfel, inefectivă.

În consecință, Curtea a constatat că reprezentarea de către un avocat care deține dreptul de acces la secretul de stat nu constituie o garanție suficientă, aptă să compenseze limitarea drepturilor la o procedură adversarială și la egalitatea armelor.

Pentru ca dreptul de a contesta decizia de refuz în fața instanței de judecată să fie considerat un criteriu important pentru contrabalansarea limitării exercitării drepturilor procedurale, Curtea a analizat întinderea competenței instanței de judecată și, în special, dacă instanța poate verifica caracterul necesar al menținerii confidențialității informațiilor secrete de stat, precum și dacă le poate comunica persoanei.

În acest sens, Curtea a reținut că articolul 221 alin. (1) din Codul administrativ îi acordă instanței de judecată prerogativa de a le solicita autorităților publice să prezinte suplimentar și alte documente pe care le dețin, inclusiv documente electronice, și să ofere informații. Pe baza acestei norme, instanței de judecată trebuie să i se prezinte toate datele/informațiile sau documentele relevante, inclusiv cele care constituie secret de stat și care vizează securitatea națională. Potrivit alin. (3) din articolul 222 din Codul administrativ, atunci când este în discuție dreptul de acces la dosar și, în virtutea legii, pentru protejarea secretului de stat trebuie respectat caracterul secret al documentelor, instanței de judecată îi revine sarcina de a evalua în ce măsură participanților la proces li se va acorda accesul la dosar. Astfel, instanța de judecată urmează să pună în balanță interesele privind securitatea națională cu interesele participantului la proces de a avea acces la dosar și, după caz, să acorde sau să refuze accesul la dosar.

Totuși, Curtea a reținut că dreptul persoanei de a fi informată cel puțin de o manieră sumară cu privire la motivele factuale reprezintă o garanție minimă a unei proceduri adversariale și a egalității armelor. Curtea a constatat, în jurisprudența sa, că dreptul persoanei de a fi informată, chiar și de o manieră limitată, cu privire la motivele care stau la baza deciziei pe care o contestă nu devine inaplicabil dacă informația constituie secret de stat. Pe de altă parte, accesul la dosar presupune accesul la probele pe care se bazează circumstanțele de fapt. Din această perspectivă, considerentele bazate pe siguranța națională pot prevala în detrimentul dreptului de a avea acces la probele clasificate ca secret de stat. Astfel, indiferent dacă instanța de judecată îi oferă sau nu acces la dosar persoanei, ea are dreptul să fie informată, cel puțin de o manieră sumară, cu privire la elementele de fapt relevante pe care s-a bazat decizia de refuz privind acordarea dreptului de acces la secretul de stat.

Mai mult, Curtea a notat că, dacă părții în proces i-a fost refuzat accesul la dosar din considerentele protecției secretului de stat, limitările impuse drepturilor la o procedură adversarială și egalitatea armelor nu vor putea fi compensate prin alte garanții, cum ar fi dreptul la un avocat care deține dreptul de acces la secretul de stat.

Astfel, Curtea a observat că acest mecanism nu satisface standardul minim stabilit de jurisprudența Curții Europene și de jurisprudența Curții Constituționale.

Prin urmare, Curtea a reținut că niciunul din factorii analizați nu-i oferă persoanei garanțiile minime ale procedurii adversariale și ale egalității armelor. Așadar, ingerința în drepturile garantate de articolele 20 și 26 din Constituție nu a asigurat un echilibru corect între protecția siguranței naționale și menținerea caracterului confidențial al informațiilor și dreptul persoanei de a fi informată, cel puțin de o manieră sumară, cu privire la motivele factuale care stau la baza deciziei privind refuzul de acordare a dreptului de acces la secretul de stat în cazul comunicării unor informații incomplete sau neautentice.

În analiza sa pe baza articolului 43 din Constituție, Curtea a notat că garanțiile dreptului la muncă presupun și existența unor garanții împotriva concedierii abuzive de către angajator. Legea nu trebuie să lase la libera opțiune a angajatorului sau a autorității publice decizia de a suspenda sau nu, în mod unilateral, raporturile de serviciu, fără a fi stabilite condiții, modalități și criterii clare și precise. Reglementarea situațiilor de încetare a raporturilor de serviciu nu trebuie să permită emiterea unor decizii arbitrare ori nejustificate. Informarea persoanei cu privire la motivele concedierii sale reprezintă, în acest sens, atât o garanție, cât și un remediu, pentru că exclude un eventual arbitriu al angajatorului și îi oferă persoanei posibilitatea să infirme sau să justifice acuzațiile în favoarea concedierii sale.

În acest sens, Curtea a notat că dreptul de acces la secretul de stat reprezintă o condiție *sine qua non* pentru exercitarea funcției care implică munca cu informații secrete de stat. Neacordarea sau retragerea acestui drept conduc, potrivit articolului 27 alin. (5) din Legea cu privire la secretul de stat, la transferul persoanei într-o altă funcție care nu are nicio legătură cu informațiile secrete de stat sau la concedierea ei.

Mai mult, Curtea a observat că ori de câte ori apar indicii că titularul autorizației de acces la secretul de stat nu mai îndeplinește criteriile de compatibilitate privind accesul la informațiile atribuite la secret de stat, măsurile de verificare se reiau la solicitarea conducătorului autorității publice sau al altei persoane juridice. Astfel, circumstanțele prevăzute de articolul 25 alin. (1) din Legea cu privire la secretul de stat pot fi descoperite în întreaga perioadă a exercitării funcției care implică munca cu informații secrete de stat.

Așadar, având în vedere că factorii de contrabalansare analizați nu-i oferă persoanei garanțiile minime ale procedurii adversariale și ale egalității armelor, Curtea a reținut că pct. 109 din Regulamentul cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice poate reprezenta o garanție procedurală suficientă pentru protecția dreptului la muncă, în măsura în care concluzia cu privire la imposibilitatea de acordare a dreptului de acces la secretul de stat pe baza articolului 25 alin. (1) lit. i) din Legea cu privire la secretul de stat va conține rezumatul motivelor de fapt.

În concluzie, Curtea a admis parțial sesizarea și a declarat *constituțional* pct. 109 din Regulamentul cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr. 1176 din 22 decembrie 2010, **în măsura în care concluzia** cu privire la imposibilitatea de acordare cetățeanului a dreptului de acces la secretul de stat bazată pe articolul 25 alin. (1) lit. i) din Legea cu privire la secretul de stat **va conține rezumatul motivelor de fapt.**

11. Interdicția de a candida la alegeri, aplicată unor persoane asociate partidelor politice declarate neconstituționale

Pe 3 octombrie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 16 privind controlul constituționalității articolului 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral¹¹.

La originea cauzei se află sesizarea privind controlul constituționalității articolului 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral, depusă de dna Marina Tauber, dl Vadim Fotescu, dl Petru Jardan, dna Reghina Apostolova și dl Denis Ulanov, deputați în Parlamentul Republicii Moldova.

Dispozițiile contestate le interzic să candideze la alegeri persoanelor care, la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale privind declararea neconstituționalității unui partid politic, dețineau calitatea de membru al organului executiv al partidului politic declarat neconstituțional, precum și persoanelor care ocupau funcții electivă din partea partidului politic declarat neconstituțional, pe o perioadă de 5 ani de la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale.

Autorii sesizării au menționat că dispozițiile contestate contravin articolelor 1 alin. (3) (*preeminența dreptului*), 2 (*suveranitatea și puterea de stat*), 5 (*democrația și pluralismul politic*), 16 (*egalitatea*), 21 (*prezumția nevinovăției*), 22 (*neretroactivitatea legii*), 32 (*libertatea opiniei și a exprimării*), 38 (*dreptul de vot și dreptul de a fi ales*), 39 (*dreptul la administrare*), 41 (*libertatea partidelor și a altor organizații social-politice*) și 54 (*restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți*) din Constituție.

Din analiza condițiilor de admisibilitate a unei sesizări, Curtea a constatat incidența dreptului de a candida la alegeri, garantat de articolul 38 din Constituție, și a decis să analizeze proporționalitatea acestei măsuri din perspectiva articolului 54.

Calitatea legii. Din textul contestat rezultă că interdicția de a candida la alegeri este aplicabilă față de două categorii de persoane: membrii organului executiv al partidului și persoanele care au ocupat funcții electivă din partea partidului declarat neconstituțional.

Referitor la prima categorie, Curtea a constatat că legislația națională prevede că fiecare partid politic este obligat să dispună de foruri de conducere (adunarea generală a membrilor sau a delegaților partidului) și de organe executive. Acestea funcționează atât la nivelul central de conducere a partidului, cât și la nivelul organizațiilor teritoriale ale acestuia. De asemenea, statutul partidelor politice trebuie să prevadă în mod obligatoriu organele executive ale partidului, procedura de alegere a acestora, modul de activitate și împuternicirile lor (a se vedea articolele 13 alin. (1) lit. h) și 14 alin. (2) din Legea privind partidele politice nr. 294 din 21 decembrie 2007). Având în vedere aceste reglementări, Curtea nu a considerat că ar putea apărea dificultăți la înțelegerea noțiunii „membrii organului executiv al partidului”. Pornind de la caracterul general al textului în discuție, precum și de la regula de interpretare potrivit căreia unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă, Curtea a ajuns la concluzia că legislatorul a avut în vedere atât membrii organului executiv central al partidului, cât și membrii organelor executive locale.

Referitor la cea de-a doua categorie, Curtea consideră că textul „persoană care ocupa funcții electivă din partea partidului” poate fi înțeles în sensul său obișnuit, ca având în vedere funcții

¹¹ [Hotărârea nr. 16 din 3 octombrie 2023](#) pentru controlul constituționalității articolului 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral

care pot fi ocupate prin alegeri: deputați în Parlament, Președintele Republicii Moldova, primari, consilieri din autoritățile publice locale (a se vedea ACC nr. 2 din 27 iulie 2023, § 20).

De asemenea, durata interdicției este clară. Astfel, membrul organului executiv al partidului sau persoana care a ocupat o funcție electivă din partea partidului nu poate candida la alegeri timp de cinci ani de la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale prin care a fost declarat neconstituțional partidul în discuție. Prin urmare, Curtea a conchis că dispozițiile contestate corespund exigențelor calității legii.

Existența unui scop legitim și legătura rațională dintre acesta și prevederea contestată. Deși nimic din Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 19 iunie 2023 nu sugerează că Parlamentul are o obligație de a impune măsuri restrictive în privința drepturilor electorale ale membrilor partidului declarat neconstituțional, Curtea admite că dispozițiile contestate pot realiza mai multe scopuri legitime menționate în articolul 54 alin. (2) din Constituție (e.g., protecția securității naționale, a integrității teritoriale, a ordinii publice, a drepturilor, libertăților și demnității altor persoane) și că există o legătură rațională între aceste scopuri și prevederea contestată.

Existența unui echilibru corect între principiile concurente. Curtea a reținut că, în Avizul consultativ din 8 aprilie 2022 pentru Curtea Supremă Administrativă a Lituaniei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a notat că la aprecierea proporționalității unei măsuri generale care restricționează exercițiul dreptului de a candida pentru ocuparea unei funcții electivă, trebuie analizate următoarele chestiuni: dacă durata restricției este limitată în timp sau dacă există posibilitatea de a solicita reexaminarea acesteia; dacă restricția se aplică pe baza unor criterii obiective; dacă procedura de aplicare a restricției este însoțită de suficiente garanții apte să asigure protecția împotriva arbitrariului.

(a) *Dacă durata restricției este limitată în timp sau dacă există posibilitatea de a solicita reexaminarea acesteia.* Curtea a observat că interdicția de a candida este limitată în timp. Persoanele care intră sub incidența acesteia nu au dreptul să candideze la funcții electivă timp de cinci ani de la pronunțarea hotărârii Curții Constituționale cu privire la declararea neconstituționalității partidului din care făceau parte.

Referitor la argumentul autorilor că legislatorul nu a motivat majorarea duratei interdicției de la trei ani la cinci ani, Curtea a notat că competența Parlamentului de a stabili durata unei interdicții nu este una nelimitată. Pentru că această măsură implică limitări substanțiale ale dreptului constituțional de a candida la alegeri, Curtea a reținut că Parlamentul trebuie să aducă motive convingătoare atunci când stabilește durata unei interdicții, ca și atunci când decide să majoreze durata acesteia. Parlamentul trebuie să justifice în ce măsură durata interdicției stabilite este aptă să urmărească scopurile legitime ale acesteia.

Această obligație a Parlamentului rezultă din obligația constituțională generală a autorităților de a-și motiva propriile decizii, care poate fi dedusă din articolul 54 din Constituție și din standardele constituționalismului european, dictate de cultura justificării, în care fiecare exercițiu al puterii trebuie justificat (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 15 din 28 aprilie 2021, § 42).

În această cauză, Curtea a observat că în versiunea inițială a proiectului de lege din 10 iulie 2023, prin care a fost introdusă norma contestată, autorii proiectului au stabilit că interdicția se va aplica pentru o perioadă de trei ani de la data pronunțării Hotărârii Curții Constituționale. Această durată a interdicției a fost votată în prima lectură pe 14 iulie 2023. Totuși, la 31 iulie 2023, doi deputați din Parlament au înregistrat amendamente în care au propus majorarea duratei interdicției de la trei ani la cinci ani. Amendamentele nu au fost însoțite de vreo motivare. În aceeași zi, Comisia juridică, numiri și imunități a acceptat modificarea propusă și a întocmit un raport asupra proiectului de lege, pe care l-a prezentat plenului Parlamentului. În aceeași zi, proiectul de lege, care includea deja majorarea duratei interdicției, a fost votat în a doua lectură. Astfel, Curtea a constatat că legislatorul a majorat durata interdicției contestate în lipsa unei justificări obiective.

(b) *Dacă restricția s-a aplicat pe baza unor criterii obiective.* În jurisprudența sa, Curtea Europeană a notat că articolul 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție nu exclude situațiile în care domeniul de aplicare și condițiile unei măsuri restrictive pot fi stabilite în detaliu de către legislator, lăsându-le instanțelor de drept comun sarcina de a verifica dacă o anumită persoană aparține categoriei sau grupului reglementat de legea în discuție (*Ždanoka v. Letonia*, § 125).

În acest context, Curtea a reținut că trebuie făcută o distincție clară între partidul politic care a fost declarat neconstituțional și drepturile membrilor acestui partid. Interzicerea partidului nu este de natură să afecteze în mod direct drepturile fundamentale ale tuturor acestor cetățeni. Astfel, restricțiile trebuie să se bazeze pe criterii obiective care să aibă în vedere rolul jucat de candidat la acțiunile pentru care partidul politic din care făcea parte a fost declarat neconstituțional.

De exemplu, în cauza *Ždanoka v. Letonia* [MC], Partidul Comunist leton, în care reclamanta ocupa o funcție de conducere, a fost declarat neconstituțional pentru că a participat la organizarea unei lovituri de stat, după declararea independenței Letoniei. La patru ani de la interzicerea partidului, a fost adoptată o lege care le interzicea persoanelor să candideze la alegeri dacă autoritățile au stabilit, printr-o hotărâre judecătorească definitivă, că au participat activ la organizarea loviturii de stat. Reclamanta a solicitat să fie înregistrată în calitate de candidat la alegerile parlamentare, însă cererea i-a fost respinsă pentru că anterior autoritățile au constatat, într-o procedură judiciară separată finalizată, că a participat activ la lovitura de stat organizată de Partidul Comunist leton. În acel caz, Curtea Europeană nu a constatat încălcarea dreptului de a candida la alegeri, deoarece restricția îi privea doar pe cei care „au participat activ” la activitățile partidului la momentul faptelor. Curtea a reținut că acest fapt confirmă că legiuitorul a făcut distincția clară între diferitele forme de implicare în activitatea partidului a foștilor săi membri. De asemenea, legea le permitea persoanelor afectate să pună în discuție, în fața unui tribunal, încadrarea lor în categoriile de persoane definite de legislator. Curtea Europeană a considerat că legea era clară și precisă în definirea categoriei de persoane care cad sub incidența ei și, de asemenea, era suficient de flexibilă pentru a le permite instanțelor de drept comun să examineze dacă o anumită persoană aparținea sau nu acestei categorii. În concluzie, Curtea a reținut că legea în discuție avea un grad suficient de individualizare, așa cum îl impune articolul 3 din Protocolul nr. 1 (a se vedea §§ 126-128).

De asemenea, în cauza *Etxebarria și alții v. Spania*, 30 iunie 2009, cererile reclamantilor de a participa la alegeri au fost anulate, prin hotărâri judecătorești definitive, pentru că autoritățile au constatat că reclamantii au continuat activitățile partidelor politice declarate ilegale. Curtea

Europeană nu a constatat încălcarea dreptului de a candida la alegeri, de vreme ce legea care permitea anularea înregistrării le putea fi aplicată doar candidaților care au legături puternice și dovedite cu partidele politice declarate ilegale. Curtea a observat că autoritățile au luat deciziile de excludere a candidaturilor pe o bază individuală și instanțele interne au constatat fără echivoc o legătură cu partidele politice declarate ilegale după o audiere în timpul căreia grupurile au putut formula observații (a se vedea §§ 52-56).

Pe de altă parte, în cauza *Sadak și alții v. Turcia (nr. 2)*, 11 iunie 2002, Curtea Europeană a constatat încălcarea dreptului de a exercita mandatul de deputat, deoarece legislația națională prevedea un sistem de anulare automată a mandatului parlamentar în cazul declarării neconstituționalității partidului și că acest mecanism nu avea în vedere activitățile politice personale ale reclamantilor. Curtea a notat că severitatea acestei măsuri a fost extremă, de vreme ce i-a împiedicat pe reclamanti să se implice în activitățile lor politice și să-și continue mandatul. În concluzie, Curtea Europeană a reținut că întreruperea mandatului reclamantilor nu a fost proporțională cu scopul legitim invocat de autorități și că această măsură a fost incompatibilă cu însăși substanța dreptului persoanei de a fi aleasă și de a-și exercita mandatul pe baza articolului 3 din Protocolul nr. 1 și a încălcat puterea suverană a electoratului care i-a ales ca membri ai parlamentului (a se vedea §§ 36-40). Curtea Europeană a ajuns la concluzii similare în cauzele *Silay v. Turcia*, 5 aprilie 2007, §§ 30-34; *Ilicak v. Turcia*, 5 aprilie 2007, §§ 33-37; *Kavakçi v. Turcia*, 5 aprilie 2007, §§ 44-47; *Sobaci v. Turcia*, 29 noiembrie 2007, §§ 29-33; *Partidul pentru o Societate Democratică (DTP) și alții v. Turcia*, 12 ianuarie 2016, §§ 122-127.

În această cauză, interdicția de a candida se aplică în funcție de exercitarea unei funcții de către candidați în cadrul partidului declarat neconstituțional, *i.e.* de membru al organului executiv al partidului sau de persoană care a ocupat o funcție electivă din partea partidului la momentul declarării neconstituționalității partidului. Curtea nu a considerat că acest criteriu utilizat de legislator pentru a le interzice persoanelor să candideze este unul obiectiv.

Curtea a admis că în cazul în care un partid este declarat neconstituțional, pot exista prezumții cu privire la răspunderea persoanelor care dețineau funcții în cadrul partidului în discuție, mai cu seamă a celor care dețineau funcții de conducere. Totuși, problema pusă în discuție în această sesizare a fost dacă asemenea prezumții generale erau suficiente pentru a le interzice persoanelor care cad sub incidența lor să candideze la alegeri, având în vedere cariera politică a acestora. Curtea a observat că legislatorul a limitat domeniul de aplicare a acestei prezumții doar la candidații care dețineau unele funcții la momentul declarării neconstituționalității partidului. Acest fapt presupune intenția legislatorului de a asocia, în mod automat, persoanele cu faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional.

Curtea a reținut că asemenea prezumții generale, bazate doar pe funcția deținută în partid, nu au în vedere contribuția individuală a candidatului la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. De exemplu, în cazul membrilor organului executiv central al partidului declarat neconstituțional, Curtea a recunoscut că această categorie de persoane este implicată în procesul de luare a deciziilor în partid și că în cazul declarării neconstituționalității partidului, legislatorul ar putea avea un interes legitim să le stabilească anumite interdicții, precum interdicția de a candida la alegeri. Totuși, legislatorul trebuie să aibă în vedere că pot exista situații în care unii membri minoritari ai organului executiv central al partidului s-ar putea disocia de acțiunile partidului până la declararea neconstituționalității partidului sau că

unii membri ai organului executiv al partidului nu au participat la luarea unor decizii imputate ulterior la declararea neconstituționalității partidului. În aceste situații, norma contestată nu face deosebire între membrii organului executiv central al partidului care au participat activ la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional, cei care au avut un rol neutru, nesemnificativ sau nu au avut niciun rol și cei care s-au disociați de acțiunile partidului. Această situație este valabilă și în cazul persoanelor care au ocupat funcții electivă din partea partidului. Astfel, norma contestată nu permite luarea unor decizii individualizate și consideră că un grup întreg este responsabil, în mod colectiv, de încălcările care au condus la declararea neconstituționalității partidului.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a criticat interdicțiile formulate în termeni absoluți și la modul general, care nu prevăd excepții, fiind aplicate în mod automat. Curtea Europeană a subliniat necesitatea de a „individualiza” restrângerea exercițiului drepturilor electorale și de a ține cont de comportamentul real al indivizilor, mai curând, decât de o amenințare percepută pe care o reprezintă un grup de persoane (a se vedea *Kara-Murza v. Federația Rusă*, 4 octombrie 2022, §§ 48-50).

Mai mult, Curtea a observat că durata interdicției este fixă în cazul ambelor categorii de persoane vizate și nu are în vedere gradul contribuției fiecărei persoane la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. Astfel, persoanelor care au contribuit în mod nesemnificativ la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional li se va aplica o interdicție de aceeași durată ca în cazul persoanelor care au contribuit activ sau care au avut un rol determinant la faptele imputate partidului. Curtea a reținut că această abordare ar putea conduce la aplicarea interdicției în mod disproporționat față de comportamentul candidatului. Prin urmare, Curtea a constatat că interdicția contestată nu are la bază criterii obiective, este una generală și nu este sensibilă la circumstanțele particulare.

(c) *Dacă procedura de aplicare a restricției este însoțită de suficiente garanții apte să asigure o protecție împotriva arbitrarului.* Procedura care conduce la aplicarea unei asemenea interdicții într-un caz individual trebuie însoțită de suficiente garanții apte să asigure respectarea statului de drept și protecția împotriva arbitrarului. Această procedură trebuie să se desfășoare în fața unei autorități independente care să audieze persoana vizată și să adopte o decizie motivată (a se vedea § 96 din Avizul consultativ al Curții Europene a Drepturilor Omului din 8 aprilie 2022).

În această cauză, interdicția de a fi ales operează de drept, nefiind necesară o hotărâre a instanței de judecată în acest sens. *Per a contrario*, în cauza *Ždanoka v. Letonia* [MC], §§ 37-49 și 127, a fost adoptată o lege care le interzicea persoanelor să candideze la alegeri dacă autoritățile au stabilit, printr-o decizie judecătorească definitivă, că acestea au participat activ la organizarea loviturii de stat. Reclamanta a solicitat să fie înregistrată în calitate de candidat la alegerile parlamentare, însă cererea i-a fost refuzată, pentru că anterior autoritățile au constatat, într-o procedură judiciară separată finalizată, că a participat activ la lovitura de stat organizată de Partidul Comunist al Letoniei. De asemenea, în cauza *Miniscalco v. Italia*, 17 iunie 2021, § 97, Curtea Europeană a constatat că interdicția impusă reclamantului de a candida la alegerile regionale este însoțită de garanții. Mai presus de toate, această interdicție avea drept condiție prealabilă existența unei condamnări penale definitive prevăzute pentru un anumit număr de infracțiuni grave strict definite de lege. Măsura atacată nu se aplica tuturor persoanelor

condamnate numai din cauza unei condamnări, ci unei categorii predefinite de persoane și în funcție de natura infracțiunilor comise.

În plus, Curtea a observat că procedura de înregistrare a concurenților electorali se desfășoară pe baza actelor prezentate de candidați. În funcție de respectarea cerințelor stabilite de lege, autoritatea electorală fie înregistrează, fie refuză înregistrarea candidaților. Această procedură nu este contradictorie, în care o autoritate a statului să-i solicite organului electoral să refuze înregistrarea candidatului în legătură cu rolul acestuia la comiterea faptelor pentru care partidul din care face parte a fost declarat neconstituțional, iar candidatul să solicite respingerea acestui demers. Această carență le permite organelor electorale să refuze în mod automat înregistrarea candidaților care cad sub incidența interdicției contestate, fără a aprecia în mod individual rolul candidatului la comiterea faptelor pentru care partidul din care face parte a fost declarat neconstituțional. De asemenea, până la adoptarea deciziei de către organul electoral, legea nu-i garantează candidatului dreptul de a fi ascultat, de a prezenta probe și de a fi reprezentat de un avocat.

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, nu constituie o încălcare a Convenției Europene dacă deficiențele structurale sau procedurale identificate în cadrul procedurii în fața unei autorități administrative sunt remediate în cadrul controlului ulterior efectuat de o autoritate judiciară care are competență deplină (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Čivinskaitė v. Lituania*, 15 septembrie 2020, § 114).

Totuși, Curtea a observat că în cazul contestării în fața instanței de judecată a refuzului organului electoral de a înregistra candidatul dispozițiile contestate îi obligă pe judecători să aplice o analiză formalistă, prin care ar trebui să verifice doar apartenența persoanei la cele două categorii de funcții menționate de lege, fiind lipsiți de posibilitatea de a analiza rolul candidaților și contribuția acestora la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. Astfel, chiar dacă candidații ar prezenta probe care ar demonstra că nu au contribuit în niciun fel la faptele în discuție sau chiar că s-au disociat de acțiunile partidului, judecătorii nu ar putea să le aibă în vedere dacă constată că persoana cade sub incidența categoriilor menționate de lege.

Prin urmare, Curtea a constatat că dispozițiile constatăte nu asigură un remediu efectiv împotriva eventualelor decizii ale organelor electorale bazate pe acest motiv de respingere a înregistrării candidaților la alegeri și nu sunt însoțite de suficiente garanții apte să asigure o protecție împotriva arbitrarului și a declarat neconstituțional articolul 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral.

12. Salarizarea funcționarilor publici din cadrul instanțelor judecătorești

Pe 10 octombrie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 17 privind controlul constituționalității unor prevederi din Tabelul 2 din Anexa nr. 3 la Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar¹².

¹² [Hotărârea nr. 17 din 10 octombrie 2023](#) pentru controlul constituționalității unor prevederi din Tabelul 2 din Anexa nr. 3 la Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar (salarizarea funcționarilor publici din cadrul instanțelor judecătorești [3])

La originea cauzei se afla sesizarea depusă la Curtea Constituțională de Consiliul Superior al Magistraturii. Autorul sesizării i-a solicitat Curții să verifice constituționalitatea claselor de salarizare și a coeficienților de salarizare atribuiți funcțiilor publice din cadrul sistemului judecătoresc. Acesta a notat că legislatorul a stabilit un nivel mai mic de salarizare pentru funcționarii publici din cadrul puterii judecătorești, comparativ cu nivelul de salarizare a funcțiilor similare din cadrul puterii executive și celei legislative, contrar principiului separației puterilor în stat.

În analiza sa, Curtea a constatat că anterior a examinat chestiunea referitoare la salarizarea diferențiată a funcționarilor publici care activează în cadrul puterilor de stat legislative și executive, comparativ cu funcționarii din cadrul puterii judecătorești.

Astfel, în anul 2013, Curtea a fost sesizată de Curtea Supremă de Justiție să verifice constituționalitatea unor prevederi din Legea privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici nr. 48 din 22 martie 2012, care la acel moment stabilea condiții de salarizare mai avantajoase pentru funcționarii publici din cadrul puterilor legislative și executive, comparativ cu funcționarii publici din cadrul puterii judecătorești.

După ce a comparat gradele de salarizare a acestor funcționari, locul autorităților în ierarhia organelor de stat și criteriile de angajare în funcție, Curtea a ajuns la concluzia că funcționarii din cadrul puterii judecătorești sunt dezavantajați sub aspectul salarizării în raport cu funcționarii legislativului și executivului și că acest fapt creează un dezechilibru între cele trei puteri.

Pentru a ajunge la această concluzie, Curtea a reținut că independența puterii judecătorești nu poate fi asigurată fără o independență instituțională și structurală și că îndeplinirea actului de justiție se realizează cu implicarea mai multor componente ajutătoare, subsecvente judecătorilor care reprezintă nemijlocit această putere. Curtea a notat că asigurarea unui echilibru între puterile statului se reflectă și în gradul de proporționalitate al asigurării materiale a personalului administrativ (a se vedea HCC nr. 24 din 10 septembrie 2013, §§ 50-52).

Mai mult, Curtea a reținut că calitatea și finalitatea actului de justiție sunt direct proporționale nu doar cu competențele profesionale ale judecătorului, dar și cu competențele personalului care îl ajută să-și desfășoare activitatea. Din aceste considerente, se impune o investiție și o stimulare proporțională pentru activitatea desfășurată de către personalul instanțelor judecătorești reieșind și din responsabilitățile atribuite prin lege acestora. Funcționarii publici din cadrul legislativului, organelor executive și judecătorești contribuie la exercitarea puterii de stat respective, reprezentând o forță ce nu poate fi neglijată la aprecierea echilibrului puterilor statului. Curtea a menționat că acordarea de avantaje materiale funcționarilor publici din cadrul autorităților unei puteri în detrimentul alteia poate submina respectiva putere, făcând-o mai puțin atractivă pentru cadrele calificate.

Ulterior, Parlamentul a modificat prevederile referitoare la salarizarea funcționarilor publici din cadrul puterii judecătorești, care însă au fost declarate neconstituționale prin Hotărârea nr. 25 din 6 noiembrie 2014, întrucât unele modificări păstrau diferențe de salarizare. Curtea a notat că Parlamentul a consacrat soluții similare celor reglementate prin legea anterioară, lege declarată neconstituțională, păstrând discrepanțe între nivelele de salarizare a unor funcționari din cadrul sistemului judecătoresc în raport cu unii funcționari din cadrul legislativului și al executivului, ignorând astfel considerentele și dispozitivul Hotărârii nr. 24 din 10 septembrie 2013. Curtea a reținut că până la adoptarea unei legi noi de către Parlament, funcționarii publici din cadrul puterii judecătorești vor fi remunerați în mod echivalent funcțiilor din cadrul puterii

legislative și celei executive (a se vedea HCC nr. 25 din 6 noiembrie 2014, § 51 și punctul 6 din dispozitiv).

La 23 noiembrie 2018, Parlamentul a adoptat Legea nr. 270 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar. În această cauză, autorul sesizării a notat că noua lege cu privire la salarizarea funcționarilor publici nu are în vedere raționamentele din Hotărârile Curții Constituționale nr. 24 din 10 septembrie 2013 și nr. 25 din 6 noiembrie 2014.

Comparând clasele de salarizare a funcționarilor publici din cadrul puterilor legislative și executive în raport cu funcționarii publici din cadrul puterii judecătorești, Curtea a constatat că ultimii sunt dezavantajați sub aspectul salarizării.

Aceeași situație era valabilă și în cazul nivelului de salarizare a funcționarilor publici din cadrul Secretariatului Curții Constituționale, în comparație cu funcționarii publici din cadrul puterii legislative sau celei executive.

De asemenea, Curtea a reamintit că în Hotărârea sa din anul 2013 a notat despre necesitatea salarizării corespunzătoare a funcției de greșier, având în vedere rolul acestei funcții în domeniul organizării și desfășurării eficiente a proceselor de judecată.

Curtea a reținut că prin reintroducerea în noua lege cu privire la salarizarea funcționarilor publici a unui model de salarizare care dezavantajează personalul puterii judiciare și al Secretariatului Curții Constituționale în raport cu personalul puterilor legislative și executive, legislatorul nu a ținut cont de raționamentele Curții din Hotărârile nr. 24 din 10 septembrie 2013 și nr. 25 din 6 noiembrie 2014. Curtea a notat că dispozițiile contestate au creat un dezechilibru între puterile menționate.

Curtea a reamintit că, potrivit articolului 140 din Constituție, legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărârii Curții Constituționale care le vizează. Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate. De asemenea, respectarea hotărârilor Curții Constituționale este o condiție necesară și esențială pentru buna funcționare a autorităților publice ale statului și pentru afirmarea statului de drept. Decizia de constatare a neconstituționalității face parte din ordinea juridică normativă, prin efectul acesteia prevederea neconstituțională încetându-și existența pentru viitor. Parlamentul sau Guvernul, după caz, au obligația de a abroga sau de a modifica respectivele acte normative, punându-le astfel de acord cu Constituția. Intervenția Parlamentului sau a Guvernului, în interiorul termenului prevăzut de articolul 28¹ din Legea privind Curtea Constituțională, în sensul celor stabilite prin hotărârea Curții Constituționale, reprezintă o expresie a caracterului definitiv și general obligatoriu al deciziilor instanței de contencios constituțional (a se vedea HCC nr. 25 din 6 noiembrie 2014, § 63).

Prin urmare, Curtea a reținut că clasele și coeficienții de salarizare atribuiți funcțiilor publice analizate din cadrul puterii judecătorești și al Secretariatului Curții Constituționale contravin articolelor 6 și 140 din Constituție.

Totodată, în vederea evitării unui vid legislativ, Curtea a considerat necesar să stabilească o soluție provizorie. Așadar, până la modificarea Legii de către Parlament, pentru funcțiile publice din cadrul puterii judecătorești se aplică clasele și coeficienții de salarizare din Anexa nr. 3, Tabelul nr. 2 din Legea nr. 270/2018 echivalente funcțiilor din cadrul puterii legislative și executive, așa cum au fost menționate la § 31 din Hotărâre. De asemenea, pentru funcțiile publice din cadrul Secretariatului Curții Constituționale se aplică clasele și coeficienții de

salarizare din Anexa nr. 3, Tabelul nr. 2 din Legea nr. 270/2018 echivalente funcțiilor din cadrul puterii legislative și executive, așa cum au fost menționate la § 32 din Hotărâre.

13. Plata anuală a arendei pentru terenurile proprietate publică aferente obiectivelor privatizate/private

Pe 31 octombrie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 19 privind la excepția de neconstituționalitate a articolelor 4 alin. (9), 10 alineatele (8) și (11) și punctele 3) și 31) din Anexa la Legea nr. 1308 din 25 iulie 1997 privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului¹³.

Autorii pretindeau că normele contestate au un impact negativ asupra veniturilor bugetare ale autorităților publice locale, de vreme ce taxa de arendă este calculată pe baza prețului normativ al terenurilor prin aplicarea unor cote procentuale precise, stabilite de lege, care nu corespund valorii de piață a terenurilor, limitând astfel autonomia financiară a autorităților locale.

În această cauză, Curtea a observat că dispozițiile contestate din articolul 10 alineatele (8) și (11) din Legea privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului stabilesc că la determinarea plății arendei terenurilor aferente bunurilor proprietate privată/bunurilor privatizate, autoritățile locale trebuie să aibă în vedere doar prețul normativ prevăzut de lege.

Curtea a reținut că principiul autonomiei financiare a autorităților locale nu este unul absolut, ci poate fi supus limitărilor. În cazul dării în arendă a bunurilor proprietate publică de către autoritățile locale, legislatorul poate interveni cu reglementări care să prevină stabilirea prețurilor derizorii. Acest interes al legislatorului se încadrează în competența sa stabilită de articolul 130 alin. (1) din Constituție de a reglementa prin lege modul de formare, administrare, utilizare și control al resurselor financiare ale unităților administrativ-teritoriale. În aceste situații, este important ca măsurile legislatorului să nu afecteze în mod disproporționat autonomia financiară a autorităților locale.

Curtea a observat că, în cazul transmiterii în arendă a terenurilor proprietate publică aferente bunurilor privatizate, autoritățile publice locale nu dispun de o marjă discreționară la stabilirea mărimii plății de arendă. Astfel, plata anuală de arendă a terenurilor proprietate publică aferente bunurilor privatizate din sate și comune se stabilește în mărime fixă de 0,2 % din prețul normativ (articolul 10 alin. (11) din Legea nr. 1308/1997). Prin urmare, autoritatea locală este limitată în posibilitatea de a transmite în arendă un teren la un preț mai mare decât cel stabilit de legislator.

Astfel, Curtea a constatat că dispozițiile contestate obligă autoritățile locale să dea în arendă terenurile proprietate publică aferente bunurilor privatizate la prețuri strict determinate, care ar putea să fie și în detrimentul bugetului unității administrativ-teritoriale.

Curtea a notat că prevederile contestate plasează administrația publică locală într-o situație în care aceasta nu dispune de o capacitate de manevră în stabilirea unor prețuri de piață pentru terenurile pe care le poate da în arendă. Curtea a subliniat că, în baza principiului constituțional al autonomiei locale, autoritatea publică locală trebuie să dispună de posibilitatea de a determina prețurile de arendă a terenurilor proprietate publică ținând cont de specificul fiecărei unități administrativ-teritoriale, de potențialul economic, de amplasarea geografică, de accesul la infrastructură și alte utilități importante etc. Libertatea de a stabili mărimea plății de arendă

¹³ [Hotărârea nr. 19 din 31.10.2023](#) privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 1308 din 25 iulie 1997 privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului

reprezintă un indicator/factor important al gradului de realizare a autonomiei locale. Administrația publică locală trebuie să dispună de o marjă de apreciere în acest domeniu.

Curtea a notat că obiectivul legislatorului de a preveni arendarea terenurilor publice la prețuri necorespunzătoare putea fi realizat, în egală măsură, fără a limita în mod excesiv autonomia financiară a autorităților locale. De exemplu, prețul de arendă al terenurilor publice poate fi controlat de legislator prin stabilirea unui procent minim, acordându-le autorităților locale, în același timp, posibilitatea să-l majoreze în funcție de evoluția prețurilor pe piață, dar și în funcție de cerere și ofertă.

Curtea nu a reținut argumentul că autoritățile locale ar putea aplica tarife excesiv de mari pentru arenda terenurilor, de vreme ce aceste măsuri ar fi în detrimentul obiectivului de a acumula bani la bugetul local. Totuși, chiar dacă ar admite asemenea situații, aceste decizii pot fi contestate în fața instanțelor de drept comun atât de persoanele interesate, cât și de Cancelaria de Stat, potrivit procedurilor prescrise de Codul administrativ.

În concluzie, Curtea a notat că dispozițiile articolului 10 alin. (11) din Legea privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului nu asigură un echilibru corect între interesul legislatorului de a reglementa prin lege modul de formare, administrare și control al resurselor financiare ale unităților administrativ-teritoriale (articolul 130 din Constituție), inclusiv al stabilirii prețurilor de arendă a terenurilor proprietate publică a unității administrativ-teritoriale, și principiul autonomiei financiare a autorităților locale, care prevede prerogativa organelor reprezentative ale unităților administrativ-teritoriale de a stabili impozite, taxe și alte venituri ale bugetelor unităților administrativ-teritoriale.

În cazul articolului 10 alin. (8) din Lege, deși acesta îi acordă autorității locale o marjă discreționară în stabilirea prețului în cazul arendării terenurilor proprietate publică aferente bunurilor proprietate privată, i.e. nu mai puțin de 2 % și nu mai mult de 10 % din prețul normativ al pământului, Curtea a constatat că formula de stabilire a prețului nu permite autorității locale să aibă în vedere prețul de piață, fapt care afectează bugetul local.

Din aceste motive, dispozițiile articolului 10 alineatele (8) și (11) din Legea nr.1308/1997 contravin raționamentelor coroborate ale articolelor 109 și 132 din Constituție și Curtea le-a declarat neconstituționale.

În vederea evitării unui vid legislativ, Curtea a considerat necesar să stabilească o soluție provizorie. Așadar, până la modificarea legii de către Parlament, autoritățile publice locale vor putea percepe o plată anuală a arendei terenurilor aferente bunurilor proprietate privată/bunurilor privatizate care va constitui nu mai puțin de 2 % din valoarea de piață a terenului, determinată de un evaluator în conformitate cu Legea cu privire la activitatea de evaluare, care nu va fi mai mică decât prețul normativ calculat în conformitate cu Legea privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului.

14. Procedura de evaluare a performanțelor Procurorului General

Pe 9 noiembrie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 20 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea cu privire la Procuratură¹⁴.

¹⁴ [Hotărârea nr. 20 din 9 noiembrie 2023](#) privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea cu privire la Procuratură

La originea cauzei s-a aflat excepția de neconstituționalitate a articolului 31/1 alineatele (1) și (5) din Legea cu privire la Procuratură, în redactarea de până la intrarea în vigoare a Legii nr. 280 din 6 octombrie 2022, și a omisiunii de a reglementa în Legea cu privire la Procuratură dreptul de a contesta raportul Comisiei de evaluare a performanțelor Procurorului General.

În jurisprudența sa, Curtea a reținut că excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată atât în privința normelor în vigoare, cât și în privința celor abrogate sau modificate care sunt determinante pentru soluționarea cauzei în care a fost ridicată excepția.

Dispozițiile articolului 31/1 alineatele (1) și (5) din Legea cu privire la Procuratură stabileau că, în scopul aprecierii activității și a corespunderii cu funcția deținută, performanțele Procurorului General se evaluează de către o comisie de evaluare a performanțelor Procurorului General, constituită ad-hoc de Consiliul Superior al Procurorilor. Procedura de evaluare se efectuează în baza unui regulament aprobat de Consiliul Superior al Procurorilor.

Pentru că în litigiul principal a fost contestat Regulamentul privind procedura de evaluare a performanțelor Procurorului General, aprobat de Consiliul Superior al Procurorilor, Curtea a admis că instanța de judecată ar putea aplica prevederile articolului 31/1 alineatele (1) și (5) din Legea cu privire la Procuratură, în redactarea de până la intrarea în vigoare a Legii nr. 280 din 6 octombrie 2022. Totodată, dat fiind faptul că instanței de judecată i se solicită să soluționeze o acțiune în control normativ, Curtea nu a putut identifica în ce măsură pretinsa omisiune de a reglementa un drept de a contesta raportul Comisiei de evaluare a performanțelor Procurorului General poate influența procesul pendinte din fața instanței.

De asemenea, la etapa examinării admisibilității sesizării, Curtea a observat că prevederile legale contestate au constituit anterior obiectul unor sesizări (a se vedea DCC nr. 149 din 30 septembrie 2021). Referitor la articolul 31/1 alin. (1) din Legea cu privire la Procuratură, Curtea a notat că, la fel ca în sesizările precedente, autorul excepției a formulat la modul abstract critici referitoare la lipsa de claritate și previzibilitate, fără a demonstra existența unei ingerințe în vreun drept fundamental.

În ceea ce privește articolul 31/1 alin. (5) din aceeași lege, Curtea a subliniat că, spre deosebire de sesizările care au stat la baza Deciziei nr. 149 din 30 septembrie 2021, în prezenta cauză, Curtea a fost sesizată prin intermediul unei excepții de neconstituționalitate ridicată într-un litigiu, al cărui rezultat poate influența cariera Procurorului General (mandatul său constituțional). De asemenea, Curtea a ținut cont de recomandările Comisiei de la Veneția, care a menționat că acordarea unei puteri practic nelimitate Consiliului Superior al Procurorilor de a stabili cerințele substanțiale în care Procurorul General poate fi demis reprezintă o abordare extrem de contestabilă din punctul de vedere al preeminenței dreptului. Este acceptabil ca Consiliul Superior al Procurorilor să dezvolte normele substanțiale și procedura prevăzute în lege. Totuși, pare a fi excesiv ca Consiliul Superior al Procurorilor să aibă libertatea de a elabora astfel de norme.

Din aceste motive, Curtea a decis să examineze în fond dacă articolul 31/1 alin. (5) din Legea cu privire la Procuratură, în redactarea de până la intrarea în vigoare a Legii nr. 280 din 6 octombrie 2022, este conform cu articolul 125 alin. (2) din Constituție.

În analiza sa Curtea a notat că, potrivit articolului 125 alin. (1) din Constituție, Procurorul General este numit în funcție de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Procurorilor, pentru un mandat de 7 ani, care nu poate fi reînnoit. Prin Legea nr. 256 din 25 noiembrie 2016, care a stabilit noua redactare a articolului 125 din Constituție, legislatorul a urmărit scopul asigurării independenței Procurorului General și

protejării procuraturii de ingerințe sau influențe necorespunzătoare, inclusiv din partea legislativului și executivului (a se vedea ACC nr. 5 din 19 aprilie 2016, §§ 25, 28).

În opinia Comisiei de la Veneția, este o chestiune de principiu că securitatea mandatului fix al membrilor autorităților de rang constituțional servește scopului asigurării independenței lor față de presiunile externe. Prin urmare, măsurile care ar periclita continuitatea mandatului și care ar interfera cu securitatea mandatului membrilor acestor autorități nasc suspiciunea că intenția din spatele acestor măsuri constă în influențarea deciziilor lor (Opinia amicus curiae comună urgentă nr. 1003/2020 din 11 decembrie 2020 a Comisiei de la Veneția și a Directoratului General pentru Drepturile Omului și Preeminența Dreptului (DGI) al Consiliului Europei privind cele trei întrebări cu caracter juridic referitoare la mandatul membrilor autorităților de rang constituțional (CDL-AD(2020)033), § 19).

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a reținut că, atunci când este vorba de necesitatea protecției împotriva ingerințelor arbitrare în funcțiile lor de către autoritățile publice, nu poate fi trasată o linie clară între judecători și procurori. Astfel, toți membrii sistemului judiciar, fie judecători, fie procurori, ar trebui să beneficieze de protecție împotriva practicilor arbitrare ale puterii legislative sau executive. În legislația Republicii Moldova, deși este adevărat că procurorii își exercită funcțiile în mod autonom, iar judecătorii în mod independent, sistemul judiciar național nu face totuși o distincție fundamentală între statutele acestora. De asemenea, Curtea a remarcat importanța tot mai mare a echității procedurale în cauzele care implică revocarea procurorilor, inclusiv intervenția unei autorități independente de executiv și legislativ în ceea ce privește deciziile care afectează numirea și revocarea procurorilor (a se vedea *Stoianoglo v. Republica Moldova*, 24 octombrie 2023, §§ 37-39, 54).

Cu privire la prevederile legale care îi oferă Consiliului Superior al Procurorilor competența stabilirii criteriilor de evaluare a performanțelor Procurorului General, Comisia de la Veneția a notat că procedura de evaluare a performanțelor Procurorului General ar trebui revizuită în mod semnificativ. În special, legea ar trebui să descrie în mod clar natura și indicatorii principali ai evaluării performanței și care este diferența acesteia de răspunderea disciplinară. Consiliul Superior al Procurorilor poate stabili reglementări specifice, dar întotdeauna în cadrul prevăzut de lege. Din punctul de vedere al preeminenței dreptului, oferirea Consiliului Superior al Procurorilor a unei puteri practic nelimitate de a stabili cerințele substanțiale în care Procurorul General poate fi demis reprezintă o abordare extrem de contestabilă. Astfel de norme trebuie să dispună de cel mai înalt nivel posibil de legitimitate (Opinia nr. 1058/2021 din 13 decembrie 2021 referitoare la amendamentele din 24 august 2021 la Legea cu privire la Procuratură, CDL-AD(2021)047, §§ 66, 105).

Într-o altă opinie, Comisia de la Veneția a notat că este inadmisibilă oferirea către Consiliul Superior al Procurorilor a unei carte blanche în procesul definirii metodelor de evaluare a performanțelor și ponderea relativă a indicatorilor de performanță. Principiile de bază care reglementează procesul de evaluare ar trebui descrise în lege (a se vedea Opinia nr. 1086/2022 din 20 iunie 2022 referitoare la amendamentele la Legea cu privire la Procuratură, CDL-AD(2022)018, §§ 18-23, 42).

Curtea a observat că, prin Legea nr. 280 din 6 octombrie 2022, în vederea implementării recomandărilor Comisiei de la Veneția din Opinia nr. 1058/2021, legislatorul a modificat prevederile legale în discuție și a reglementat, la articolul 31/1 alin. (5) din Legea cu privire la Procuratură, criteriile de evaluare a Procurorului General într-un mod mai detaliat.

Curtea a reținut că nu contestă competența legislativului de a delega altor autorități posibilitatea de a reglementa, prin acte subordonate legii, detalii sau aspecte referitoare la punerea în

executare a legii. Totuși, atunci când este pusă în discuție cariera unor persoane care dețin mandate de rang constituțional, reglementarea prin lege sau chiar prin Constituție a motivelor încetării acestor mandate, în special cele referitoare la condițiile în care aceste persoane pot fi demise, reprezintă o garanție esențială a stabilității mandatelor de rang constituțional.

Având în vedere că Procurorul General exercită un mandat constituțional, oferirea Consiliului Superior al Procurorilor a atribuției de a reglementa criteriile substanțiale de evaluare a performanțelor Procurorului General, evaluare care poate conduce la demiterea sa, diminuează în mod semnificativ stabilitatea mandatului constituțional de Procuror General. Prin urmare, Curtea a subliniat că, în vederea protecției mandatului constituțional, criteriile de evaluare a performanțelor Procurorului General trebuie să fie stabilite de Parlament în lege, de o manieră clară.

Așadar, Curtea a conchis că articolul 31/1 alin. (5) din Legea cu privire la Procuratură, în redactarea de până la intrarea în vigoare a Legii nr. 280 din 6 octombrie 2022, care îi delegă Consiliului Superior al Procurorilor competența stabilirii criteriilor de evaluare a performanțelor Procurorului General, nu respectă exigența prevăzută de articolul 125 alin. (2) din Constituție, potrivit căreia Procurorul General poate fi demis „în condițiile legii, pentru motive obiective”, și l-a declarat neconstituțional.

15. Regimul juridic al incompatibilităților pentru perioada suspendării din funcția de procuror în legătură cu începerea urmăririi penale în privința persoanei care ocupă această funcție

Pe 28 noiembrie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 21 privind excepțiile de neconstituționalitate a articolelor 14 alin. (1), 55 alineatele (1), (4) și (6) și 62 alin. (1) din Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25 februarie 2016¹⁵.

La originea cauzei se aflau sesizările privind excepțiile de neconstituționalitate a articolelor 14, 55 și 62 din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură. Autoarea excepțiilor a afirmat că prevederile contestate contravin articolelor 23, 26, 43, 47, 49 alin. (2), 50 alin. (1) și 54 din Constituție.

La etapa verificării admisibilității sesizării, Curtea a decis să examineze sesizările în fond în capătul lor referitor la controlul constituționalității articolului 14 alin. (1) din Legea cu privire la Procuratură, prin prisma articolului 43 în coroborare cu articolul 54 din Constituție.

În analiza sa Curtea a reținut că interdicția de a munci într-o altă funcție aplicată în privința autoarei excepțiilor pentru perioada suspendării din funcția de procuror reprezintă o ingerință în exercițiul dreptului său la muncă și la protecția muncii, garantat de articolul 43 din Constituție.

Curtea a subliniat că dreptul la muncă nu este un drept absolut, iar exercitarea sa poate fi supusă unor restrângeri, în condițiile articolului 54 alin. (2) din Constituție. În acest sens, Curtea trebuie să verifice dacă ingerința este prevăzută de lege, dacă urmărește unul sau mai multe dintre scopurile legitime prevăzute în Constituție, dacă realizează, odată implementată, unul din aceste scopuri, dacă este necesară și proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății (HCC nr. 35 din 9 noiembrie 2021, § 158).

¹⁵ [Hotărârea nr. 21 din 28 noiembrie 2023](#) privind excepțiile de neconstituționalitate a articolelor 14 alin. (1), 55 alineatele (1), (4) și (6) și 62 alin. (1) din Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25 februarie 2016

1) Referitor la respectarea standardului calității legii

Articolul 14 alin. (1) („Incompatibilități”) din Legea cu privire la Procuratură prevede că funcția de procuror este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, precum și cu alte activități remunerate sau neremunerate.

Potrivit sensului juridic din Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a, 2009), prin incompatibilitate se înțelege nepotrivirea între două funcții, profesii sau sarcini, care face ca o persoană să nu le poată exercita ori ocupa în același timp. Curtea reține că gama activităților care cad sub incidența interdicției contestate și care sunt, astfel, interzise este una foarte largă. Totodată, Curtea a reținut că alineatul (2) din articolul 14 din Lege stabilește o excepție de la această restricție, potrivit căreia procurorul i se permite să desfășoare activități didactice, științifice și în organele colegiale din cadrul autorităților sau instituțiilor publice. Regulile privind cumulul funcției cu aceste activități se stabilesc de către Consiliul Superior al Procurorilor.

2) Referitor la legitimitatea scopurilor urmărite

În Raportul său privind standardele europene referitoare la independența sistemului judiciar: Partea a II-a, Procuratura, Comisia de la Veneția a subliniat că un procuror nu ar trebui să dețină sau să exercite alte funcții în stat, în special funcții care ar fi inadecvate pentru un judecător. Procurorii trebuie să evite activitățile publice care intră în conflict cu principiul imparțialității (CDL-AD(2010)040, § 62). Așadar, Curtea reține că interdicția ocupării altor funcții aplicabilă față de procurori urmărește să garanteze independența și imparțialitatea acestora.

Pe lângă acest scop, Curtea a constatat că incompatibilitatea promovează un standard etic strict în rândul procurorilor. Având în vedere că procurorii exercită o funcție importantă în stat, Curtea a considerat că este rezonabil ca în raport cu aceștia să se aplice standarde etice riguroase care să-i constrângă să aibă un comportament rezonabil atât în timpul, cât și în afara serviciului. De altfel, procurorii acționează în numele statului și în interes public, fapt care justifică reguli de comportament susceptibile să impună imparțialitate și obiectivitate. Acest fapt poate spori încrederea în justiție și în sistemul Procuraturii (a se vedea, *mutatis mutandis*, DCC nr. 52 din 4 mai 2023, § 34).

Curtea a reținut că incompatibilitățile funcției de procuror protejează exercițiul imparțial al atribuțiilor acestuia și promovează un standard etic riguros. Aceste scopuri speciale pot fi încadrate în cel puțin două scopuri legitime generale stabilite de articolul 54 alin. (2) din Constituție: garantarea autorității și imparțialității justiției și protejarea drepturilor, libertăților și demnității persoanelor.

3) Cu privire la legătura rațională între măsura prevăzută de dispozițiile contestate și scopurile legitime urmărite

Curtea a admis că articolul 14 alin. (1) din Legea cu privire la Procuratură și interdicția pe care o conține contribuie la exercitarea funcției de procuror la cele mai înalte standarde de integritate.

4) Cu privire la existența unor măsuri alternative mai puțin intruzive, care au legătură cu scopurile legitime urmărite

Curtea a constatat că paleta de măsuri apte să asigure realizarea scopurilor urmărite prin norma contestată cuprinde mijloace care variază de la elaborarea unui cod de etică, în care să fie

stabilite comportamentele dezirabile în activitatea procurorilor, până la stabilirea unei liste a activităților incompatibile cu funcția de procuror.

Curtea a subliniat că alegerea oricăruia dintre mijloacele menționate mai sus ține de competența legislatorului, având în vedere cunoașterea mai bună a domeniului de către acesta. Mai mult, activitatea procurorului este variată și complexă și există riscul ca, odată cu trecerea timpului, codurile de etică sau listele de activități incompatibile să fie depășite. Din acest motiv, Curtea a precizat că va proceda la analiza existenței unei relații rezonabile de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit, i.e. a proporționalității în sens restrâns.

5) Proporționalitatea în sens restrâns

Curtea a precizat că orice altă activitate remunerată atrage incompatibilitatea cu funcția de procuror. Deși restricția pare a fi rezonabilă în cazul unor funcții, ea nu apare astfel în cazul altor funcții. Totuși, interdicția tratează toate funcțiile în același fel.

Mai mult, interdicția nu ține cont de circumstanțele particulare ale fiecărui caz. În primul rând, Curtea a precizat că statutul de procuror nu reprezintă, *per se*, o circumstanță care face incompatibil exercițiul unei alte funcții. Acest fapt este recunoscut în mod implicit de legislator pe baza excepției de la alineatul (2) al articolului 14, care îi recunoaște procurorului posibilitatea de a exercita un cerc limitat de activități. În al doilea rând, de principiu, trebuie interzis exercițiul activităților care prezintă riscuri la adresa imparțialității și a bunei exercitări a funcției de procuror, nu toate activitățile.

Curtea a precizat că nu este convinsă că aceste riscuri există în cazul particular al autoarei excepției, care a fost suspendată din funcție în legătură cu începerea unei urmăriri penale în privința sa la 10 martie 2022 și care nu mai exercită funcția de procuror din această dată. A contrariu, chiar dacă ar exista riscuri, Curtea a subliniat că odată cu trecerea timpului, acestea se pot diminua în intensitate. Pe de altă parte, cu cât mai mult timp trece din data suspendării din funcția de procuror, cu atât mai mare este ingerința în dreptul la muncă (a se vedea *Gashi și Gina v. Albania*, 4 aprilie 2023, §§ 50, 58, 69). Spre exemplu, în cauza *Pengezov v. Bulgaria*, 10 octombrie 2023, § 87, Curtea Europeană a constatat o încălcare a articolului 8 din Convenție, pentru că măsura suspendării din funcție a reclamantului, care a durat doi ani și jumătate, a avut repercusiuni grave asupra vieții private și profesionale a reclamantului, timp în care acesta a fost privat de salariu și nu s-a putut angaja, din cauza incompatibilităților pe care le presupunea funcția de judecător, în alte activități profesionale. Curtea Europeană a stabilit că ingerința în viața privată a reclamantului a fost semnificativă și că aceasta nu putea decât să se agraveze odată cu trecerea timpului.

În acest caz, Curtea a reținut că, din data în care a fost suspendată din funcție și până în prezent, autoarea excepțiilor este lipsită de posibilitatea de a se angaja într-o altă funcție, fapt care o privează de posibilitatea de a câștiga prin muncă mijloacele necesare întreținerii sale și a familiei sale. Într-un asemenea scenariu, există riscul ca, sub aparența protecției imparțialității funcției de procuror, măsura contestată să devină abuzivă, transformându-se într-un mijloc de determinare a procurorilor suspendați de a-și da demisia din funcție, pentru a se angaja într-o altă funcție care să le asigure existența.

Deși este posibil ca măsura suspendării din funcție să înceteze relativ rapid și, astfel, să nu existe vreo problemă, Curtea a considerat că este valabil și contrariul, având în vedere faptul că măsura suspendării se aplică pentru o perioadă nedefinită în timp, până la pronunțarea unei decizii definitive în cauza penală.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a recunoscut constituțional articolul 14 alin. (1) din Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25 februarie 2016, în măsura în care incompatibilitățile nu intervin în privința procurorilor suspendați din funcție din cauza declanșării urmăririi penale împotriva lor.

16. Garanțiile ridicării informației privind convorbirile telefonice

Pe 19 decembrie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 22 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin. (2) din Codul de procedură penală¹⁶.

Sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a textului „precum și ridicarea informației privind convorbirile telefonice” din articolul 126 alin. (2) din Codul de procedură penală a fost ridicată într-o cauză care vizează pretinsa comitere a unei infracțiuni mai puțin grave. Acuzarea a solicitat autorizarea ridicării informațiilor privind convorbirile telefonice.

Autorul excepției a afirmat că prevederea contestată este neclară, pentru că nu stabilește condițiile în care poate fi dispusă ridicarea informației, nici categoriile de informații care pot fi ridicate, și reprezintă o ingerință neprevăzută de lege în exercițiul dreptului la secretul corespondenței, în sensul articolului 8 din Convenție și al articolelor 23 și 30 din Constituție.

Curtea a constatat că informațiile referitoare la conversațiile telefonice constituie „o parte integrantă a comunicațiilor telefonice”, iar divulgarea acestor informații, fără acordul persoanei ale cărei date sunt solicitate, reprezintă o ingerință în dreptul persoanei la secretul corespondenței, garantat de articolul 30 din Constituție.

Curtea a observat că Legea comunicațiilor electronice obligă furnizorii de rețele și/sau servicii de telecomunicații electronice să păstreze, timp de un an, informațiile privind serviciile de telefonie fixă sau mobilă și, timp de 6 luni, informațiile care țin de rețeaua Internet și să asigure prezentarea acestora organelor împuternicite în condițiile legii. Aceste informații pot fi calificate, în sensul articolului 2 din aceeași Lege, ca date de transfer și date de localizare și pot face obiectul ridicării potrivit articolului 126 alin. (2) din Codul de procedură penală sau al măsurii speciale de investigații prevăzute de articolul 134⁴ din Codul de procedură penală. În acest sens, Curtea a observat că, deși vizează aceleași informații, Codul de procedură penală reglementează două proceduri diferite pe baza cărora organele de urmărire penală le pot accesa.

Astfel, Curtea a analizat dacă textul „precum și ridicarea informației privind convorbirile telefonice” din articolul 126 alin. (2) din Codul de procedură penală respectă exigențele calității legii.

Standardul calității legii în contextul interceptării comunicațiilor, consolidat prin jurisprudența Curții Europene din cauzele *Roman Zakharov v. Rusia* [MC], 4 decembrie 2015, și *Liblik și alții v. Estonia*, 28 mai 2019, a fost considerat aplicabil, *mutatis mutandis*, accesului autorităților la datele privind comunicațiile, care însă nu vizează conținutul acestora, cum ar fi date de transfer și date de localizare. Mai mult, în hotărârea *Ekimdzhiev și alții v. Bulgaria*, [MC], 11 ianuarie 2022, Curtea Europeană a menționat că retenția generală de date de către furnizorii de servicii de comunicații electronice și accesul la acestea de către autorități în cazuri

¹⁶ [Hotărârea nr. 22 din 19 decembrie 2023](#) privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin. (2) din Codul de procedură penală

particulare trebuie însoțite, *mutatis mutandis*, de garanțiile aplicabile măsurilor secrete de supraveghere.

Curtea a observat că accesul organului de urmărire penală la informațiile privind conversațiile telefonice pe baza normei contestate poate fi solicitat **în contextul oricăror cauze penale**. Prin urmare, această normă nu stabilește motivele pentru care autoritățile pot avea acces la informațiile privind conversațiile telefonice. Mai mult, norma în discuție menționa care este autoritatea competentă să solicite accesul la aceste informații, însă nu preciza categoriile de persoane ale căror date pot fi accesate.

Curtea a notat că, deși este necesară ordonanța motivată a organului de urmărire penală în care să se indice că ridicarea informațiilor privind convorbirile telefonice este importantă pentru cauza penală, această condiție nu este aptă să asigure caracterul „necesar într-o societate democratică” și proporțional al ingerinței. Cu referire la condiția autorizării prealabile de către judecătorul de instrucție, Curtea a reținut că norma nu-i impunea judecătorului să motiveze caracterul necesar și proporțional al ridicării informațiilor privind convorbirile telefonice, ci doar să verifice îndeplinirea condițiilor menționate la articolul 126 din Codul de procedură penală.

Un alt aspect pe care articolul 126 alin. (2) omitea să-l reglementeze viza perioada pentru care poate fi dispusă obținerea informațiilor privind convorbirile telefonice. În lipsa acestei perioade, ridicarea informațiilor privind conversațiile telefonice este limitată doar de termenul maxim pentru care furnizorul de rețele și/sau de servicii de telecomunicații este obligat să le păstreze, *i.e.* un an pentru informațiile privind serviciile de telefonie fixă sau mobilă.

De asemenea, Curtea a observat că nu este reglementată procedura notificării persoanei cu privire la informații privind conversațiile sale telefonice ridicate, iar regulile aplicabile stocării, păstrării și accesului la documentele care conțin informațiile în discuție sunt cele aplicabile documentelor care constituie probe, conform cerințelor generale prevăzute la articolul 157 din Codul de procedură penală.

Având în vedere aceste considerente, Curtea a constatat că procedura ridicării informațiilor privind convorbirile telefonice conform articolului 126 alin. (2) din Codul de procedură penală nu corespunde în totalitate condițiilor minime impuse de jurisprudența Curții Europene și garanțiilor prevăzute de articolele 23 și 30 din Constituție.

Pe de altă parte, Curtea a notat că, în cazul măsurii speciale de investigație, articolele 132¹ și 134⁴ din Codul de procedură penală prevăd condiții și garanții în acest sens. Această măsură se autorizează de judecătorul de instrucție și trebuie să îndeplinească cumulativ condițiile articolului 132¹ alin. (2) din Codul de procedură penală, care reglementează dispoziții generale privind activitatea specială de investigație. Astfel, măsura de la articolul 134⁴ din Codul de procedură penală (colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice) trebuie să fie o măsură de ultim resort, să vizeze o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau comiterea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, cu excepțiile stabilite de lege, și să aibă un caracter necesar și proporțional cu restrângerea drepturilor persoanei. Potrivit articolului 132⁴ alin. (6) din Codul de procedură penală, această măsură poate fi dispusă pentru o perioadă de 30 de zile cu posibilitatea de a fi prelungită întemeiat până la 6 luni. De asemenea, articolul 132⁵ din Codul de procedură penală reglementează procedura consemnării măsurilor speciale de investigație, informării persoanelor supuse acestor măsuri, păstrarea și distrugerea informațiilor obținute pe baza măsurilor speciale de investigație.

Așadar, Curtea nu a putut identifica vreun motiv rezonabil care să justifice o abordare legislativă diferită a condițiilor și garanțiilor ridicării informațiilor privind convorbirile telefonice conform articolului 126 alin. (2) și a colectării informațiilor similare în conformitate cu articolele 132¹, 132⁴, 132⁵ și 134⁴ din Codul de procedură penală.

Deși obținerea de către organul de urmărire penală a istoricului informațiilor privind conversațiile telefonice anterioare poate constitui un mijloc util de investigare și descoperire a infracțiunilor, Curtea a considerat că accesul la informațiile în discuție trebuie să fie însoțit, *mutatis mutandis*, de condițiile și garanțiile aplicabile măsurilor speciale de investigație prevăzute la articolele 132¹, 132⁴, 132⁵ și 134⁴ din Codul de procedură penală. Aceste condiții și garanții trebuie să fie adaptate la caracteristicile precise ale ridicării istoricului informațiilor privind conversațiile telefonice. Totodată, perioada pentru care poate fi solicitată măsura în discuție trebuie raportată la condiția necesității și proporționalității ridicării informațiilor privind convorbirile telefonice și nu poate depăși termenul pentru care furnizorul de rețele și/sau de servicii de telecomunicații este obligat să le păstreze potrivit articolului 20 alin. (3) lit. c) din Legea comunicațiilor electronice.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a *recunoscut constituțional* textul „precum și ridicarea informației privind convorbirile telefonice” din articolul 126 alin. (2) din Codul de procedură penală, în măsura în care acestei proceduri îi sunt aplicabile, *mutatis mutandis*, condițiile și garanțiile măsurilor speciale de investigație.

B. Aprecierea Curții dedusă din avizele pronunțate

1. Examinarea constituționalității proiectului de lege pentru modificarea articolului 70 din Constituție cu referire la imunitatea deputatului

Pe 14 februarie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat dispozitivul Avizului nr. 1 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 70 din Constituție¹⁷.

La originea cauzei se afla sesizarea depusă la 9 decembrie 2022 de 34 de deputați din Parlamentul Republicii Moldova.

Proiectul de lege constituțională înaintat de deputați urmărea reglementarea posibilității deputatului de a renunța la imunitatea sa.

Așadar, pentru articolul 70 alin. (3) din Constituție era propusă următoarea variantă: „Deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviințarea Parlamentului, după ascultarea sa. Reținerea, arestarea, percheziționarea sau trimiterea în judecată poate avea loc fără încuviințarea Parlamentului, în cazul exprimării în scris a acordului deputatului privind efectuarea acțiunilor procesuale respective. Încuviințarea Parlamentului pentru reținerea, arestarea, percheziționarea sau trimiterea în judecată nu este necesară în cazul infracțiunilor de corupere activă sau pasivă, trafic de influență, exces sau abuz de putere, îmbogățire ilicită și spălare a banilor”.

În analiza sa, Curtea a evidențiat:

a) Cu privire la inițiativa de modificare a Constituției

¹⁷ [Aviz nr. 1 din 14.02.2023](#) la proiectul de lege pentru modificarea articolului 70 din Constituție (imunitatea deputatului)

Curtea a observat că ultima propoziție din proiectul de modificare a articolului 70 din Constituție a fost supusă avizării Curții, iar Curtea a reținut, prin Avizul său nr. 2 din 26 octombrie 2021, că este conformă cu limitele temporale și materiale de revizuire a Constituției, așa cum acestea sunt stabilite de articolele 63 alin. (3) și 142 din Legea fundamentală, putând fi înaintată spre examinare Parlamentului. Prin urmare, Curtea s-a pronunțat doar în privința textului „reținerea, arestarea, percheziționarea sau trimiterea în judecată poate avea loc fără încuviințarea Parlamentului, în cazul exprimării în scris a acordului deputatului privind efectuarea acțiunilor procesuale respective” din proiectul de modificare a articolului 70 alin. (3) din Constituție.

Conform notei de argumentare a proiectului de lege constituțională, atunci când organele de drept cer ridicarea imunității parlamentare a unor deputați din opoziție, în societate s-ar crea impresia că acțiunile privind ridicarea imunității au mai mult un scop politic, decât elucidarea faptelor imputate. [...] Prin acest acord, deputatul și-ar manifesta disponibilitatea de a conlucra cu organele de anchetă, fără parcurgerea etapelor birocratice. Mai mult, solicitarea acordului său nu va presupune că există o necesitate stringentă a organului de urmărire penală de a efectua cele patru acțiuni: reținerea, arestarea, percheziționarea sau trimiterea în judecată.

b) Cu privire la respectarea procedurii de inițiere a revizuirii Constituției

Curtea a reținut că propunerea legislativă de revizuire a Constituției a fost înaintată de un grup de 34 de deputați, adică de o treime din numărul deputaților din Parlament, așa cum prevede articolul 141 alin. (1) lit. b) din Constituție.

c) Cu privire la respectarea condițiilor temporale ale revizuirii Constituției

Curtea a notat că revizuirea Constituției inițiată de deputați nu cade, la această etapă, sub interdicțiile temporale prevăzute de articolele 63 alin. (3) și 142 alin. (3) din Constituție.

d) Cu privire la respectarea condițiilor materiale ale revizuirii Constituției

Curtea a constatat că inițiativa de revizuire a Constituției nu afectează caracterul suveran, independent și unitar al statului Republica Moldova, impus de articolul 1 alin. (1) din Constituție, nici statutul de neutralitate permanentă, prevăzut de articolul 11 din Constituție. Din conținutul tezei a doua a inițiativei de revizuire a Constituției, Curtea a reținut că aceasta are ca efect, *prima facie*, reducerea garanțiilor unor drepturi și libertăți fundamentale.

Curtea a examinat dacă modificările constituționale propuse nu contravin altor prevederi constituționale și dacă se va asigura aplicabilitatea coerentă a acestora, fără ca ele să se excludă reciproc.

e) Cu privire la acordul scris al deputatului de renunțare la imunitate

Curtea a notat că, la acel moment, articolul 70 alin. (3) din Constituție prevedea că „deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviințarea Parlamentului, după ascultarea sa”. Acest text îi garantează deputatului imunitatea personală (denumită și inviolabilitate), asigurându-i independența, protecția în fața abuzurilor sau presiunilor sub forma amenințărilor, a privărilor de libertate sau a procedurilor judiciare. Imunitatea nu este aplicabilă în cazul deputaților prinși în flagrant delict.

Prin inițiativa de revizuire a Constituției, autorii sesizării propuneau posibilitatea deputatului de a renunța, printr-un acord scris, la ascultarea sa de către Parlament și la procedura încuviințării de către Parlament a ridicării imunității sale pentru a putea fi reținut, arestat, percheziționat sau trimis în judecată.

Acordul scris al deputatului în vederea reținerii, arestării, percheziționării sau trimiterii sale în judecată reprezintă o modalitate a renunțării exprese a acestuia la garanțiile prevăzute de articolul 70 alin. (3) din Constituție – ascultarea sa de către Parlament și încuviințarea parlamentară.

Reținerea, arestarea, percheziționarea sau trimiterea în judecată a unui deputat reprezintă ingerințe în mai multe drepturi fundamentale ale sale, cum ar fi dreptul la libertatea individuală și siguranța persoanei, garantat de articolul 25 din Constituție, dreptul la apărare, garantat de articolul 26 din Constituție, dreptul la viața intimă, familială și privată, garantat de articolul 28 din Constituție, sau dreptul la inviolabilitatea domiciliului, garantat de articolul 29 din Constituție.

Articolul 25 din Constituție protejează libertatea fizică a persoanei și are ca scop ca nicio persoană să nu fie privată de libertate de o manieră arbitrară. Potrivit articolului 6 pct. 40) din Codul de procedură penală, reținerea reprezintă măsura luată de organul competent de a priva de libertate o persoană pe un termen de până la 72 de ore. Potrivit articolelor 6 pct. 4) și 175 alin. (3) pct. 11) din Codul de procedură penală, arestarea preventivă reprezintă o măsură preventivă privativă de libertate aplicată în baza unei hotărâri judecătorești. Aplicate în cazul unui deputat, aceste măsuri i-ar limita dreptul la libertatea individuală.

Din perspectiva Convenției Europene a Drepturilor Omului, renunțarea la unele drepturi nu este permisă întotdeauna. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a reținut că dreptul la libertate este prea important într-o „societate democratică”, în înțelesul Convenției, pentru ca o persoană să piardă beneficiul protecției Convenției din simplul motiv că se predă pentru a fi plasat în detenție. Detenția poate încălca articolul 5, chiar dacă persoana vizată a consimțit la aceasta (cauza *Storck v. Germania*, 16 iunie 2005, § 75).

Într-o cauză judecată de Marea Cameră în 5 iulie 2016, *Buzadji v. Republica Moldova*, Curtea Europeană le-a reamintit autorităților naționale că atunci când este în discuție dreptul la libertate, acestora le revine să demonstreze caracterul necesar al detenției. Deși Guvernul a susținut că însuși reclamantul a cerut să fie plasat în arest la domiciliu, totuși, Curtea Europeană nu a fost pregătită să accepte că atitudinea reclamantului față de arestul său și omisiunea de a contesta arestul la domiciliu au echivalat cu o renunțare la dreptul său la libertate.

Având în vedere caracterul strict al considerentului Curții Europene, potrivit căruia este contrar Convenției ca o persoană să renunțe la protecția acesteia din simplul motiv că acceptă sau se oferă să fie plasată în detenție, Curtea a conchis că proiectul de lege pentru modificarea articolului 70 alin. (3) din Constituție supus avizării sale are ca rezultat suprimarea garanțiilor dreptului la libertatea individuală. Astfel, această inițiativă nu corespunde articolului 142 alin.(2) din Constituție.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a reținut că inițiativa de revizuire a articolului 70 alineatul (3) din Constituția Republicii Moldova încalcă limitele materiale de revizuire a Constituției stabilite de articolul 142 alin. (2) din Constituție și nu poate fi înaintată Parlamentului spre examinare.

2. Examinarea constituționalității proiectului de lege pentru modificarea articolului 70 alineatul (1) din Constituție cu referire la incompatibilitățile deputatului

Pe 27 iulie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat dispozitivul Avizului nr. 2 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 70 alineatul (1) din Constituție¹⁸.

La originea cauzei se afla sesizarea depusă la 2 decembrie 2022 de 46 de deputați din Parlamentul Republicii Moldova.

Proiectul de lege constituțională înaintat de deputați a urmărit reglementarea posibilității deputatului de a ocupa alte funcții retribuite, cu excepția funcțiilor publice și de demnitate publică.

Astfel, pentru articolul 70 alin. (1) din Constituție a fost propusă următoarea variantă: „Calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții publice și de demnitate publică.”

În analiza sa Curtea a evidențiat:

a) Cu privire la inițiativa de modificare a Constituției

Conform notei de argumentare a proiectului de lege constituțională, prin restrângerea categoriei de incompatibilități prevăzute în prezent în Constituție și stabilirea incompatibilității mandatului parlamentar cu oricare funcție publică și de demnitate publică, se va evita crearea unei clase de „politicieni de carieră”. De asemenea, această modificare se considera a fi necesară în lumina prevederilor Legii nr. 39 din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament, argumentându-se că deputații trebuie să reprezinte poporul, inclusiv grupurile profesionale, iar activitatea de deputat nu poate fi privită ca o profesie în sine. Mai mult, modificarea propusă ar asigura beneficii importante procesului legislativ, fiind în interesele statului ca în funcția de deputat să acceadă persoane cu o înaltă calificare profesională și cu experiență în sectorul privat. Acordarea posibilității de a continua activitatea exercitată anterior, după obținerea mandatului parlamentar, va constitui un stimul pentru exercitarea eficientă a funcției de deputat.

b) Cu privire la respectarea procedurii de inițiere a revizurii Constituției

Curtea a reținut că propunerea legislativă de revizuire a Constituției a fost înaintată de un grup de 46 de deputați, adică cu respectarea condiției de o treime din numărul deputaților din Parlament prevăzut de articolul 141 alin. (1) lit. b) din Constituție.

c) Cu privire la respectarea condițiilor temporale ale revizurii Constituției

Curtea a notat că revizuirea Constituției inițiată de deputați nu cade, la această etapă, sub interdicțiile temporale prevăzute de articolele 63 alin. (3) și 142 alin. (3) din Constituție.

d) Cu privire la respectarea condițiilor materiale ale revizurii Constituției

¹⁸ [Avizul nr. 2 din 27 iulie 2023](#) (sesizarea nr. 204c/2022) la proiectul de lege pentru modificarea articolului 70 alin. (1) din Constituție (incompatibilitatea deputatului)

Curtea a constatat că inițiativa de revizuire a Constituției nu afectează caracterul suveran, independent și unitar al statului Republica Moldova, impus de articolul 1 alin. (1) din Constituție, nici statutul de neutralitate permanentă, prevăzut de articolul 11 din Constituție.

Curtea a examinat dacă modificările constituționale propuse nu contravin altor prevederi constituționale și dacă se va asigura aplicabilitatea coerentă a acestora, fără ca ele să se excludă reciproc.

e) Cu privire la incompatibilitățile deputaților

Curtea a reținut că, potrivit articolului 39 alin. (1) din Constituție, cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor. Dreptul de a participa la administrarea treburilor publice prin reprezentanți semnifică alegerea unor reprezentanți în demnități publice, cum ar fi: deputații în Parlament (articolele 60 alin. (1), 61 alin. (1) și 68 din Constituție), Președintele Republicii Moldova (articolul 78 alin. (1) din Constituție), primarii și consilierii din autoritățile publice locale (articolele 109 alin. (1), 112 alin. (1) și 113 alin. (2)). Astfel, cetățenii, prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, aleg persoanele care le vor reprezenta interesele în administrarea treburilor de interes public. În așa mod, sunt realizate principiile constituționale ale democrației reprezentative, conform cărora suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative (articolul 2 alin. (1)) și voința poporului constituie baza puterii de stat (articolul 38 alin. (1)).

Curtea a reiterat că semnificația noțiunii de incompatibilitate constă în interdicția constituțională de a cumula mai multe funcții, în vederea asigurării independenței de acțiune a persoanei ce ocupă o funcție publică, a evitării concentrării de către una și aceeași persoană a unor prerogative excesive, precum și a ocrotirii integrității profesionale și morale a acesteia (a se vedea HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, § 34). Curtea a reținut că legislatorul constituant a avut o abordare sistemică în stabilirea incompatibilităților pentru persoanele cărora li se încredințează exercitarea funcțiilor publice de natură legislativă, executivă, judecătorească, în special, a deputaților în Parlament (articolul 70 alin. (1)), a Președintelui Republicii Moldova (articolul 81 alin. (1)), a membrilor Guvernului (articolul 99 alin. (1)), a judecătorilor (articolul 116 alin. (7)).

Curtea a notat că, la acel moment, articolul 70 alin. (1) din Constituție prevedea: „Calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice.” Curtea a observat că, în redactarea sa originală, articolul 70 alin. (1) din Constituție prevedea că calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite. Ulterior, în anul 2002, legislatorul constituant a modificat Constituția și a decis că incompatibilitățile aplicabile deputaților nu trebuie să se extindă asupra activităților didactice și științifice.

Prin inițiativa de revizuire a Constituției, autorii sesizării au propus restrângerea domeniului de aplicare a incompatibilităților în cazul deputaților, astfel încât funcția de deputat să fie incompatibilă doar cu funcțiile publice și de demnitate publică.

Curtea a reținut constatările Comisiei de la Veneția potrivit cărora scopul principal al incompatibilităților este să asigure faptul că funcțiile publice sau private ale deputaților nu le influențează rolul de reprezentanți ai națiunii. De regulă, principiul separației puterilor este sursa incompatibilităților „tradiționale” în majoritatea țărilor, între mandatul parlamentar și funcțiile ministeriale sau judiciare și anumite funcții publice (a se vedea Raportul privind democrația, limitarea mandatelor și incompatibilitatea funcțiilor politice, adoptat de Consiliul

pentru Alegeri Democratice în a 32-a reuniune (Veneția, 11 octombrie 2012) și de Comisia de la Veneția în a 93-a sesiune plenară (Veneția, 14-15 decembrie 2012), CDL-AD(2012)027rev, §§ 76-77). Totodată, Comisia de la Veneția a subliniat că activitățile în domeniul privat sunt, în principiu, compatibile cu mandatele parlamentare. Cu toate acestea, principiul separației puterilor poate fi subminat în anumite cazuri și, prin urmare, unele state care s-au confruntat cu aceste probleme au declarat unele activități private incompatibile cu funcția politică (§ 81 din Raport).

Curtea a observat că practica altor state nu conține o abordare uniformă în ceea ce privește regimul incompatibilităților funcției de parlamentar cu alte funcții publice și/sau private. Cu toate acestea, la baza instituirii regimurilor de incompatibilități stau aceleași motive: principiul separației și colaborării puterilor și independenței mandatului de parlamentar, evitarea conflictelor de interese, exigențele legate de exercitarea mandatului de deputat (a se vedea HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, § 46).

Curtea a reținut că, potrivit jurisprudenței Curții Europene, instituirea unor incompatibilități pentru membrii Parlamentului nu contravine prevederilor Convenției Europene a Drepturilor Omului. Drepturile garantate de articolul 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție nu sunt absolute, statele având o marjă largă de apreciere în instituirea unor reguli constituționale cu privire la statutul membrilor Parlamentului, în funcție de evoluția istorică, diversitatea culturală, gândirea politică și viziunile asupra democrației (a se vedea *Podkolzina v. Letonia*, 9 aprilie 2002, § 33).

În jurisprudența sa, Curtea a subliniat că principiul constituțional privind separația și colaborarea puterilor în stat, precum și asigurarea independenței în exercitarea mandatului de parlamentar, au impus reglementarea incompatibilităților ca un instrument juridic de protecție a mandatului de deputat. De asemenea, Curtea a notat că stabilirea expresă a incompatibilităților pentru funcția de deputat are ca fundament raționamentul că deputatul trebuie să fie nu numai independent de orice influențe, dar și să se abțină de la exercitarea unor funcții sau de la desfășurarea unor activități, care, prin natura lor, ar fi în contradicție cu mandatul său reprezentativ sau care l-ar împiedica în exercitarea acestuia. Curtea a subliniat că incompatibilitățile, pe lângă faptul că protejează independența parlamentarului, prezintă un interes și din perspectiva conflictului de interese. Prin cumularea mandatului de parlamentar cu o altă funcție remunerată, deputatul intră în conflict cu prerogativele și obligațiile stabilite prin statutul său, fapt ce ar putea crea o dependență materială de funcția cumulată și ar putea determina posibile tentative de a soluționa prin influența mandatului unele probleme de interes particular. Curtea a conchis că calitatea de parlamentar pretinde o concentrare sporită a eforturilor, fapt care face ca această funcție să fie incompatibilă cu orice altă funcție de stat sau privată. Mai mult, instituția incompatibilităților reprezintă o garanție a obiectivității și credibilității, care trebuie să caracterizeze exercițiul unei funcții publice într-o societate democratică, într-un stat de drept (a se vedea §§ 37-39, 43-44).

Având în vedere raționamentele expuse mai sus și analizând argumentele prezentate de autorii inițiativei de revizuire a Constituției, Curtea nu a observat la această etapă niciun motiv imperios pentru a se distanța de constatările sale din jurisprudența anterioară.

Prin urmare, Curtea a constatat că modificarea propusă prin proiectul de lege constituțională aduce atingere principiului independenței mandatului de deputat și ar putea afecta exercitarea acestuia prin permiterea desfășurării unor activități, care, prin natura lor, ar fi în contradicție cu acesta și/sau care ar împiedica deputatul să-și exercite în mod corespunzător atribuțiile sale de bază în serviciul poporului.

Având în vedere faptul că proiectul legii constituționale nu asigură un echilibru abstract corect între principiul mandatului reprezentativ al deputatului și cel al incompatibilității funcției de deputat, Curtea a conchis că proiectul de lege pentru modificarea articolului 70 alin. (1) din Constituție supus avizării sale avea ca rezultat suprimarea garanțiilor inerente exercitării mandatului de deputat.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a reținut că proiectul de lege constituțională pentru modificarea articolului 70 alin. (1) din Constituție nu corespundea limitelor materiale de revizuire stabilite de articolul 142 alin. (2) din Constituție și nu putea fi înaintat Parlamentului spre examinare.

C. Validarea mandatelor de deputat

În ședințele plenare ale Curții nu au fost stabilite circumstanțe de natură să împiedice validarea mandatelor de deputat în Parlament atribuite următorilor candidați supleanți:

- dl Mihail Leahu și dna Alina Dandara, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” (HCC 2/2023);
- dl Gheorghe Cojoc, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” (HCC 7/2023);
- dna Mariana Lucrețeanu, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” (HCC 13/2023);
- dna Valentina Ghețu, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” (HCC 18/2023).

D. Adrese

Pe parcursul anului 2023, Curtea a formulat următoarele adrese către Parlament și Guvern:

- **Adresa nr. PCC-01/129g/29 din 24.01.2023**

Prin Hotărârea nr. 3 din 24 ianuarie 2023, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional textul „examinării unor cauze privitor la săvârșirea unor infracțiuni ușoare” din articolul 321 alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală, pentru că nu le permitea unor categorii de persoane inculpate să beneficieze de garanțiile dreptului la un proces echitabil. Mai exact, aceste prevederi nu le permiteau persoanelor în discuție să renunțe la dreptul de a fi prezente la judecarea cauzelor lor.

Curtea a reținut că, în asemenea cazuri, instanțele de judecată trebuie să verifice: (I) dacă există circumstanțe excepționale și motive obiective care justifică absența inculpaților la ședință (e.g. starea sănătății sau vârsta înaintată); (II) dacă renunțarea lor este voluntară, lipsită de echivoc (e.g. declară solemn într-o ședință precedentă sau prezintă un înscris contrasemnat de apărător în care își manifestă această dorință) și bazată pe o alegere în cunoștință de cauză (persoana prevede consecințele pe care le presupune conduita sa); (III) dacă renunțarea nu contravine unui interes public mai important.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice prevederile Codului de procedură penală în conformitate cu considerentele hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/150g-65 din 09.02.2023**

Prin Hotărârea nr. 4 din 9 februarie 2023, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional articolul 24 alin. (1¹) lit. b) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului.

Curtea a stabilit o soluție provizorie, potrivit căreia până la modificarea legislației relevante în sensul considerentelor acestei hotărâri, suspendarea din funcție a judecătorului în situația în care colegiul disciplinar a propus eliberarea sa din funcție poate fi dispusă dacă această măsură este proporțională cu situația care a stat la baza ei. Judecătorii în privința cărora s-a dispus măsura suspendării din funcție o vor putea contesta în mod separat, potrivit procedurii instituite de articolul 24 alin. (6) din Legea cu privire la statutul judecătorului.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice legislația relevantă în conformitate cu raționamentele hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/72g-169 din 06.04.2023**

Prin Hotărârea nr. 8 din 6 aprilie 2023, Curtea Constituțională a recunoscut constituțional textul „avocații” din punctul 2 al Anexei nr. 2 la Legea nr. 1593 din 26 decembrie 2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală în măsura în care nu se aplică în privința persoanelor cu dizabilități severe, accentuate sau medii care dețin o licență de avocat și în cazul persoanelor care asigură creșterea și educarea a patru și mai mulți copii care dețin o licență de avocat.

În acest context, în vederea reglementării mecanismului de calculare a primei de asigurare medicală obligatorie pentru avocații cu dizabilități și pentru avocații care asigură creșterea a patru și mai mulți copii în funcție de veniturile obținute, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice legislația în conformitate cu raționamentele hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/39g/295 din 20.07.2023**

Prin Hotărârea nr. 11 din 20 iulie 2023, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional articolul 273 lit. d) și textul „nu au fost condamnate pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, conform unei hotărâri judecătorești definitive” din articolul 221 alin. (1) lit. c) din Legea privind activitatea particulară de detectiv și de pază nr. 283 din 4 iulie 2003.

Totodată, în vederea evitării unui vid legislativ, Curtea a considerat necesar să stabilească o soluție provizorie. Așadar, până la modificarea legii de către Parlament, cerința lipsei unei condamnări anterioare pentru angajarea în organizațiile de pază particulară se va referi doar la persoanele care au antecedente penale.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice Legea privind activitatea particulară de detectiv și de pază nr. 283 din 4 iulie 2003 în conformitate cu considerentele hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/231g-510 din 31.10.2023**

Prin Hotărârea nr. 19 din 31 octombrie 2023, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional articolul 10 alineatele (8) și (11) din Legea nr. 1308 din 25 iulie 1997 privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice legislația relevantă în conformitate cu raționamentele hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/186g/566 din 28.11.2023**

La 28 noiembrie 2023, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 21 din 28 noiembrie 2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 14 alin. (1), 55 alineatele (1), (4) și (6) și 62 alin. (1) din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură.

Prin Hotărârea citată, Curtea a recunoscut constituțional articolul 14 alin. (1) din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură, în măsura în care incompatibilitățile nu intervin în privința procurorilor suspendați din funcție din cauza declanșării urmăririi penale împotriva lor.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice articolul 14 alin. (1) din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură în conformitate cu raționamentele hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/49g-632 din 19.12.2023**

Prin Hotărârea nr. 22 din 19 decembrie 2023, Curtea Constituțională a recunoscut constituțional textul „precum și ridicarea informației privind convorbirile telefonice” din articolul 126 alin. (2) din Codul de procedură penală, în măsura în care aceste proceduri îi sunt aplicabile condițiile și garanțiile măsurilor speciale de investigație.

În acest context, în vederea reglementării accesului organelor de urmărire penală la istoricul informațiilor privind conversațiile telefonice de o manieră conformă cu garanțiile minime stabilite în hotărârea sa și în jurisprudența Curții Europene, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice legislația, inclusiv articolul 427 din Codul contravențional, în conformitate cu Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 19 decembrie 2023.

E. Opinii separate

În anul 2023 anumite acte pronunțate de către Curte au fost completate cu opinii separate. Judecătorii constituționali au intervenit pe subiectele sesizate, argumentându-și punctul de vedere, după cum urmează:

Doamna judecător **Domnica Manole** și-a expus poziția într-o opinie separată la următorul act pronunțat de Curtea Constituțională:

- Decizia nr. 50 din 02.05.2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 94g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 2609 alin. (4) din Codul civil.

Doamna judecător **Liuba Șova** și-a expus poziția în 10 opinii separate la următoarele acte pronunțate de Curtea Constituțională:

- Hotărârea nr. 4 din 9 februarie 2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 24 alin. (1¹) lit. b) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului;
- Hotărârea nr. 5 din 14 februarie 2023 privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor;
- Decizia nr. 92 din 25 iulie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 103g/2023 privind excepția de neconstituționalitate a textului „care ar fi inexplicabile” din articolul 8 alin. (2) lit. a), a articolului 8 alin. (6) și a textului „dubii serioase” din articolul 13 alin. (5) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor;

- Hotărârea nr. 12 din 8 august 2023 privind controlul de constituționalitate al articolelor 12 alin. (15), 29 alin. (2), 30 alin. (4) și al Anexei nr. 4 Tabelul 1 din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, precum și al articolului XXVII punctele 2), 3) și 4) din Legea nr. 271 din 23 noiembrie 2018 pentru modificarea unor acte legislative (salarizarea procurorilor);
- Decizia nr. 110 din 12 septembrie 2023 privind neconfirmarea Deciziei Curții Constituționale nr. 109 din 8 septembrie 2023 referitoare la cererea de suspendare a acțiunii articolului 48 alin. (4) din Codul educației și a articolului II alineatele (2) – (9) din Legea nr. 257 din 17 august 2023 pentru modificarea Codului educației al Republicii Moldova nr. 152/2014 și abrogarea Legii nr. 1070/2000 privind aprobarea Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate;
- Hotărârea nr. 16 din 3 octombrie 2023 pentru controlul constituționalității articolului 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral;
- Hotărârea nr. 20 din 9 noiembrie 2023 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură;
- Hotărârea nr. 21 din 28 noiembrie 2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 14 alin. (1), 55 alineatele (1), (4) și (6) și 62 alin. (1) din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură;
- Decizia nr. 175 din 12 decembrie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 197g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 25 alin. (1) lit. f) și 55 din Legea cu privire la avocatură nr. 1260 din 19 iulie 2002;
- Hotărârea nr. 22 din 19 decembrie 2023 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin. (2) din Codul de procedură penală (garanțiile ridicării informației privind convorbirile telefonice).

Domnul judecător **Nicolae Roșca** și-a expus poziția în 6 opinii separate la următoarele acte pronunțate de Curtea Constituțională:

- Hotărârea nr. 4 din 9 februarie 2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 24 alin. (1¹) lit. b) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului;
- Hotărârea nr. 5 din 14 februarie 2023 privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor;
- Decizia nr. 92 din 25 iulie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 103g/2023 privind excepția de neconstituționalitate a textului „care ar fi inexplicabile” din articolul 8 alin. (2) lit. a), a articolului 8 alin. (6) și a textului „dubii serioase” din articolul 13 alin. (5) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor;
- Hotărârea nr. 16 din 3 octombrie 2023 pentru controlul constituționalității articolului 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral;
- Hotărârea nr. 20 din 9 noiembrie 2023 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură;
- Hotărârea nr. 21 din 28 noiembrie 2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 14 alin. (1), 55 alineatele (1), (4) și (6) și 62 alin. (1) din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură.

Domnul judecător **Serghei Turcan** și-a expus poziția în 14 opinii separate la următoarele acte pronunțate de Curtea Constituțională:

- Decizia nr. 41 din 4 aprilie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 132g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 330² alin. (1) din Codul penal, a unor prevederi din articolele 100 alin. (4) și 296 alin. (2) din Codul de procedură penală și a articolului 34 alin. (2) din Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate;
- Decizia nr. 49 din 28 aprilie 2023 referitoare la cererea de suspendare a acțiunii articolului 21 alin. (8) teza I din Legea nr. 65 din 30 martie 2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție;
- Hotărârea nr. 10 din 19 iunie 2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”;
- Decizia nr. 51 din 2 mai 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 104a/2023 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolul 15 alin. (2) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii;
- Decizia nr. 59 din 29 iunie 2023 de confirmare a Deciziei Curții Constituționale nr. 58 din 8 iunie 2023 referitoare la cererea de suspendare a acțiunii unor prevederi din articolul 21 alin. (8) din Legea nr. 65 din 30 martie 2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție;
- Decizia nr. 60 din 29 iunie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 140e/2023 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova;
- Decizia nr. 100 din 10 august 2023 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 123a/2023, nr. 159g/2023 și nr. 169g/2023 pentru controlul constituționalității articolului 21 alin. (8) din Legea nr. 65 din 30 martie 2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție;
- Decizia nr. 102 din 29 august 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 34a/2023 pentru controlul constituționalității articolului 105 alineatele (5) și (6) din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996;
- Decizia nr. 103 din 29 august 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 35a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 824 din 10 februarie 2023 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și a Hotărârii Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 pentru aprobarea Programului de activitate și acordarea votului de încredere Guvernului;
- Decizia nr. 111 din 12 septembrie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 204a/2023 pentru controlul constituționalității articolului 160 alin. (2) din Codul electoral;
- Decizia nr. 140 din 26 octombrie 2023 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 13a/2023 și 15a/2023 privind controlul constituționalității articolului 13 din Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2023 nr. 357 din 22 decembrie 2022 și a articolului 13 din Legea privind sistemul public de pensii nr. 156 din 14 octombrie 1998 (micșorarea cotei de indexare a pensiei);
- Decizia nr. 160 din 21 noiembrie 2023 de confirmare a Deciziei Curții Constituționale nr. 159 din 16 noiembrie 2023 referitoare la cererea de suspendare a acțiunii Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1122 din 26 septembrie;
- Decizia nr. 165 din 30 noiembrie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 222a/2023 privind controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 274 din 21 septembrie 2023 privind prelungirea stării de urgență și a Dispoziției Comisiei pentru situații excepționale nr. 86 din 4 octombrie 2023;
- Decizia nr. 178 din 12 decembrie 2023 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 205a/2023, nr. 206a/2023 și nr. 208a/2023 privind controlul constituționalității articolului 48 alin. (4) din Codul educației și a articolului II alineatele (2) – (9) din Legea nr. 257 din 17 august 2023 pentru modificarea Codului educației al Republicii Moldova nr. 152/2014 și abrogarea Legii nr. 1070/2000 privind aprobarea Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate.

Domnul judecător **Vladimir Țurcan** și-a expus poziția în 7 opinii separate la următoarele acte pronunțate de Curtea Constituțională:

- Decizia nr. 41 din 4 aprilie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 132g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 330² alin. (1) din Codul penal, a unor prevederi din articolele 100 alin. (4) și 296 alin. (2) din Codul de procedură penală și a articolului 34 alin. (2) din Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate;
- Decizia nr. 100 din 10 august 2023 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 123a/2023, nr. 159g/2023 și nr. 169g/2023 pentru controlul constituționalității articolului 21 alin. (8) din Legea nr. 65 din 30 martie 2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție;
- Hotărârea nr. 10 din 19 iunie 2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”;
- Decizia nr. 111 din 12 septembrie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 204a/2023 pentru controlul constituționalității articolului 160 alin. (2) din Codul electoral;
- Decizia nr. 160 din 21 noiembrie 2023 de confirmare a Deciziei Curții Constituționale nr. 159 din 16 noiembrie 2023 referitoare la cererea de suspendare a acțiunii Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1122 din 26 septembrie;
- Decizia nr. 165 din 30 noiembrie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 222a/2023 privind controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 274 din 21 septembrie 2023 privind prelungirea stării de urgență și a Dispoziției Comisiei pentru situații excepționale nr. 86 din 4 octombrie 2023;
- Decizia nr. 178 din 12 decembrie 2023 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 205a/2023, nr. 206a/2023 și nr. 208a/2023 privind controlul constituționalității articolului 48 alin. (4) din Codul educației și a articolului II alineatele (2) – (9) din Legea nr. 257 din 17 august 2023 pentru modificarea Codului educației al Republicii Moldova nr. 152/2014 și abrogarea Legii nr. 1070/2000 privind aprobarea Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate.

TITLUL III. EXECUTAREA ACTELOR CURȚII CONSTITUȚIONALE

Potrivit art. 28 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, actele Curții sunt acte oficiale și executorii pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice. Consecințele juridice ale actului normativ sau ale unor părți ale acestuia declarate neconstituționale urmează a fi înlăturate conform legislației în vigoare.

Actele Curții Constituționale au efect *erga omnes*, fiind obligatorii și opozabile tuturor subiecților, indiferent de nivelul autorității.

Constatarea inacțiunii legislative, adică a lacunei legii sau a altui act normativ contrar Constituției, generează, în mod inevitabil, consecințe juridice. Hotărârea Curții Constituționale presupune obligația legislatorului de a soluționa problema existenței unor lacune de drept printr-o reglementare adecvată și eliminarea prevederilor defectuoase.

Lipsa unei intervenții legislative a Parlamentului în vederea executării actelor instanței de jurisdicție constituțională echivalează cu neexercitarea competenței de bază a acestuia, și anume cea de *legiferare*, atribuită de Constituție. Această situație se atestă în condițiile în care

unele hotărâri ale Curții Constituționale prin care se declară neconstituțională o prevedere legală sau un act pot genera vid legislativ, deficiențe și incertitudini în aplicarea legii.

În vederea excluderii acestor repercusiuni negative, art. 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională prevede că Guvernul, în termen de cel mult 3 luni de la data publicării hotărârii Curții Constituționale, prezintă Parlamentului proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea sau abrogarea actului normativ sau a unor părți ale acestuia declarate neconstituționale. Proiectul de lege respectiv urmează a fi examinat de Parlament în mod prioritar.

La momentul adoptării prezentului Raport, rămân a fi neexecutate de către legiuitor următoarele acte: din 2017 – o hotărâre și 2 adrese; din 2018 – o adresă; din 2019 – 3 hotărâri; din 2020 – 2 hotărâri și o adresă; din 2021 – 3 hotărâri și 2 adrese; din 2022 – 2 hotărâri și 4 adrese; din 2023 – 3 hotărâri și o adresă.

TITLUL IV. COOPERAREA EXTERNĂ

- *Vizite de studiu la Curtea Constituțională*

Pe 23 februarie 2023, Curtea Constituțională a marcat **cea de-a 28-a aniversare** de la fondarea sa. Cu prilejul aniversării, Curtea Constituțională a primit în vizită studenți ai Universității de Stat din Moldova, desfășurând un eveniment sub genericul „Curtea Constituțională – reflecții asupra rolului său în cei 28 de ani de la fondare”. Președintele Curții Constituționale a rostit un mesaj de salut, în care a scos în evidență importanța și rolul Curții și realizările marcante de-a lungul întregii perioade de activitate. De asemenea, cu un mesaj aniversar a venit doamna Diana Sârcu, judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, fiind urmată de Prorectorul Universității de Stat din Moldova, dna Otilia Dandara, și decanul Facultății de Drept, dl Sergiu Brînza.

Pe 28 aprilie 2023, Curtea Constituțională a primit în vizită un grup de studenți ai Universității Libere Internaționale din Moldova, membri ai Asociației Europene a Studenților în Drept din Republica Moldova (ELSA ULIM). Evenimentul a fost moderat de dl Serghei Țurcan, judecător al Curții Constituționale, cu participarea dlui Dumitru Avornic, șef-interimar al Direcției asistență judiciară, și dnei Maria Strulea, șef al Direcției cercetare și analiză din cadrul Curții. Discuțiile au vizat activitatea Curții Constituționale, competențele și atribuțiile Curții, categoriile de acte pronunțate de Curtea Constituțională, rolul acestei instanțe într-un stat de drept și referințe la jurisprudența constituțională relevantă.

Pe 25 septembrie 2023, la sediul Curții Constituționale a Republicii Moldova, a avut loc semnarea oficială a *Acordului trilateral de cooperare între Curtea Constituțională, Ministerul Educației și Cercetării și Oficiul Consiliului Europei* la Chișinău. Acordul vizează consolidarea educației constituționalismului în Republica Moldova prin organizarea unor vizite de studiu la Curtea Constituțională pentru elevii claselor IX-XII din instituțiile de învățământ general din țară. Semnarea acestui acord are ca scop lansarea orelor de instruire privind principiile de funcționare a statului. Proiectul va fi realizat cu participarea Ministerului Educației și Cercetării și cu suportul Consiliului Europei. Acest proiect a fost inspirat din experiența Curții Constituționale a Austriei. Cu această ocazie, dl Christoph Grabenwarter, Președintele Curții Constituționale a Austriei, a transmis printr-un mesaj video felicitări Curții Constituționale și

partenerilor pentru inițiativa lansată și pentru deschiderea demonstrată în implementarea unui astfel de proiect.

Astfel, pe parcursul primului semestru al anului de studii 2023-2024, din momentul lansării proiectului, la Curtea Constituțională au avut loc cinci vizite de studiu, la care au participat peste 100 de elevi. La finalul fiecărei vizite, elevii au avut ocazia să vadă sala de ședințe publice a Curții și au primit certificate de participare la instruire.

- *Memorandumuri de colaborare*

Pe 27 martie 2023, Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Curtea Constituțională a României au semnat un *Memorandum de cooperare* privind schimbul reciproc de informații și de experiență în domeniul justiției constituționale.

Memorandumul a fost semnat de Președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova, doamna Domnica Manole, și Președintele Curții Constituționale a României, domnul Marian Enache. Semnarea Memorandumului a avut loc în cadrul unei întrevederi oficiale bilaterale dintre judecătorii ambelor state, fiind desfășurată într-o zi cu o dublă semnificație: celebrarea unui centenar de la adoptarea Constituției României Întregite 1923 -2023 și Ziua Unirii Basarabiei cu România.

De asemenea, Președinta Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a participat la Conferința științifică dedicată împlinirii a 100 de ani de la adoptarea Constituției României de la 1923, organizată de Universitatea de Stat din Moldova (USM) și Universitatea din București (UNIBUC) în parteneriat cu Institutul Cultural Român, care a avut loc pe 24 martie 2023, la USM. Evenimentul a reunit personalități din mediul academic de pe ambele maluri ale Prutului, cadre universitare, studenți și parteneri de dezvoltare.

Totodată, cu prilejul aniversării a 28-a de la fondarea Curții Constituționale, la 23 februarie 2023, a fost semnat un *Acord de colaborare între Curtea Constituțională și Universitatea de Stat din Moldova*, în vederea sprijinirii pregătirii juridice a viitorilor profesioniști în domeniul dreptului și dezvoltării metodelor de cooperare între cele două părți, care vor fi reciproc avantajoase pentru cercetarea juridică.

- *Vizite ale delegațiilor străine la Curtea Constituțională*

La data de 16 iunie 2023, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a **primit în vizită o delegație a Curții Constituționale a Republicii Letonia**, condusă de Președintele Curții Constituționale a Republicii Letonia, dl Aldis Laviņš.

Întrevederea bilaterală dintre judecătorii ambelor curți a avut la bază împărtășirea bunelor practici și a experienței jurisdicționale. Judecătorii constituționali letoni, dl Artūrs Kučs și dna Jautrīte Briede, au ținut comunicări privind corelația dintre dreptul Uniunii Europene și dreptul Republicii Letonia prin prisma jurisprudenței Curții Constituționale.

Președintele Curții Constituționale, dl Nicolae Roșca, a mulțumit delegației Curții Constituționale a Republicii Letonia pentru vizită și colaborare, exprimând angajamentul părții moldovenești pentru consolidarea dialogului bilateral interinstituțional. În egală măsură, a fost agreată ideea continuării colaborării atât pe plan bilateral, cât și în cadrul platformelor internaționale.

La data de 28 iulie 2023, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a primit **delegația Curții Constituționale a României**, condusă de Președintele Curții Constituționale, dl Marian

Enache, care a efectuat o **vizită oficială** cu ocazia celebrării Zilei Constituției Republicii Moldova, sărbătorită anual pe data de 29 iulie.

Întrevederea bilaterală dintre judecătorii ambelor curți s-a bazat pe un schimb de bune practici și experiență dintre cele două curți, precum și pe discuții privind dreptul Uniunii Europene și dreptul României prin prisma jurisprudenței Curții Constituționale. La întâlnire au participat toți judecătorii Curții Constituționale a Republicii Moldova, dl Președinte Nicolae Roșca a rostit un mesaj de bun venit. Președintele Curții Constituționale a României, dl Marian Enache, a fost însoțit de judecătorii domnul Cristian Deliorga, doamna Mihaela Ciochină, doamna Laura-Iuliana Scântei, domnul Gheorghe Stan și prim-magistratul-asistent, domnul Benke Károly.

Judecătorii Curții Constituționale au mulțumit delegației Curții Constituționale a României pentru vizită, pentru colaborarea fructuoasă de-a lungul anilor și dialogul continuu între cele două curți constituționale, exprimând angajamentul părții moldovenești pentru consolidarea relațiilor bilaterale interinstituționale.

La data de 11 septembrie 2023, Curtea Constituțională a fost vizitată de Președintele Curții Constituționale a Austriei, dl Christoph Grabenwarter, la inițiativa sa. În cadrul întrevederii bilaterale cu judecătorii Curții Constituționale s-a discutat despre bunele practici și experiența celor două curți.

De asemenea, la inițiativa Curții Constituționale, dl Christoph Grabenwarter a susținut o lecție publică la Universitatea de Stat a Moldovei cu genericul „Statul de drept”, la care au participat studenți, masteranzi de la Facultatea de Drept, audienți ai Institutului Național al Justiției, precum și cadre universitare.

Evenimentul a fost deschis de Președintele Curții Constituționale, dl Nicolae Roșca, alături de prorectorul Universității de Stat, dna Aurelia Hanganu, decanul Facultății de Drept, dl Serghei Brînza, și dna Domnica Manole, judecător constituțional.

În discursul său, dl Christoph Grabenwarter a vorbit despre principiile statului de drept în Europa, evidențiind rolul curților constituționale în acest proces, importanța unui permanent schimb de experiență între curțile constituționale europene. Președintele Curții Constituționale a Austriei a subliniat rolul Curții Constituționale a Republicii Moldova în familia curților constituționale europene în virtutea deținerii de către Curtea noastră a Președinției Conferinței Curților Constituționale Europene, care va culmina cu Congresul XIX al Curților Constituționale Europene, eveniment ce se va desfășura la Chișinău, în luna mai a anului 2024.

● *Instruiri în cadrul unor proiecte de vizibilitate notorie:*

- **Proiectul comun al Uniunii Europene și Consiliului Europei „Suport pentru reforma justiției în Republica Moldova”.** În perioada 23-24 noiembrie 2023, judecătorii și personalul Curții Constituționale au beneficiat de o instruire tematică cu genericul „Izvoarele, instituțiile și mecanismele Uniunii Europene”, fiind prima sesiune de lucru dintr-o serie de instruirii desfășurate în cadrul Proiectului “Suport pentru reforma justiției în Republica Moldova”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Consiliul Europei și implementat de Consiliul Europei, lansat oficial la 17 octombrie 2023. Instruirea a fost ținută de expertul dl Răzvan Horațiu Radu, selectat prin intermediul proiectului.

- **Programul Fulbright.** În perioada 21-31 aprilie 2023, judecătorii și asistenții judiciari ai Curții Constituționale a Republicii Moldova au beneficiat de instruirii tematice privind sistemul constituțional al Statelor Unite ale Americii. Instruirile s-au desfășurat sub egida Programului

Fulbright, coordonat de Ambasada Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova, și au fost prezentate de expertul american Stephen Cobb, selectat prin intermediul acestui program.

Pe parcursul sesiunilor, au fost prezentate particularitățile sistemului constituțional american, Constituția și Declarația drepturilor (Bill of Rights), precum și rolul sistemului judiciar în viața cotidiană prin protejarea drepturilor și libertăților individuale, cu referințe la hotărârile de bază din jurisprudența americană. De asemenea, au fost prezentate subiecte ce țin de protecția egală în fața legii, procesul echitabil, libertatea de exprimare, drepturile electorale, numirea și selecția judecătorilor în Statele Unite ș.a.

- *Întrevederi cu reprezentanți străini, experți ai instituțiilor internaționale și cu ambasadori ai misiunilor oficiale străine în Republica Moldova*

Pe 10 februarie 2023, Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, a avut o întrevedere de lucru cu Șeful Oficiului Consiliului Europei în Republica Moldova, dl William Massolin, în contextul valorificării cooperării cu Consiliul Europei prin implementarea unor viitoare proiecte comune de activitate. În cadrul întrevederii s-a reafirmat susținerea pe care o acordă Consiliul Europei Republicii Moldova în vederea promovării democrației și a bunei guvernări, respectării drepturilor omului și a statului de drept. Astfel, au fost abordate subiecte referitoare la rolul Curții Constituționale privind asigurarea respectării Constituției, independența judecătorilor constituționali, precum și prioritățile identificate în vederea eficientizării activității instituționale.

În aceeași zi, pe 10 februarie 2023, Președintele Curții Constituționale a primit vizita Excelenței Sale, dl Uldis Mikuts, Ambasadorul Republicii Letonia în Republica Moldova. Discuțiile au vizat subiecte ce țin de activitatea instituțională a Curții și consolidarea colaborării dintre Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Curtea Constituțională a Republicii Letonia.

Pe 5 aprilie 2023, Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, l-a primit în vizită pe domnul Floris van Eijk, adjunctul Ambasadorului Regatului Țarilor de Jos în Republica Moldova. Discuțiile în cadrul întrevederii au vizat subiecte ce țin de activitatea instituțională a Curții, prioritățile și rolul Curții Constituționale în vederea protecției principiilor statului de drept.

Pe 12 aprilie 2023, Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, l-a primit în vizită pe Excelența Sa, dl Jānis Mažeiks, Ambasador și Șef al Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova. La discuțiile din cadrul întrevederii au participat alți trei reprezentanți ai Delegației Uniunii Europene: dna Maria Orlova, ofițer politic, dl Eduard Pesendorfer, manager de program, și dna Corina Mocanu, ofițer de proiect privind justiția și drepturile omului.

Subiectele abordate au vizat rolul Curții Constituționale în asigurarea respectării Constituției, proiectele de colaborare în vederea eficientizării activității instituționale. Doamna Președintă a Curții Constituționale a reiterat care sunt prioritățile Curții, importanța respectării supremației Constituției și rolul Curții în protejarea valorilor statului de drept.

Pe 21 iulie 2023, Președintele Curții Constituționale, dl Nicolae Roșca, l-a primit în vizită pe dl Cristian-Leon Țurcanu, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al României în Republica Moldova. În cadrul întrevederii au fost abordate subiecte privind rolul Curții Constituționale în asigurarea supremației Constituției, protecția principiilor statului de drept, activitatea instituțională a Curții, precum și relațiile de cooperare dintre Curțile Constituționale a Republicii Moldova și a României.

Pe 25 iulie 2023, la Curtea Constituțională a Republicii Moldova a avut loc o întrevedere a judecătorilor constituționali cu Excelența Sa, Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova, E.S. Kent D. Logsdon, însoțit de dl Ehsan Aleaziz, ofițer politic în cadrul Ambasadei. Discuțiile au vizat activitatea Curții Constituționale, relațiile de cooperare interinstituțională, precum și jurisprudența constituțională privind reforma justiției.

Pe 22 septembrie 2023, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a fost vizitată de dna Dr. Judithanne S. McLaughlan, expert american ce se afla în Republica Moldova în cadrul Programului Fulbright. În cadrul întreprinderii cu judecătorii și asistenții judiciari ai Curții Constituționale, au fost împărtășite informații privind legislația și jurisprudența Statelor Unite ale Americii în materie electorală, inclusiv particularitățile exercitării dreptului de vot.

Pe 25 septembrie 2023, Președintele Curții Constituționale, dl Nicolae Roșca, l-a primit în vizită pe dl Falk Lange, Șeful Oficiului Consiliului Europei la Chișinău.

Subiectele discutate au vizat rolul Curții Constituționale în asigurarea respectării Constituției, independența judecătorilor constituționali, activitatea instituțională a Curții, precum și instrumentele de valorificare a cooperării cu Consiliul Europei prin implementarea proiectelor comune de activitate. În acest sens, a fost abordat subiectul cooperării interinstituționale, în special, în contextul semnării, în aceeași zi, a Acordului de cooperare trilateral privind consolidarea educației constituționalismului în Republica Moldova între Curtea Constituțională, Ministerul Educației și Cercetării și Oficiul Consiliului Europei la Chișinău.

Pe 26 septembrie 2023, Ombudsmanul Republicii Azerbaidjan, dna Sabina Aliyeva, însoțită de Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Azerbaidjan în Republica Moldova, E.S. dl Gudsi Osmanov, au efectuat o vizită la Curtea Constituțională. În cadrul discuțiilor, Președintele Curții Constituționale, dl Nicolae Roșca, alături de judecătorul constituțional dl Serghei Țurcan au abordat subiecte privind rolul Curții Constituționale în asigurarea supremației Constituției, protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, activitatea instituțională a Curții.

Pe 9 octombrie 2023, Președintele Curții Constituționale, dl Nicolae Roșca, a primit vizita Excelenței Sale, dl Almat Aidarbekov, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Kazahstan în Republica Moldova, însoțit de dl Zhenis Umbetov și dl Mirkhat Zhunusbekov, prim-secretari în cadrul Ambasadei. Discuțiile au vizat subiecte ce țin de activitatea instituțională a Curții Constituționale, rolul Curții în vederea asigurării supremației Constituției și protecției valorilor statului de drept, precum și a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Pe 18 octombrie 2023, la Curtea Constituțională a Republicii Moldova a avut loc o întrevedere cu delegația Misiunii OSCE/ODIHR de observare a alegerilor locale din 5 noiembrie 2023 din Republica Moldova, condusă de șefa Misiunii, dna Corien Jonker. La întrevedere au participat domnul Nicolae Roșca, Președintele Curții Constituționale, și doamna Domnica Manole, judecător constituțional.

Vizita la Curtea Constituțională este una dintre întreprinderile oficiale planificate în activitatea desfășurată de Misiune în mandatul său, realizată în scopul evaluării activităților preelectorale din țară. Discuțiile în cadrul întreprinderii au vizat rolul și competența Curții Constituționale în procesul electoral, precum și jurisprudența recentă a Curții în materie electorală.

Pe 14 noiembrie 2023, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, împreună cu judecătorii constituționali au primit vizita delegației Misiunii internaționale de observare a alegerilor ENEMO pentru alegerile locale din 2023 în Republica Moldova, condusă de dl Dritan Taulla. Subiectele discutate în cadrul întrevederii au vizat rolul și competența Curții Constituționale în procesul electoral, legislația electorală în vigoare în Republica Moldova, precum și jurisprudența recentă a Curții în materie electorală. În egală măsură, șeful Misiunii ENEMO, dl Dritan Taulla, a vorbit despre mandatul și activitatea Misiunii în Republica Moldova.

Pe 4 decembrie 2023, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, l-a primit în vizită pe Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Letonia în Republica Moldova, Excelența Sa dl Edgars Bondars. Discuțiile au vizat subiecte ce țin de activitatea instituțională a Curții și consolidarea colaborării dintre Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Curtea Constituțională a Republicii Letonia.

Pe 11 decembrie 2023, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a primit vizita oficială a Ambasadoarei Regatului Suediei în Republica Moldova, Excelența Sa dna Katarina Fried, însoțită de secretarul II al misiunii, dna Pernilla Nordvall.

Discuțiile au vizat activitatea instituțională a Curții, prioritățile și rolul pe care îl are Curtea Constituțională în protejarea valorilor societății democratice.

Președintele Curții Constituționale a reiterat importanța dezvoltării relațiilor bilaterale cu Regatul Suediei, exprimând, în acest sens, deschiderea pentru implementarea unor proiecte comune.

În aceeași zi, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a avut o întrevedere cu Ambasadoarea Austriei în Republica Moldova, Excelența Sa dna Stella Avallone.

În cadrul întrevederii au fost abordate subiecte care țin de prioritățile și de rolul pe care îl are Curtea Constituțională în protejarea statului de drept, au fost trecute în revistă acțiunile de colaborare dintre Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Curtea Constituțională a Austriei și au fost discutate perspectivele implementării unor noi proiecte.

- *Vizite la Curțile Constituționale ale altor state:*

- *La Curtea Constituțională a României.* Pe 27 martie 2023, judecătorii Curții Constituționale a Republicii Moldova au participat la Adunarea solemnă dedicată aniversării unui centenar de la adoptarea Constituției României Întregite din 1923.

Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, a ținut un mesaj aniversar în cadrul evenimentului, alături de înalți oficiali români și din străinătate.

Adunarea festivă a deschis seria de evenimente și manifestări organizate de Curtea Constituțională pe parcursul anului 2023, care a fost declarat de către Plenul Curții Constituționale, în ședința din 18 ianuarie a.c., anul „Centenarului Constituției României Întregite”.

- *La Curtea Constituțională a Republicii Kârgâze.* În perioada 21-22 iunie 2023, doamna Domnica Manole, judecător al Curții Constituționale, a participat la conferința internațională „Constituția drept temelie pentru constituirea unui stat democratic potrivit principiului preeminenței dreptului”, organizată cu prilejul celebrării celei de-a 30-a aniversări a Constituției Republicii Kârgâze.

Evenimentul a fost organizat de Comisia de la Veneția în colaborare cu Curtea Constituțională a Republicii Kârgâze.

În cadrul acestui eveniment, doamna Domnica Manole a ținut o prezentare privind Curtea Constituțională a Republicii Moldova și mecanismul de selectare a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii.

- *La Curtea Constituțională a Republicii Kazahstan.* În perioada 7-8 septembrie 2023, delegația Curții Constituționale condusă de dl Nicolae Roșca, Președintele Curții Constituționale, alături de doamna Domnica Manole, judecător constituțional, și dl Dumitru Avornic, șef-interimar al Direcției asistență judiciară, au participat la conferința internațională „Justiție constituțională: demnitate, libertate și justiție pentru toți”, dedicată Zilei Constituției Republicii Kazahstan și împlinirii a 75 de ani de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, care s-a desfășurat la Astana, Republica Kazahstan.

În cadrul conferinței, Președintele Curții Constituționale, dl Nicolae Roșca, a ținut un discurs cu genericul „Controlul constituțional: de la textul original la o interpretare care are în vedere tendințele de dezvoltare a drepturilor și libertăților fundamentale”.

Doamna judecător Domnica Manole a participat la eveniment în calitate de membră a Comisiei de la Veneția și a avut o prezentare, intitulată „Beneficiile excepției de neconstituționalitate în Republica Moldova”.

Conferința internațională a reunit judecători constituționali din peste 30 de țări din întreaga lume și reprezentanți ai organizațiilor internaționale, precum Consiliul Europei, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), Organizația Națiunilor Unite (ONU), Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), Curtea Europeană a Drepturilor Omului și altele.

- *La Curtea Constituțională a Turciei.* În perioada 18-21 septembrie 2023, reprezentanții Curții Constituționale a Republicii Moldova au participat la sesiunile de lucru în cadrul celei de-a 11-a ediții a Școlii de vară, desfășurată sub auspiciile Asociației Curților Constituționale din Asia și Instituțiilor Echivalente, găzduită de Curtea Constituțională din Turcia, la Ankara.

Programul s-a desfășurat sub genericul „Independența judiciară drept garanție a dreptului la un proces echitabil”, fiind destinat magistraților și juriștilor, asistenților judiciari și consilierilor cu experiență juridică care activează în cadrul curților constituționale, având obiectivul de a realiza un schimb util de experiență și bune practici la nivel internațional. Reprezentanții Curții Constituționale a Republicii Moldova au prezentat o analiză a legislației și jurisprudenței constituționale naționale la tema pusă în discuție.

- *La Curtea Constituțională a Republicii Letonia.* În perioada 20-23 septembrie 2023, Președintele Curții Constituționale, dl Nicolae Roșca, a participat la Conferința internațională „Rolul sistemului judiciar în executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului”, organizată de către Curtea Constituțională a Republicii Letonia în comun cu Curtea Supremă a Republicii Letonia.

Evenimentul a fost organizat în contextul exercitării președinției în cadrul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei și a abordat subiectul rolului instanțelor naționale în executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului. Conferința s-a desfășurat în două sesiuni plenare, și anume, supravegherea măsurilor naționale de executare a hotărârilor Curții de la

Strasbourg și separarea puterilor, precum și *res judicata* și redeschiderea procedurilor în baza hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului.

La acest eveniment au participat președinți și judecători ai curților constituționale și curților supreme de justiție din întreaga Europă, judecători ai Curții Europene a Drepturilor Omului și ai Curții de Justiție a Uniunii Europene, precum și distinși profesori ai universităților cu renume mondial.

- *La Curtea de Justiție a Uniunii Europene.* În perioada 9-10 octombrie 2023, doi asistenți judiciari ai Curții Constituționale a Republicii Moldova împreună cu o delegație de magistrați-asistenți ai Curții Constituționale a României au efectuat o vizită de studiu la Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), Luxemburg. Cu această ocazie, a avut loc o întrevvedere cu Președintele Curții de Justiție a Uniunii Europene, dl Koen Lenaerts, și cu dna Octavia Spineanu-Matei, judecător al CJUE din partea României, în cadrul căreia s-a discutat despre jurisprudența recentă a instanței europene, importanța dialogului judiciar dintre curțile constituționale și CJUE, sub forma trimiterilor preliminare.

Vizita s-a desfășurat în contextul Memorandumului de cooperare dintre Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Curtea Constituțională a României, semnat la 27 martie 2023.

- *La Curtea Constituțională a Republicii Serbia.* Pe 16 noiembrie 2023, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a participat la Ceremonia oficială și la Conferința internațională dedicată celei de-a 60-a aniversări a Curții Constituționale a Republicii Serbia cu genericul „Rolul curților constituționale în aplicarea Convenției europene a drepturilor omului și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului la nivel național”, desfășurată la Belgrad. Dna Domnica Manole a participat la eveniment în calitate de membru și reprezentant al Comisiei de la Veneția și a ținut un discurs în deschiderea ceremoniei.

- *La Tribunalul Constituțional al Republicii Polonia.* În perioada 16-17 noiembrie 2023, dl Vladimir Țurcan și dl Serghei Țurcan, judecători constituționali, însoțiți de dl Teodor Papuc, șef-adjunct al Secretariatului Curții Constituționale, au participat la Conferința internațională „Drepturile omului: o perspectivă europeană”, la invitația Președintelui Tribunalului Constituțional al Republicii Polonia, dna Julia Przyłębska, care s-a desfășurat la Varșovia. În cadrul evenimentului, dl judecător Serghei Țurcan a avut o prezentare intitulată „Garanția demnității umane în jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova”.

● *Participări la evenimente internaționale:*

- *Deschiderea anului judiciar al Curții Europene a Drepturilor Omului.* În data de 27 ianuarie 2023, dna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale, a participat la conferința internațională dedicată deschiderii anului judiciar al Curții Europene a Drepturilor Omului intitulată „Judecătorii care păstrează democrația prin protecția drepturilor omului”, la invitația Președintelui Curții Europene a Drepturilor Omului, dna Siofra O’Leary, desfășurată la Strasbourg.

- *Cea de-a 20-a reuniune a Biroului Conferinței Mondiale privind Justiția Constituțională.* În data de 11 martie 2023, dna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale, a participat la lucrările celei de-a 20-a reuniuni a Biroului Conferinței Mondiale privind Justiția Constituțională. Curtea Constituțională a Republicii Moldova deține calitatea de membru al Biroului Conferinței Mondiale privind Justiția Constituțională în virtutea poziției sale de instituție ce prezidează Conferința Curților Constituționale Europene.

Unul dintre subiectele de pe ordinea de zi a ședinței 1-a constituit propunerea de a modifica Statutul Conferinței Mondiale. La cea de-a 3-a Adunare Generală a Conferinței, care a avut loc în data de 6 octombrie 2022, au fost inițiate discuțiile privind modificarea Statutului astfel încât să se prevadă posibilitatea excluderii unei curți-membre, nu doar a suspendării calității acesteia, în cazul încălcării valorilor fundamentale promovate de Statut. Diverse posibile modificări care vizează această propunere au fost discutate și anterior. Amendamentele propuse țin să asigure o procedură contradictorie, care ar clarifica că încetarea calității de membru ar putea fi decisă numai după considerarea inițială a suspendării, precum și includerea unei clauze cu privire la posibilitatea aplicării repetate pentru obținerea calității de membru.

Totodată, în cadrul ședinței, a fost discutată și adoptată unanim decizia de a susține candidatura Curții Constituționale a Spaniei privind găzduirea următorului Congres al Conferinței Mondiale a Justiției Constituționale. Astfel, cel de-al 6-lea Congres mondial va avea loc în anul 2025, la Madrid.

În cadrul aceleiași reuniuni, a fost comunicată propunerea Curții Constituționale a Letoniei privind identificarea unei eventuale soluții juridice care ar emana din numele Conferinței Mondiale privind Justiția Constituțională, în contextul răspunderii privind agresiunea împotriva Ucrainei și, consecvent, adoptarea unui proiect de rezoluție în acest sens. Proiectul prezentei propuneri urmează a fi examinat la o dată ulterioară.

În egală măsură, Secretariatul a informat Biroul Conferinței cu privire la sprijinul acordat Curților Membre, așa-numita procedură Santo Domingo, prin care Președintele sau Reprezentantul Special al Comisiei de la Veneția emite un comunicat în vederea susținerii curții aflate sub presiune.

Grupurile regionale și lingvistice membre, cu care Comisia de la Veneția a stabilit relații strânse și de lungă durată de cooperare, și-au prezentat raportul activităților desfășurate și programul activităților planificate.

- *Congresul european al Curților Constituționale de la Berlin.* În perioada 4-5 mai 2023, doamna Domnica Manole, judecător al Curții Constituționale, a efectuat o vizită de lucru la Berlin, Germania, la invitația Președintelui Curții Constituționale Federale a Germaniei, domnul Stephan Harbarth, pentru a participa la Congresul dedicat președinților și judecătorilor curților constituționale din Europa cu genericul „Schimbările climatice – o provocare pentru dreptul constituțional și curțile constituționale”.

Evenimentul a fost deschis de Președintele Curții Constituționale Federale a Germaniei, domnul Stephan Harbarth, și ministrul federal al justiției, domnul Marco Buschmann.

- *Congresul Mondial de Drept de la New York.* În perioada 20-21 iulie 2023, doamna Domnica Manole, judecător al Curții Constituționale, a participat la cea de-a 28-a ediție a Congresului Mondial de Drept, desfășurat la New York, Statele Unite ale Americii, la invitația Președintelui Fundației Mondiale de Drept (World Law Foundation) și al Asociației Mondiale a Juriștilor (World Jurist Association), dl Javier Cremades.

Congresul Mondial de Drept din New York-2023 a marcat cea de-a 60-a aniversare a Asociației Mondiale a Juriștilor. Evenimentul s-a desfășurat într-o serie de mese rotunde simultane, care au adunat peste 200 de vorbitori din întreaga lume, lideri mondiali, inclusiv șefi de state, reprezentanți ai autorităților, judecători ai curților supranaționale și naționale, factori de decizie politică, exponenți ai mediului academic, avocați, activiști, studenți și alți profesioniști,

discutându-se despre preeminența dreptului și despre modul în care acesta afectează națiunile, precum și subiecte actuale, axate pe „Pacea prin Lege”.

Domeniile sesiunilor de discuții au vizat: drepturile omului, noile tehnologii, egalitatea de gen, criza refugiaților, independența judiciară, democrația, libertatea de exprimare, conflictele armate, energia, clima, dezvoltarea, dreptul la sănătate, lupta cu corupția etc. În cadrul acestui eveniment, doamna judecător Domnica Manole a ținut o prezentare cu genericul „Curtea Constituțională, partidele politice și principiul democrației militante și al preeminenței dreptului”.

- *Seminarul anual al Curții Europene a Drepturilor Omului.* În data de 13 octombrie 2023, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a desfășurat un seminar cu genericul „Dialogul judiciar prin prisma mecanismului de aviz consultativ în temeiul Protocolului nr. 16”, la care a participat domnul Serghei Țurcan, judecător al Curții Constituționale.

Seminarul a fost dedicat celei de-a cincea aniversări de la intrarea în vigoare a Protocolului nr. 16 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a avut drept scop examinarea funcționalității mecanismului de aviz consultativ după cinci ani de operare, cu elaborarea liniilor directe pentru instanțele solicitante.

- *La sesiunile plenare ale Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția).* Doamna Domnica Manole, în calitate de membru din partea Republicii Moldova, a participat la toate cele 4 reuniuni plenare ale Comisiei de la Veneția desfășurate pe parcursul anului 2023: 9-11 martie, 9-10 iunie, 5-7 octombrie 2023 și 15-16 decembrie, la Veneția, Republica Italiană.

● Curtea Constituțională a Republicii Moldova, în calitate de Curte care deține președinția în cadrul **Conferinței Curților Constituționale Europene**, a solicitat completarea chestionarului pentru cel de-al XIX-lea Congres al CCCE. Pe 10 martie 2023, Curtea Constituțională a expediat tuturor membrilor spre completare versiunea finală a Chestionarului, care a fost coordonat anterior și ajustat potrivit sugestiilor recepționate. Data de 11 august 2023 a fost termenul limită agreed în comun pentru transmiterea tuturor rapoartelor completate. În total, Curtea Constituțională a recepționat 34 de chestionare.

TITLUL V. ACTIVITATEA CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN CIFRE

Pe parcursul anului 2023, la Curtea Constituțională au fost depuse 282 de sesizări, 78 de sesizări au fost preluate din anul 2022, iar 77 de sesizări au fost transferate pentru anul 2024 (*a se vedea diagrama nr. 1 din Anexa nr. 1*). În anul 2023 (*a se vedea diagrama nr. 4*) cele mai multe sesizări au fost depuse de către instanțele de judecată (235 de sesizări), urmată de deputați în Parlament și fracțiuni parlamentare (34 de sesizări). În 2023, Curtea a adoptat 22 de hotărâri, dintre care 10 hotărâri privind soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate și 6 hotărâri pentru controlul constituționalității unor acte normative, 1 hotărâre privind constituționalitatea unui partid, 4 hotărâri privind validarea mandatelor de deputat, 1 hotărâre privind aprobarea Raportului anual (*a se vedea diagrama nr. 3 din Anexa nr. 1*). În 2023, prin majoritatea hotărârilor pronunțate, Curtea a declarat neconstituționale prevederile normative contestate (*a se vedea diagrama nr. 5 din Anexa nr. 1*). Efectuând o analiză comparativă în dinamică a actelor Curții, s-a constatat că în numărul sesizărilor depuse, ca și în anii precedenți, prevalează excepțiile de neconstituționalitate, în activitatea jurisdicțională a Curții acestea constituind 83 % din totalul sesizărilor depuse în anul 2023. După obiect, din totalul sesizărilor depuse la

Curte în anul 2023, în cea mai mare parte din ele au fost contestate prevederi normative din domeniul penal, fiind succedat de domeniul administrativ, domeniul drepturilor sociale, economice și culturale, domeniul civil și domeniul drepturilor politice (*a se vedea diagrama nr. 10 din Anexa nr. 1*). Totodată, numărul sesizărilor depuse la Curte în anul 2023 a fost mai mare decât în anul precedent. Astfel, dacă în anul 2022 au fost înregistrate 234 de sesizări, atunci în anul 2023 au fost înregistrate 282 de sesizări.

Diagrama nr. 1

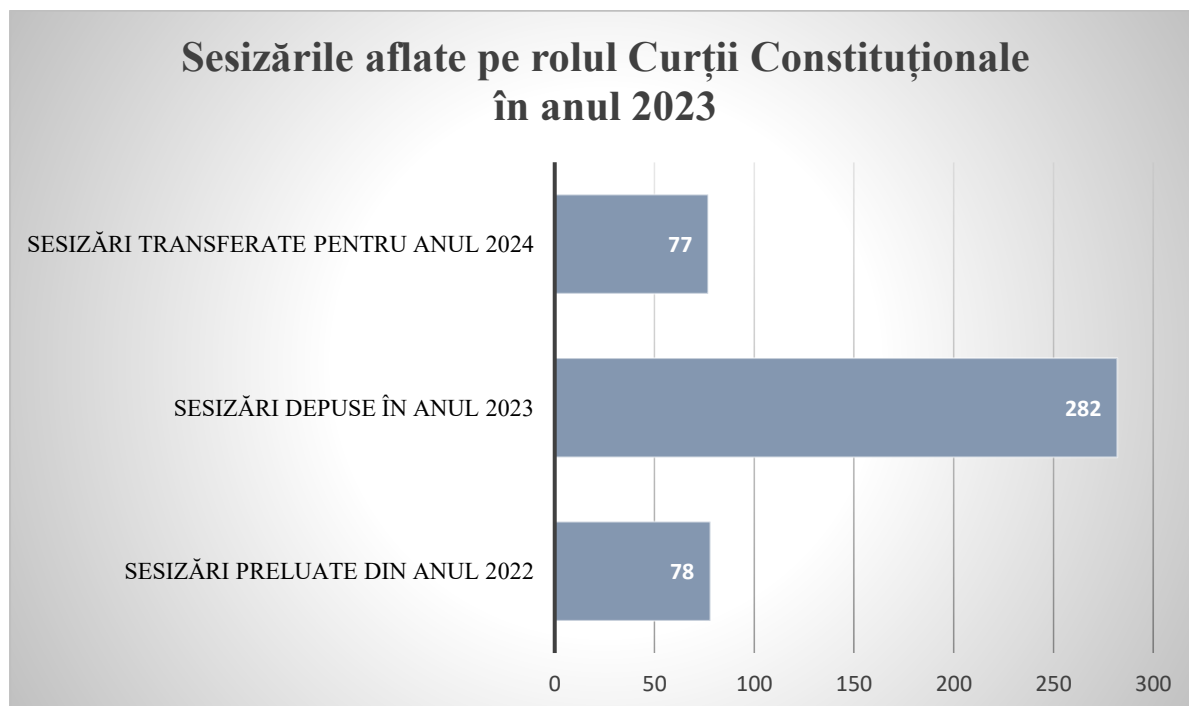
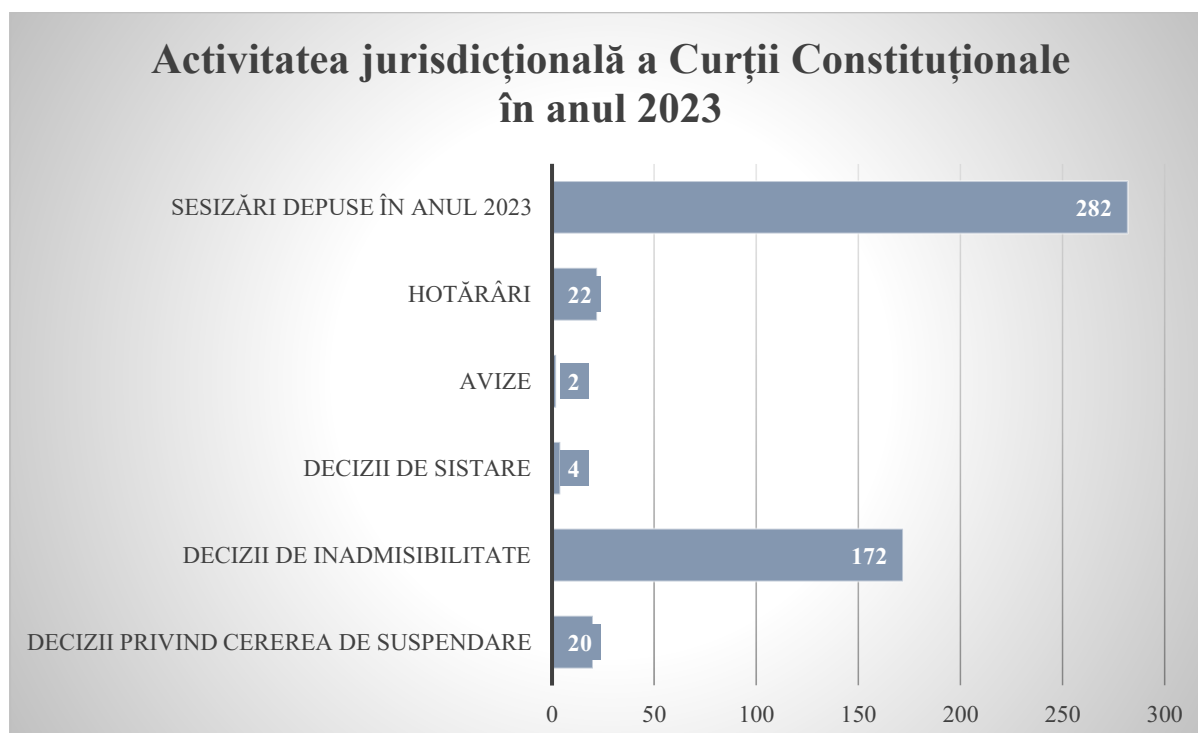
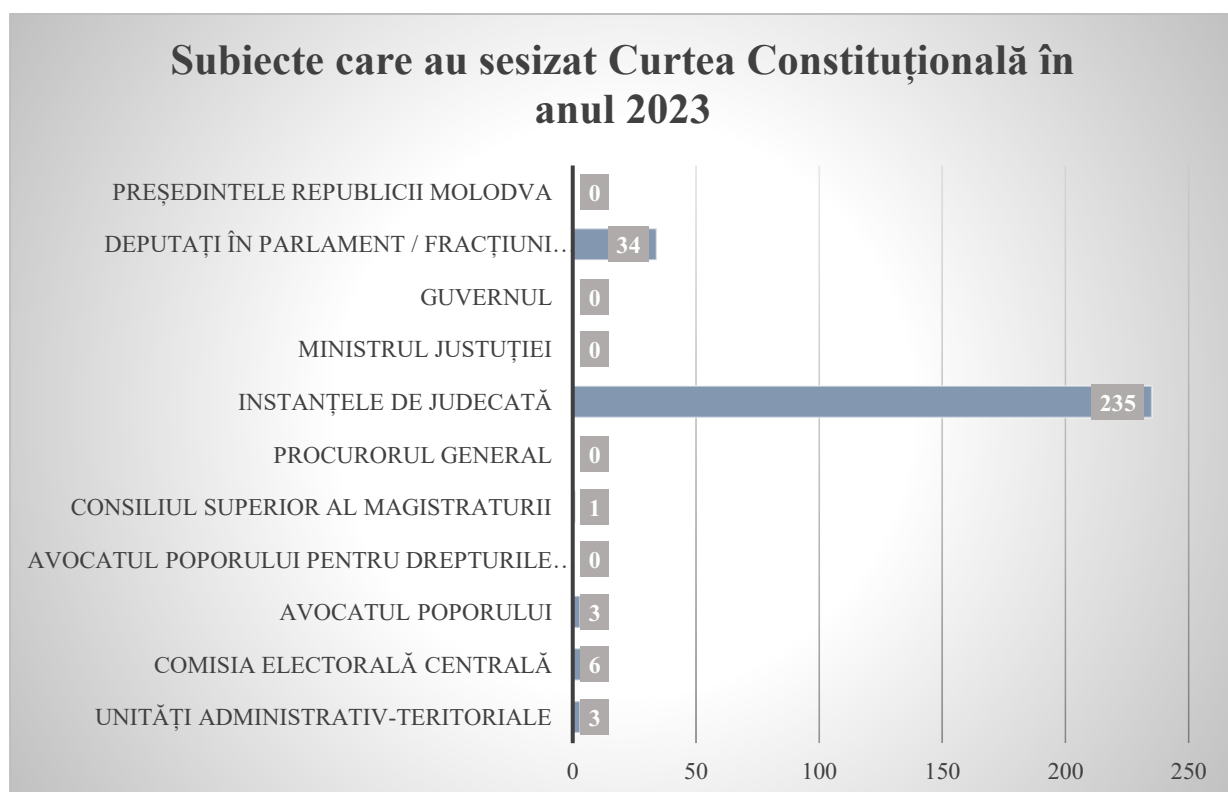
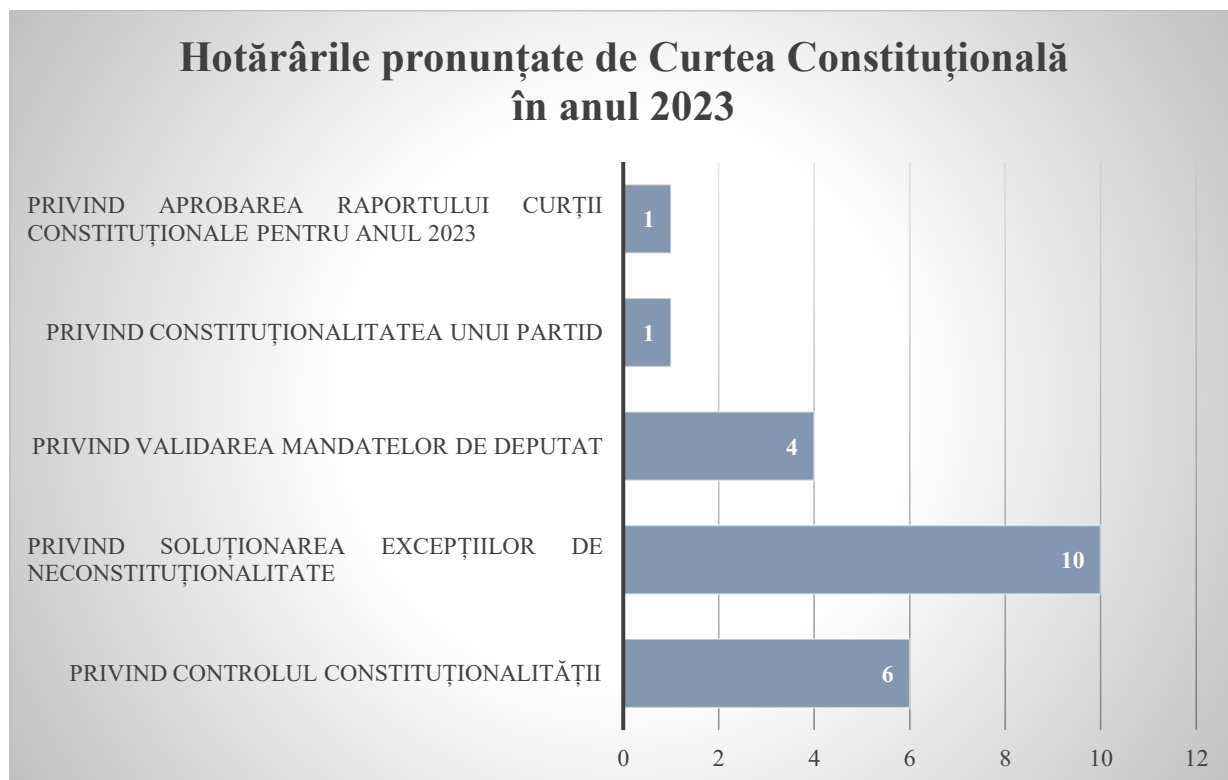

Diagrama nr. 2

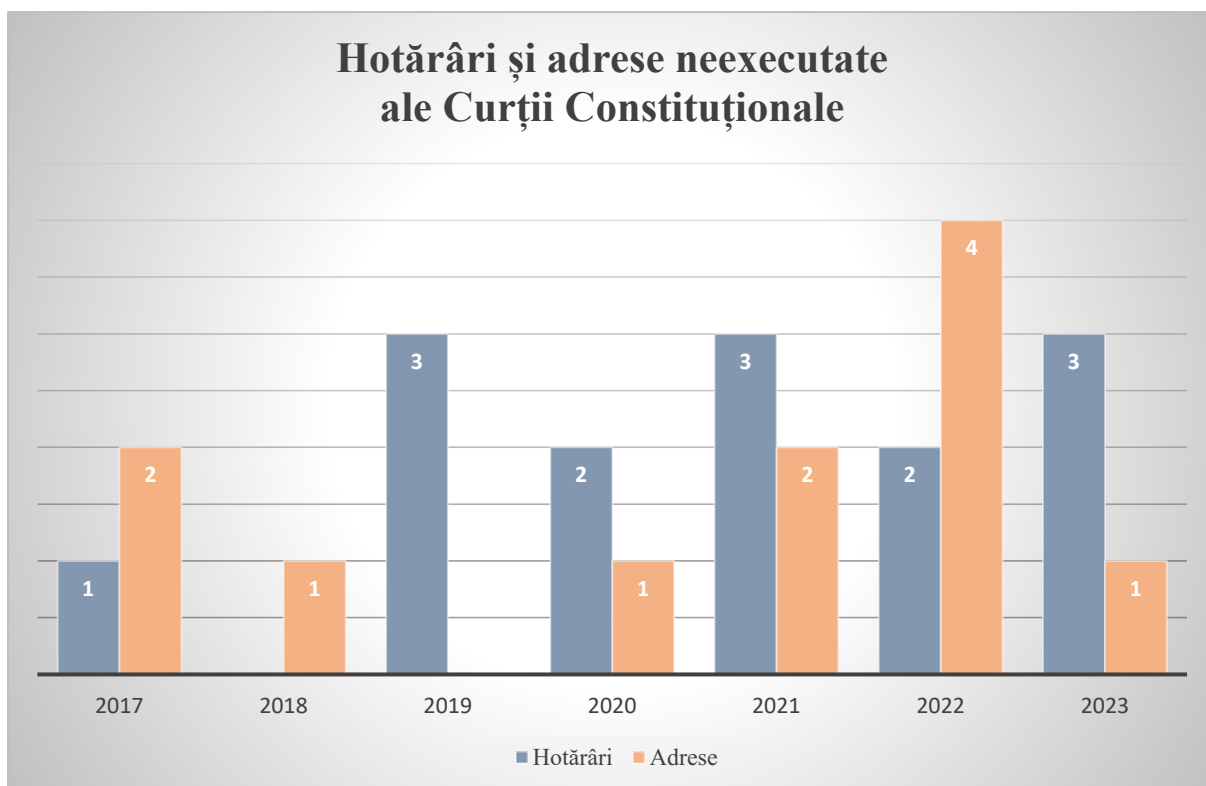
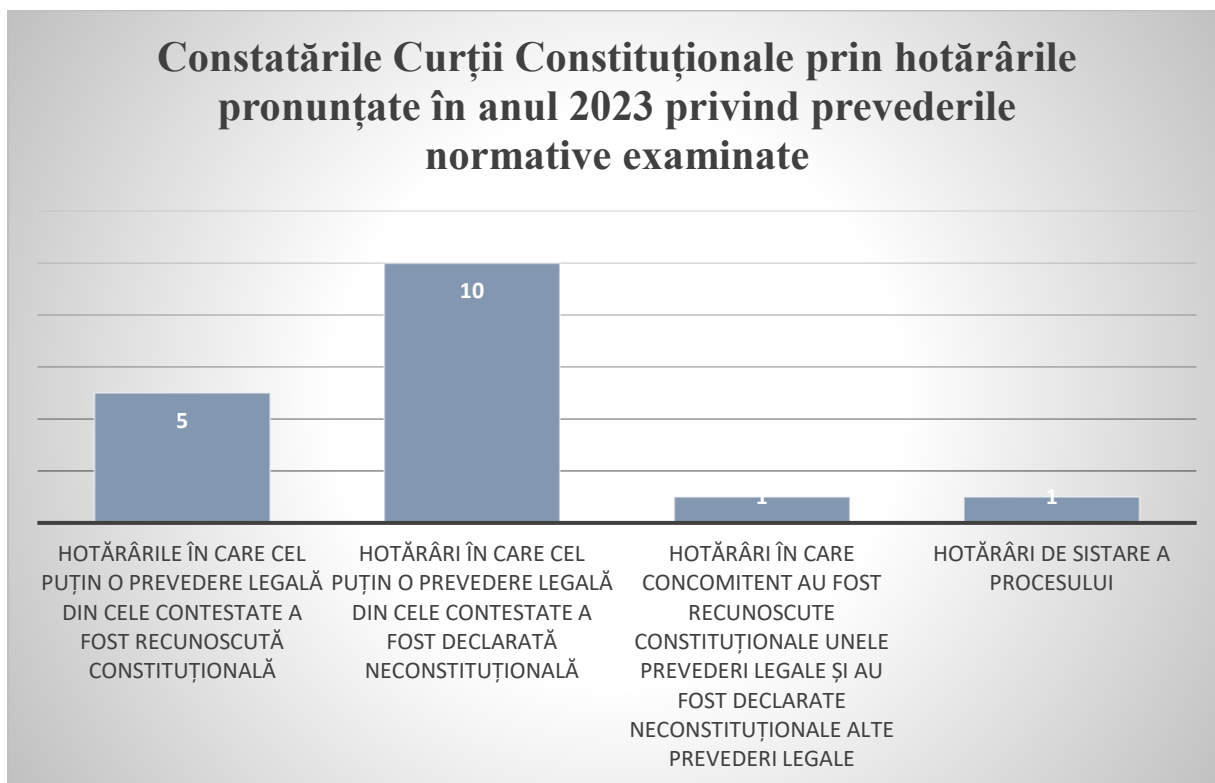

Diagrama nr. 7

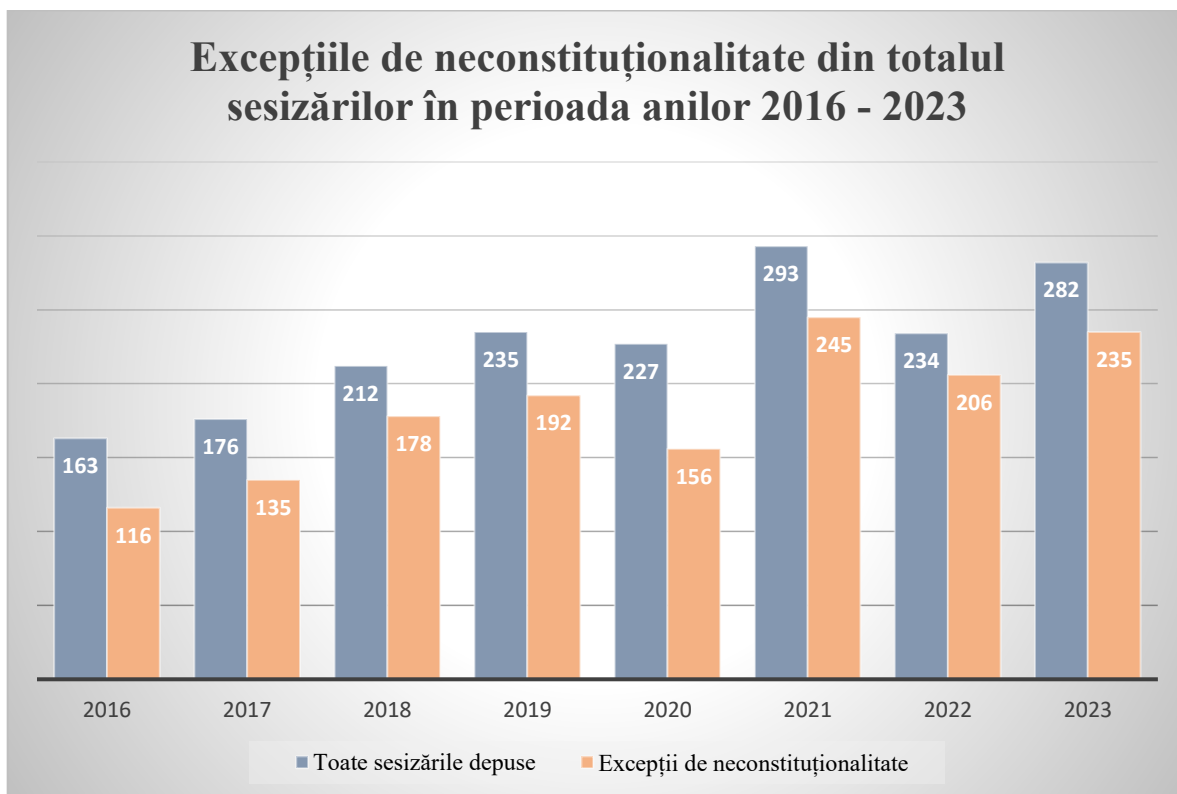
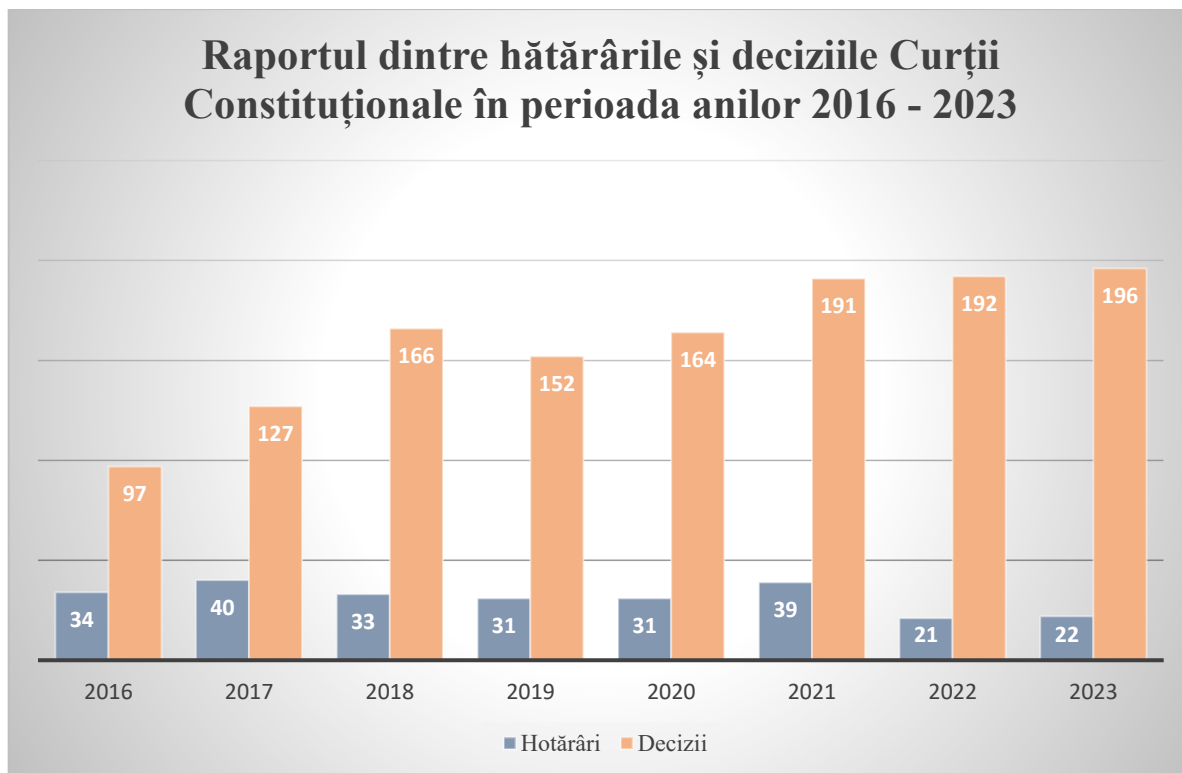
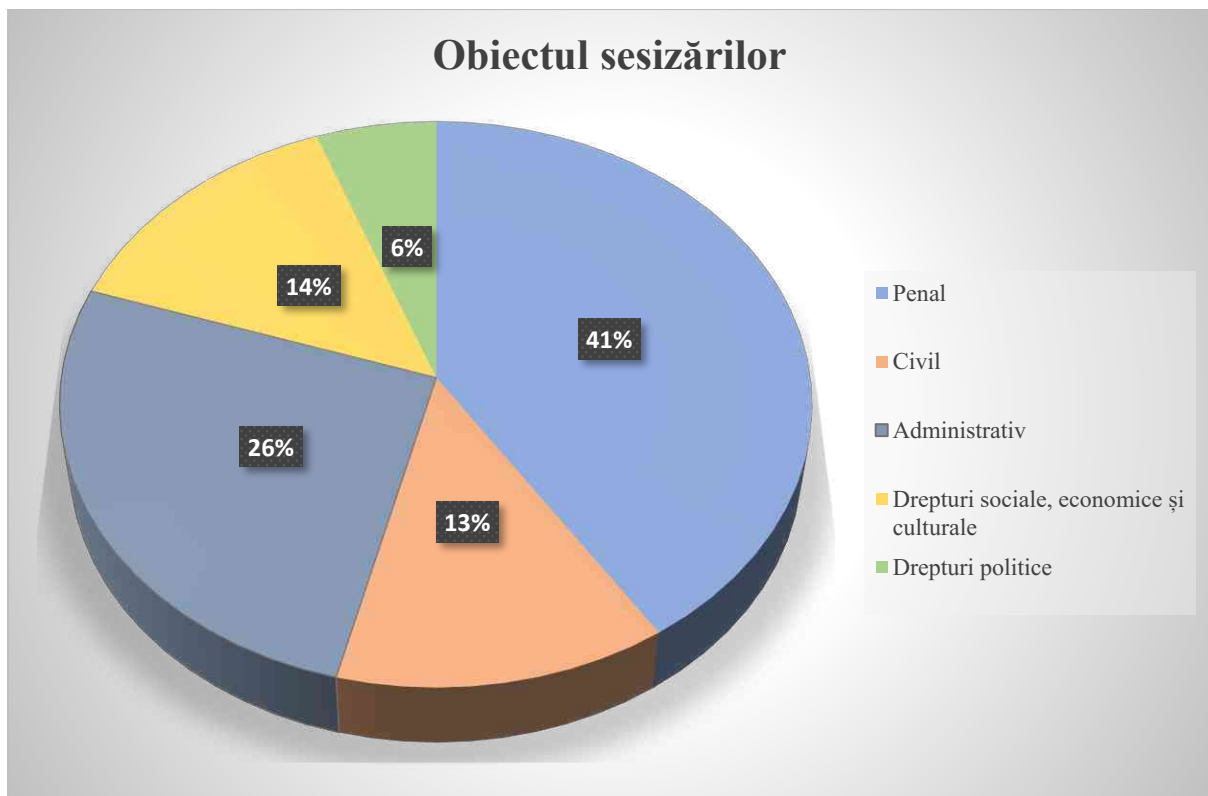
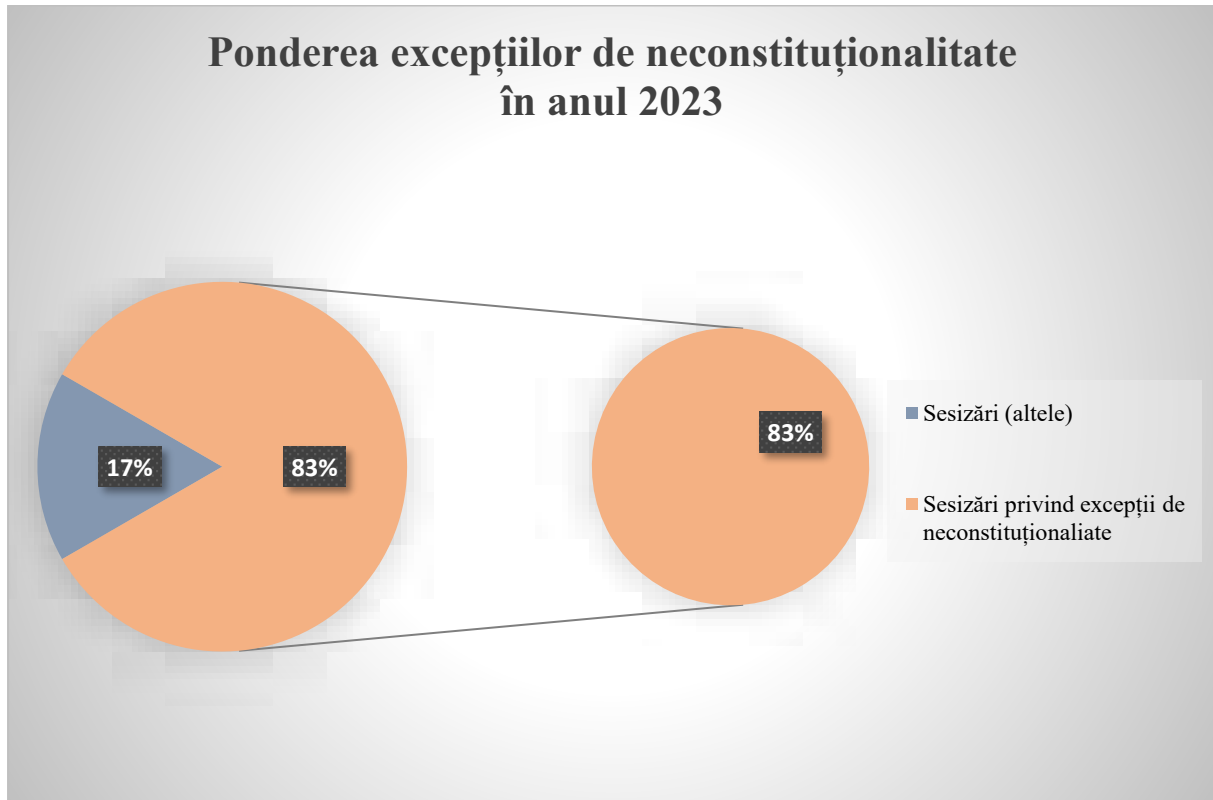
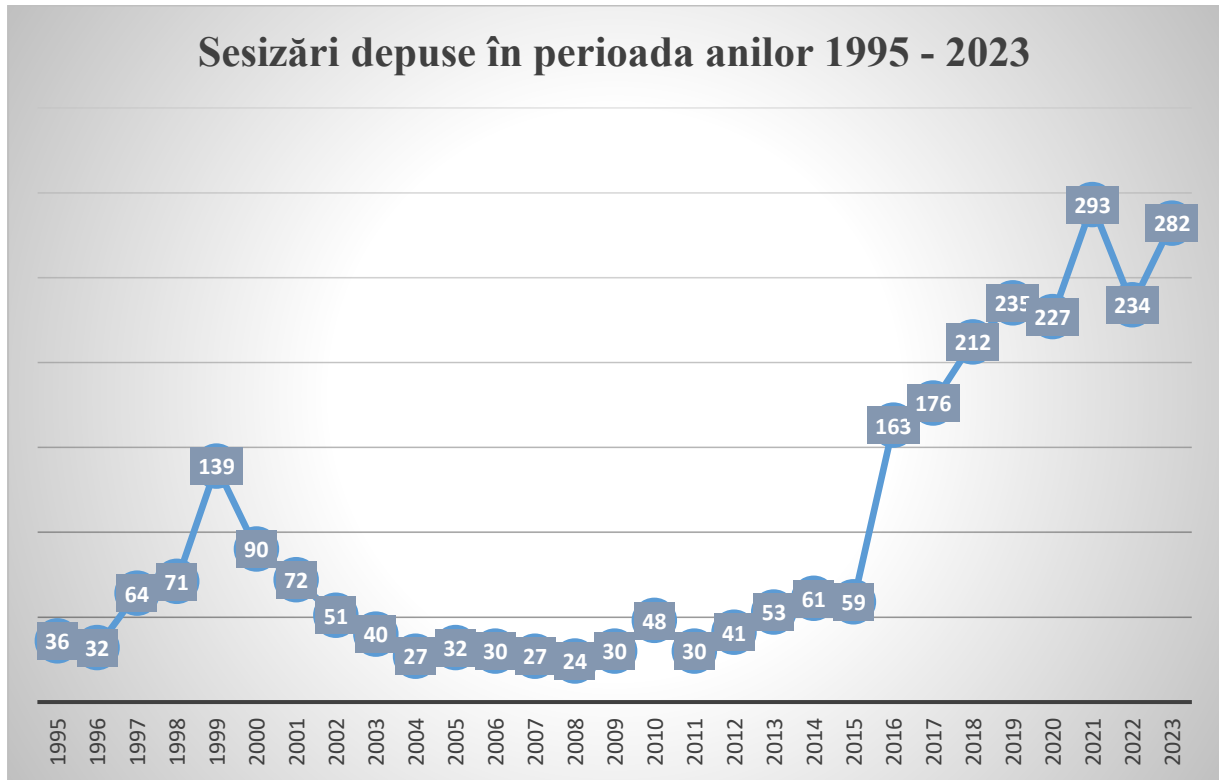

Diagrama nr. 8

Comisia juridică, numiri și imunități

Proiect

DECIZIE cu privire la Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2023

În conformitate cu art. 22, art. 128 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr.797/1996 și cu art. 10 din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 317/1994, art. 5 lit. i) și 80 alin. (4) din Codul jurisdicției constituționale nr. 502/1995, Comisia juridică, numiri și imunități, cu 6 voturi *pentru* și 2 voturi *împotriva*, adoptă prezenta decizie:

1. Se ia act de Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2023, aprobat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 1 din 16 ianuarie 2024, precum și de opiniile membrilor Comisiei juridice, numiri și imunități pe marginea Raportului prezentat.

2. Urmare a examinării Raportului Curții Constituționale, Comisia observă că în perioada de raportare, Curtea Constituțională a adoptat 22 de hotărâri, dintre care 10 hotărâri privind soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate și 6 hotărâri pentru controlul constituționalității unor acte normative, 1 hotărâre privind constituționalitatea unui partid, 4 hotărâri privind validarea mandatelor de deputat, 1 hotărâre privind aprobarea Raportului anual. În majoritatea hotărârilor pronunțate, Curtea a declarat neconstituționale prevederile normative contestate.

3. Comisia, a remarcat că din totalul sesizărilor depuse în anul 2023, în cea mai mare parte din ele au fost contestate prevederi normative din domeniul penal, fiind succedat de domeniul administrativ, domeniul drepturilor sociale, economice și culturale, domeniul civil și domeniul drepturilor politice.

4. Reieșind din informația prezentată, Comisia constată, că la momentul prezentării Raportului, în procedură de examinare și executare se află 7 adrese, transmise Parlamentului de către Curtea Constituțională.

5. În condițiile articolului 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională, Comisia juridică, numiri și imunități va monitoriza procesul executării hotărârilor și adreselor emise de Curtea Constituțională.

Președinta Comisiei
Veronica ROȘCA